

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**BELÇİKA TÜRK TOPLUMUNDA YAYGIN İSLAM DİN
EĞİTİMİ FAALİYETLERİ HAKKINDA ÖĞRETİCİ
GÖRÜŞLERİ (ANTWERPEN İLİ ÖRNEĞİ)**

Mehmet TÜRKMENOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Prof.Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU**

KONYA - 2018

 <p>KONYA</p>	<p>T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü</p>	 <p>SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ</p>
---	---	---

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mehmet TÜRK MENOĞLU		
	Numarası	138102011062		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri / Din Eğitimi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU		
Tezin Adı	BELÇİKA TÜRK TOPLUMUNDA YAYGIN İSLAM DİN EĞİTİMİ FAALİYETLERİ HAKKINDA ÖĞRETİCİ GÖRÜŞLERİ (ANTWERPEN İLİ ÖRNEĞİ)			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Mehmet TÜRK MENOĞLU

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	MEHMET TÜRKMENOĞLU
	Numarası	138102011062
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri /DİN EĞİTİMİ
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mustafa Tavukçuoğlu
	Tezin Adı	Belçika Türk Toplumunda Yaygın İslam Din Eğitimi Faaliyetleri Hakkında Öğretici Görüşleri (Antwerpen İli Örneği)

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “Belçika Türk Toplumunda Yaygın İslam Din Eğitimi Faaliyetleri Hakkında Öğretici Görüşleri (Antwerpen İli Örneği)” başlıklı bu çalışma 29/08/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	Mustafa Tavukçuoğlu	
2	Prof. Dr.	Muhiddin Okumuşlar	
3	Dr.Öğrt.Üyesi	Sümeyra Bilecik	

BEYANNAME

Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırlamış olduğum “Belçika Türk Toplumunun Yaygın İslam Din Eğitimi Faaliyetleri Hakkında Öğretici Görüşleri (Antwerpen İli Örneği)” adlı yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksi tesbit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

Mehmet TÜRKMEENOGLU

.../.../..

ÖNSÖZ

Birçok Avrupa ülkesinde 1960'lı yıllardan bu yana yaşayan Türkler, sahip oldukları değerleri yeni nesle aktarabilme, inanç ve kültürel varlıklarını devam ettirebilme konusunda çeşitli problemlerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Belçika'da yaşayan Türkler de kurdukları dernek ve açmış oldukları camiler vasıtası ile çeşitli dini ve kültürel faaliyetler yaparak hem kendilerinin hem de kendilerinden sonraki nesillerin inanç ve kültürel kimliklerini devam ettirebilme çabası içerisindeyler.

Özellikle Belçika-Türk toplumunda camiler sosyal hayatın merkezindedir. Türkler günlük hayatta karşılaştıkları problemlerin birçoğunun çözümünü cami ve derneklerde aramaktadırlar. Türk toplumu için bu kadar önemli olan camilerde yapılan yaygın İslam din eğitiminin içeriği nedir? Hangi dersler verilmektedir? Ders müfredatları nelerdir? Din eğitimi adına hangi faaliyetler yapılmaktadır? Din öğreticilerinin bu konudaki görüşleri nelerdir? Bu konuda hangi problemlerle karşılaşmaktadırlar? gibi birçok sorunun yanında cezaevlerinde mahkumlara yönelik verilen din dersleriyle ilgili olarak cezaevi din görevlilerinin de görüşleri doğrultusunda tesbit edilen sorunlara cevap ve çözümler sunmaya çalıştık. Bu çalışma, Belçika'nın Antwerpen iliyle sınırlandırılmıştır. Türk toplumuna ait camilerde görevli 19 imam, 28 eğitimci, 2 cezaevi görevlisi ve bir mahkumla birebir görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde muhataplara genelde açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Bu çalışmada hem nitel hem de nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Belçika hakkında genel bilgiler, dini topluluklar ve Belçika'da İslam dininin konumuna yer verilmiştir.

İkinci bölümde Antwerpen Bölgesi'ndeki Türk cami ve derneklerinde yapılan yaygın İslam din eğitimi faaliyetlerine,

Üçüncü bölümde ise araştırmamızın ana konusunu teşkil eden Antwerpen Bölgesi'nde yaygın İslam din eğitimi hakkındaki öğreticilerin görüşlerine yer verilmiştir. Çalışmamız sonuç, öneriler ve ekler ile son bulmuştur.

Bu araştırmanın tüm aşamalarında sürekli rehberlik ve yardımda bulunan, tenkit ve tavsiyeleri ile çalışmayı yönlendiren Danışman Hocam Prof. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU'na, araştırmayı yaptığım Antwerpen Bölgesi'ndeki cami ve dernek yönetici ve başkanlarına, din görevlilerine, cezaevi ve diğer din öğreticisi hocalarıma ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Mehmet TÜRK MENOĞLU

KONYA, 2018

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mehmet TÜRK MENOĞLU		
	Numarası	138102011062		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri / Din Eğitimi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU		
Tezin Adı	BELÇİKA TÜRK TOPLUMUNDA YAYGIN İSLAM DİN EĞİTİMİ FAALİYETLERİ HAKKINDA ÖĞRETİCİ GÖRÜŞLERİ (ANTWERPEN İLİ ÖRNEĞİ)			

ÖZET

Yaygın din eğitimi genel olarak, örgün din eğitimi kurumlarında verilen din eğitimi ve öğretimi dışında, halkı din konusunda aydınlatmak, güzel davranışları fertlere kazandırmak amacıyla yapılan faaliyetlerdir. Yaygın İslam din eğitimine, İslam'ın ilk yıllarından günümüze gelinceye kadar en kapsamlı bir şekilde camide gerçekleştiği için cami eğitimi de denmektedir. Bu nedenle çalışmamızın ana temasını cami eğitimi teşkil etmektedir.

Belçika'daki sosyal şartlara baktığımızda cami eğitiminin, burada yaşayan Türk toplumuna yönelik din eğitiminin omurgasını oluşturduğunu görmekteyiz.

Bu çalışma, Belçika'nın Antwerpen ili sınırları dahilindeki Türk toplumuna ait camilerde ve cezaevlerinde yapılan yaygın İslam din eğitiminde karşılaşılan sorunları tespit etmek amacıyla Türk toplumuna ait camilerde görevli 19 imam, 28 eğitimci, 2 cezaevi görevlisi ile daha önce uzun bir zaman cezaevinde kalan bir mahkumla birebir görüşülerek yapılmıştır. Ayrıca "Executief van de Moslims van

Belgie (EMB)’nin Belçika Müslümanları Yürütme Kurulu Eğitim Bölüm Başkanı Sayın Mehmet Üstün ile de görüşerek örgün eğitimde İslam dersleri ve camilerdeki faaliyetlerle ilgili EMB’nin aktüel çalışmaları hakkında bilgi aldık. Araştırmada din eğitimcilerine, yetişkinlere, 7-13 yaş gurubu hafta sonu kurslarındaki öğrencilere ve cezaevlerindeki mahkumlara yönelik yapılan din eğitimi faaliyetleri hakkında sorular yöneltilmiştir. Bu çalışmada, din eğitimcilerinin genelde mesleki bilgiye haiz oldukları halde % 38’inin pedagojik formasyona sahip olmadıkları, imamların % 90’ının yabancı dil sorunu olduğu, 3 veya 6 aylık kısa dönem için görevlendirilen imamların sosyal ortamı tanımadan görev yaptıkları, buna karşılık din görevlilerinin cemaati tanıma noktasında başarılı oldukları, Türk toplumunun %47’sinin çeşitli nedenlerle camilerle bağlantılarının olmaması nedeniyle cami hizmetlerinden istifade etmedikleri, kadınlara yönelik faaliyetlerde görev yapacak bayan din görevlilerinin ve cezaevlerindeki din görevlilerinin sayılarının yetersiz olduğu, bazı camilerde fiziki ortamın uygun olmamasından dolayı sınıf ortamında derslerin yapılamadığı, velilerin bir kısmının çocuklarının derslere devamı hususunda gereken ilgiyi göstermedikleri, 3-6 yaş grubuna yönelik din eğitimiyle ilgili ana sınıfı sayısının yetersiz olduğu ve bunun yanında cami dernek yönetimleri ve imamların koordinasyonunun çok iyi olduğu tesbit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Antwerpen Türk Camileri, Belçika’da İslam, Yaygın Din Eğitimi.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	--	---

Öğrencinin	Name Surname	Mehmet TÜRKMENÖĞLU		
	Student Number	138102011062		
	Department	Philosophy and Religious Studies / Religious Studies		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU		
Title of the Thesis/Dissertation	A DIDACTIC OPINION ABOUT HOW THE TURKISH SOCIETY IN BELGIUM OFFERS COMMON ISLAMIC RELIGIOUS EDUCATION (THE RESEARCH AREA CONCERNS ANTWERP CITY)			

ABSTRACT

The common religious education is based on general activities and is given outside the religious education institutes. This kind of education has the aim to inform the people about religion and wants also learn individuals how to gain good behaviour. From the beginning period of the Islam until today, common religious education is always given in the widest context in mosques. In other words, it is better to define it as mosque education. For this reason, the main subject of this research will be mosque education.

When we look at the social conditions for the Turkish population in Belgium, we can see that mosque education has the most important position. During my research in the mosques which belongs to the Turkish population living in Antwerp (Belgium) and also in prisons I have tried to trace the problems concerning the common religious education. For this reason I have spoken with 19 imams, 28

voluntary teachers, 2 chaplains working in prisons and an old prisoner who was in detention for several years. Additionally I asked head of the EMB department of education, for more information about the EMB's last activities in mosques and schools. I posed questions to the religious educators which religious activities they organize for the adults, pupils (7-14 years old) following weekend courses and prisoners. During my research I have concluded that the religious educators have enough professional background but 34 % of them didn't have a pedagogic certificate. Also 90% of the imams could not speak the foreign language because they are detached from Turkey for 3 or 6 months. Although they don't know the social environment, we can see that they have a very good relationship with the members of the mosque. I have also noticed that 47% of the Turkish population doesn't visit for different reasons a mosque and so they are not able to be informed about the activities organized by the mosque. Another problem is there are insufficient female educational volunteers to guide the women and also insufficient chaplains in prisons.

During my research I also observed the following items: in several mosques there are no classrooms and the lessons can not be given in a serious way, some of the parents are not sensitive to bring every lesson his or her child to the mosque, there is insufficient education for the children between 3 to 6 years and finally the communication and coordination between the management of the mosque and the imams is very successful.

Key Words: Turkish Mosques In Antwerp, Islam in Belgium, Common Education.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	ii
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU.....	iii
BEYANNAME	iv
ÖNSÖZ.....	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	ix
İÇİNDEKİLER	xi
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR	xvi
GİRİŞ.....	1
ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	3
Konu ve Problem	3
Araştırmanın Amacı ve Önemi	3
Araştırmanın Modeli	5
Katılımcılar	5
Verilerin Analizi ve Yorumlanması	5

BİRİNCİ BÖLÜM

BELÇİKA'DA İSLAM

1.1. BELÇİKA'NIN SİYASİ VE KÜLTÜREL YAPISI.....	7
1.2. BELÇİKA'DA DİNİ TOPLULUKLAR VE İSLAM DİNİNİN KONUMU	9
1.3. BELÇİKA'DA İSLAM DİNİ İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR	14
1.3.1. Örgün Eğitim çalışmaları.....	14
1.3.2. Yaygın Eğitimde İslam Dini ile ilgili Çalışmalar.....	16

1.4. BELÇİKA TÜRK TOPLUMUNDA CAMİLERİN ÖNEMİ	18
1.5. BELÇİKA'DA İSLAM KÜLTÜR MERKEZİNDEN MÜSLÜMANLARI TEMSİL KURUMUNA GİDEN SÜREÇ.....	22
1.5.1. Belçika İslam Kültür Merkezi (Centre Islamique et Culturel de Belgique, el-Merkezül-İslam ve's-sekafl bi-Belcika).....	22
1.5.2. Akiller Konseyi (Conseil Provisoire des Sages pour l'Organisation du Culte Islamiqueen Belgique).....	23
1.5.3. Teknik Komite (1992)	24
1.5.4. Belçika Müslümanları Yürütme Kurulu "Executief van de Moslims van Belgie (EMB)"	25
1.6. BELÇİKA'DA YAYGIN İSLAM DİN EĞİTİMİ YAPAN TÜRK DERNEK VE VAKIFLARI.....	30
1.6.1. Belçika Diyanet Vakfı (BDV).....	30
1.6.2. Belçika İslam Federasyonu (BİF).....	34
1.6.3. Belçika Türk-İslam Kültür Dernekleri Birliği (BİTİB).....	37
1.6.4. (Süleymancılar) Belçika İslam Kültür Merkezleri Birliği (B.I.K.M.B. of Unie der Islamitische Culturele Centra in België)	40

İKİNCİ BÖLÜM

ANTWERPEN BÖLGESİNDEKİ TÜRK CAMİ VE DERNEKLERİNDE YAPILAN YAYGIN İSLAM DİN EĞİTİMİ FAALİYETLERİ

2.1. DİN VE EĞİTİM FAALİYETLERİ	41
2.1.1. Hutbe ve Vaazlar	42
2.1.2. Cami Sohbetleri ve Ev Sohbetleri	42
2.1.3. Konferanslar, Seminerler	42
2.1.4. Ramazan Programları, Önemli Gün ve Gecelerin Kutlanması	42
2.1.5. Ana Sınıfları	43

2.1.6. İslami İlimler Kursları	43
2.1.7. Hafta Sonu ve Tatil Değerlendirme Kursları	44
2.2. ANTWERPEN BÖLGESİNDEKİ 7-13 YAŞ GRUBUNA YÖNELİK HAFTASONU KURSLARI KİTAP VE MÜFREDAT ÖRNEKLERİ.....	46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANTWERPEN BÖLGESİ'NDE YAYGIN İSLAM DİN EĞİTİMİ HAKKINDA ÖĞRETİCİ GÖRÜŞLERİNE AİT BİR ARAŞTIRMA (BULGULAR ve YORUMLAR)

3.1. CAMİLERDE CEMAATE YÖNELİK YAPILAN YAYGIN DİN EĞİTİMİ FAALİYETLERİ HAKKINDAKİ ÖĞRETİCİ GÖRÜŞLERİ.....	52
3.2. CAMİLERDE 9-13 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARA YÖNELİK YAPILAN YAYGIN DİN EĞİTİMİ FAALİYETLERİ HAKKINDAKİ ÖĞRETİCİ GÖRÜŞLERİ	74
3.3. CEZAEVİ DİN GÖREVLİLERİNİN ANTWERPEN BÖLGESİ CEZAEVLERİNDEKİ YAYGIN İSLAM DİN EĞİTİMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ.....	93
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	102
KAYNAKLAR	106
EKLER	109
EK-1: Cami Din Görevlilerine Yönelik Araştırma Soruları	109
EK-2: Antwerpen Bölgesi'ndeki Türk Camilerinde Yaygın Din Eğitimi Hakkında Öğretici Görüşleri.....	113
EK-3: Cezaevi Din Öğreticilerine Yönelik Araştırma Soruları	117
EK-4: Bir Cami Din Görevlisinin Haftalık Çalışma Programı	125
EK-5: Antwerpen Bölgesindeki Türk Camilerinden Yaygın Din Eğitime Dair Görüntüler.....	126
ÖZGEÇMİŞ	130

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 3.1: Antwerpen İlinde Görevli İmamların Mezuniyetleri İle İlgili Tablo	53
Grafik 3.2: Antwerpen Bölgesinde Görevli İmam-Hatiplerin Yaşları ile ilgili tablo	54
Grafik 3.3: Antwerpen Bölgesinde Görevli İmam-Hatiplerin Pedagojik Formasyonlarını Gösteren Tablo	55
Grafik 3.4: Antwerpen Türk camilerinde Görevli İmamların Ne Kadar Süredir Bu Görevi Belçika'da İfa Ettiklerini Gösteren Tablo	56
Grafik 3.5: İmamların Ne Kadar Süreyle Görev Yaptığını Gösterir Tablo	57
Grafik 3.6: Cemaatin Bilgisini Artırmak İçin Yapılan En Etkili Dini Faaliyeti Gösterir Tablo	61
Grafik 3.7: Cemaatin Haftanın Hangi Gününde Dini Eğitime Rağbet Ettiğini Gösterir Tablo	63
Grafik 3.8: İmamların Cemaatin Sosyal ve Kültürel Ortamını Tanıması İçin Ne Kadar Süreye İhtiyaç Olduğunu Gösterir Tablo	65
Grafik 3.9: İmamların Belirli Bir Süre Sonunda Görev Yerlerinin Değiştirilmesini Gösterir Tablo	65
Grafik 3.10: Antwerpen Türk Camilerinde Hanımlara Yönelik Dini Faaliyetlerin Kimler Tarafından Organize Edildiğini Gösterir Tablo	70
Grafik 3.11: Antwerpen Türk Camilerinde Din Eğitimcilerinin Mezuniyetlerini Gösterir Tablo	74
Grafik 3.12: Antwerpen Türk Camilerinde Din Eğitimcilerinin Yaşlarını Gösterir Tablo	75
Grafik 3.13: Antwerpen Türk Camilerinde Din Eğitimcilerinin Ne Kadar Süredir Din Öğreticiliğini Yaptığını Gösterir Tablo	75
Grafik 3.14: Antwerpen Türk Camilerinde Din Eğitimcilerinin Pedagojik Formasyonlarını Gösterir Tablo	76

Grafik 3.15: Antwerpen Türk Camilerinde Din Eğitimcilerinin Problemlerin Çözüm Noktasında Kimlerden Yardım ve Destek Aldığını Gösterir Tablo.....	79
Grafik 3.16: Antwerpen Türk Camilerindeki Hafta Sonu Kurslarında Öğrencinin Başarısını Etkileyen Kişi ve Faktörleri Gösterir Tablo	86
Grafik 3.17: Belçika’da Din Öğreticiliği Yapan Eğitimcilerin Hangi Özelliklere Haiz Olmaları Gerektiğini Gösterir Tablo	87
Grafik 3.18: Antwerpen Türk Camilerindeki Eğitimcilerin Teftişe Tabi Tutulup Tutulmadığını Gösterir Tablo.....	90
Grafik 3.19: Eğitim Yılı Sonunda, Dönem Ortasında Karne Veya Belge Verildiğini Gösterir Tablo	91
Grafik 3.20: Antwerpen Türk Camilerinde Tatil Değerlendirme Kursu Düzenlenip Düzenlenmediğini Gösterir Tablo	92

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
ATİB	: Türk-İslam Kültür Birliği
B.I.K.M.B	: Belçika İslam Kültür Merkezleri Birliği
BDV	: Belçika Diyanet Vakfı
BİF	: Belçika İslam Federasyonu
BİTİB	: Belçika Türk-İslam Kültür Dernekleri Birliği
C	: Cilt
C.C	: Celle Celalühü
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DİTİB	: Diyanet İşleri Türk-İslam Birliği
EMB	: Executief van de Moslms van Belgie
İGMG	: İslamische Gemeenschaf Milli Görüş (İslam Toplumu Milli Görüş)
s	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallahu Aleyhi Vesellem
T.C	: Türkiye Cumhuriyeti
vs.	: Vesaire

GİRİŞ

Belçika, 1830 yılında kurulmuş, 30.528 km²lik bir alanı kaplayan, kuzey-batı Avrupa ülkesidir. Belçika'nın kuzeyinde Hollanda, doğusunda Almanya ve Lüksemburg, güney-doğusunda Fransa bulunmaktadır. Ülke nüfusu 2016 yılı verilerine göre nüfusu 11.267.910'dur.¹

Birçok Avrupa ülkesi gibi Belçika'nın da II. Dünya Savaşı'ndan sonra ekonomisini düzeltmek için işçi ihtiyacı vardı. Belçika, işçi ihtiyacını gidermek için ilk önce İtalya, daha sonra İspanya ve Yunanistan'a yönelmiş ise de olumlu bir sonuç alınmamıştır. Fransa ve İngiltere'den ise bilinçli olarak işçi istenmemiştir. Çünkü bu ülkelerden gelecek işçilerin zamanla Belçika'ya sürekli yerleşmeleri istenmemiştir. Bu sebeplerden dolayı Avrupa dışındaki Türkiye, Fas, Cezayir gibi ülkelere işçiler alınmıştır.²

Belçika'ya 1960'lı yıllarda gelen Müslüman işçi göçünün ilk dönemlerinde din hizmetlerinden ve dini organizelerden bahsetmek mümkün değildi. Çünkü ülkeye ilk gelen işçiler misafir işçi olarak gelmişlerdi. Sonraki yıllarda geri dönmedikleri gibi ailelerini de götüren işçiler zamanla burada yerleşik hayata geçmişlerdir.³

Bunun sonucu olarak Müslümanlar, kurmuş oldukları derneklerle, yerel ve helal gıda marketleriyle, dini ve kültürel merkez olarak kullandıkları camileriyle Belçika'da sosyal bir topluluk olarak gerekli her alanda varlık mücadelesini vermişler ve hala da vermektedirler.

Yaklaşık yarım milyon Müslüman'ın yaşadığı Belçika'da, 400 cami ve mescit bulunmaktadır. Bu camilerin büyük çoğunluğu, resmi statü anlamında dernek olarak

---

¹ https://www.belgium.be/nl/over_belgie/land/geografie (09.08.2018)

² Janssen, Caroline, Moslims en Moskeen In Zeven Europese Landen. een Literatuurstudie Gevolgd Door Vier Vlaamse Case-studies.Gent 2010, s.44-45. https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/786/437/RUG01-001786437_2012_0001_AC.pdf (03.05.2018)

³ Tavukçuoğlu, Mustafa, Belçika'da Türk Ailesi ve Din Eğitimi, Konya 2000, s.42.

varlığını devam ettirmektedir. Müslümanları Temsil Kurumu'nun kayıtlarına göre ise; Flaman bölgesinde 162, Valon bölgesinde 89 ve başkent Brüksel bölgesinde ise 77 cami bulunmaktadır.

Belçika'da yaşayan diğer Müslümanlarda olduğu gibi Türk toplumun da her türlü sosyal, dini ve kültürel faaliyetin merkezinde camiler bulunmaktadır. Bu yüksek lisans tez çalışmamızda Belçika'nın ikinci, Flaman Bölgesinin ise en büyük şehri olan Antwerpen'deki Türk camilerinde yapılan yaygın İslam din eğitimini ele aldık. Daha önce Belçika hakkında başta Prof. Dr. Mustafa Tavukçuoğlu, Prof. Dr. Mehmet Zeki Aydın gibi bazı hocalarımız tarafından çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışma sadece Antwerpen bölgesi Türk camileri ve bu bölgedeki cezaevlerinde görevli din öğreticilerinin görüşleriyle sınırlandırılmıştır.

Bu çalışmada Antwerpen'de bulunan Türklere ait camilerin fiziki durumları, din görevlilerinin kişisel profilleri, yetişkin cemaate, kadınlara, genç ve çocuklara yönelik dini faaliyetler ve bu faaliyetleri yaparken karşılaşılan problemlerle cezaevlerindeki mahkumlara verilen dini hizmetler ele alınmıştır. Çünkü Antwerpen bölgesindeki cami faaliyetleri ve dini hizmetlerin birçoğunun görevli imam-hatip tarafından organize edilip yapılması gerekmektedir. Hal böyle olunca gerek bazı camilerin kadrolarının boş olması, gerekse yeterli sayıda din görevlisi bulunmamasından dolayı cami hizmetlerinde birçok aksaklık meydana gelmektedir.

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Konu ve Problem

Yurt dışında ikamet eden Türklerin sahip oldukları dini, kültürel ve sosyal değerlerin korunması ve geliştirilmesi açısından çok büyük öneme haiz olan yaygın din eğitiminin fertlerde istenilen davranış değişikliğini ne kadar gerçekleştirebildiği, Türk toplumunda yeni nesle bu eğitimin hangi şartlarda verildiği ve din öğreticilerinin bu konuyla ilgili görüşleri araştırılması gereken bir konudur. Bu nedenle araştırma konumuz **“Belçika Türk Toplumunun Yaygın İslam Din Eğitimi Faaliyetleri Hakkında Öğretici Görüşleri (Antwerpen İli Örneği)”** olmuştur.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Belçika, nüfusunun yaklaşık % 6,3'lük kısmını Müslümanların oluşturduğu bir Avrupa Birliği ülkesidir. Belçika’da yaşayan toplam Müslüman sayısı 685.684 olarak ifade edilirken; bunlardan 315.580’ini Faslı Müslümanlar, 195.447’sini diğer ülkelerden gelen Müslümanlar, 174.656’sını Türkler ise oluşturmaktadır.

İslam dininin Belçika tarafından tanınmasının üzerinden 33 yıl geçtikten sonra camiler resmi olarak tanınmaya başlamıştır. Bu tanınmayla birlikte camilerin birçok masrafi devlet tarafından karşılanmaktadır. Yaklaşık yarım milyon Müslüman’ın yaşadığı Belçika’da, 400 kadar cami ve mescit bulunmaktadır. Bu camilerin tamamı, Belçika’da yaşayan gurbetçi Müslümanlar tarafından satın alınan binaların cami şekline getirilmesiyle oluşturulmuştur.

Yine büyük çoğunluğu, resmi statü anlamında dernek olarak varlığını devam ettirmektedir. Müslümanları Temsil Kurumu'nun kayıtlarına göre ise; Flaman bölgesinde 162, Valon bölgesinde 89 ve başkent Brüksel bölgesinde ise 77 cami bulunmaktadır. Bu camilerin 94 tanesi Belçika Türk toplumuna aittir.

Yetişkin (yaygın) din eğitimi, örgün din eğitimine nazaran tarihi önceliğe sahiptir. Bütün dinlerde olduğu gibi, İslam'da da eğitim, yetişkin eğitimi olarak başlamış, zaman içerisinde örgün nitelik kazanmıştır.

Bu ifade, tam olarak Belçika'da verilen din eğitiminin şu ana gelinceye kadar geçirmiş olduğu serüveni anlatmaktadır. Çünkü, Belçika'da din eğitimi dernek statüsünde kurulan camilerde başlamış, daha sonra da seçmeli olarak okullarda iki saatlik İslam din dersleri verilmeye başlanmıştır.

Bu konu ile ilgili olarak 2000 yılında Prof. Dr. Mustafa Tavukçuoğlu'nun Belçika'da Türk Ailesi ve Din Eğitimi adında bir kitabı Mehir Vakfı Yayınları tarafından yayınlanmıştır. Bu çalışma, Belçika'daki örgün ve yaygın eğitimin yanında Belçika Türk toplumunun dini yaşantısını da ele almaktadır. Yapılacak bu tez çalışması Antwerpen bölgesinde yaşayan Türk toplumuna ait camilerdeki yaygın din eğitimi faaliyetleri hakkında öğretici görüşleri ile sınırlandırılacaktır.

Bu çalışma ile Belçika Türk toplumunda okul öncesi çocuklardan yetişkinlere, hapishanelerde verilen İslam derslerinden camilerde verilen derslere, ev sohbetlerine kadar her yaş grubundan fertlerin istifade ettiği yaygın din eğitimin içeriği, verimi, alanı, yaygın din eğitiminde karşılaşılan problemler konusunda Antwerpen Bölgesi'ndeki İslam din öğretmenlerinin görüşlerini alıp çözüm önerileri sunmayı hedefledik.

Bu araştırma kapsamında aşağıdaki soruların cevapları bulunmaya çalışılacaktır;

- 1-Belçika'da din eğitimi nasıl ve hangi ortamlarda verilmektedir?
- 2-Eğitimcilerin karşılaştıkları problemler nelerdir?
- 3-Herhangi bir ders programı takip edilmekte midir?
- 4-Hangi yaş grubuna din eğitimi verilmektedir?
- 5-Din eğitimi için kimler ne gibi yardım ve destek sunmaktadırlar?

6-Yurt dışındaki Türklere din dersleri vermenin yaşanılan toplumdaki kaynaklanan zorlukları var mıdır? varsa nelerdir?

7- Yıllık ve haftalık ders plan ve programları yapılmakta mıdır?

8-Din derslerini daha verimli hale getirebilmek için neler yapılmalıdır?

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. "Nitel araştırma", gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir.⁴

Bu çalışmada veriler görüşme yoluyla toplanmıştır. Birebir Görüşme, nitel çalışmada en sık kullanılan veri toplama aracı olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵

Katılımcılar

Bu çalışma, 2016 yılında Belçika'nın Antwerpen ili sınırları içerisinde bulunan Türk toplumuna ait 19 cami ve iki cezaevi görevlisinin cezaevlerinde mahkumlara yönelik yaptıkları yaygın eğitim faaliyetleri ile sınırlıdır. Bu çalışma ile ilgili olarak Antwerpen Bölgesindeki Türk toplumuna ait camilerde görevli 19 imam, 28 eğitimci, Müslümanları Temsil Kurumu Eğitim Bölümü başkanı ve Antwerpen'de görevli 2 cezaevi din eğitimcisi ile daha önce uzun müddet cezaevinde kalan bir mahkumla birebir görüşmeler yapılmıştır.

Verilerin Analizi Ve Yorumlanması

Antwerpen il sınırları içerisinde görev yapan Türk camilerindeki din görevlilerinin hepsiyle iletişim kurulmuş olup din görevlileri istisnasız bu çalışmaya katılmışlardır. Kendilerine görüşme sorularını ilettiğimiz din

---

⁴ Şimşek, Hasan, Yıldırım, Ali, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara 2013, s.45

⁵ Şimşek, Hasan, Yıldırım, Ali, a.g.e, s.147

eğitimcilerden sadece 6 tanesinden olumlu veya olumsuz bir yanıt alamadım. Daha sonra iletişime geçilen camilere giderek din görevlilerinin her biriyle ortalama 100'er dakikalık görüşmeler gerçekleştirdik. Aynı zamanda sınıfları, ders materyallerini, dersler için kullanılan medya araç gereçlerini yerinde inceleme imkanı bulduk. Bazı camilerin hafta sonu kurs öğrencilerine yönelik hazırlanmış olduğu yatılı kamplara katıldık. Çünkü nitel araştırmanın temel kuramlarından birisi de çevre psikolojisidir. Buna göre çevreden bağımsız yapılan incelemeler insan davranışlarını anlamada yetersizdir.⁶

Yapılan bu görüşmelerde din görevlilerine, yetişkin ve çocuklara yönelik yaptıkları yaygın eğitim faaliyetleri hakkında, diğer din eğitimcilerine ise haftasonu ve tatil değerlendirme kurslarındaki din dersleri hakkında, cezaevi din görevlilerine ise Antwerpen ili sınırları içerisindeki cezaevlerinde mahkumlara yönelik yapılan dini eğitim faaliyetleri hakkında daha önce tesbit ettiğimiz açık uçlu soruları yönelttik. Cezaevlerinde görevli 2 Türk din görevlisinin her ikisi de anket çalışmasına katılmışlardır. Bu görevlilerin her biriyle yaklaşık 2 saat süren yüzyüze görüşmeler yapılmıştır. Cezaevlerindeki din derslerini yerinde inceleme imkanı olmadığı için daha önce cezaevinde uzun süre kalmış bir Türk mahkumla da yüzyüze bir görüşme gerçekleştirdik. Bu şekilde mahkumların cezaevindeki dini derslerden ne kadar etkilendikleri, dini rehberlik hizmetlerinin daha etkili olması için neler yapılması gerektiğini kendisinden dinledik. Bu görüşme bana cezaevi din öğreticilerinin görüşlerini yorumlamada katkı sağlamıştır.

Görüşmelerin sonunda elde edilen veriler sistematik bir şekilde düzenlenerek okunmuş, incelenmiş ve gerekli sonuçlar çıkartılarak betimsel analiz gerçekleştirilmiştir. Tespit edilen bulgular Belçika'nın Antwerpen ilindeki yaygın din eğitimi faaliyetleri konusunda birçok problemin varlığını ortaya çıkartmıştır.

Bu çalışmada hem nitel hem de nicel bir metod kullanılmıştır. Sorular genelde açık uçlu olduğu için alınan cevaplar yorumlanmıştır.

---

⁶ Şimşek, Hasan; Yıldırım, Ali, a.g.e., s.43

BİRİNCİ BÖLÜM

BELÇİKA'DA İSLAM

1.1. BELÇİKA'NIN SİYASİ VE KÜLTÜREL YAPISI

Harita 1.1: Belçika'nın Komşularını Gösterir Harita

Kaynak: <https://www.google.com/search?q=buurlanden+van+belgie> (09.08.2018 saat:18.21)

Belçika'da ülke nüfusunun % 57'sini oluşturan Flamanlar Germen ırkıdan olup Felemenkçe konuşurken, nüfusun % 42'sini oluşturan ve Latin ırkıdan gelen Valonlar ise Fransızca konuşmaktadırlar. Doğuda Almanya sınırına yakın bölgede oturan ve Almanca konuşanlar çok küçük bir azınlığı oluşturmaktadırlar.⁷ Belçika

⁷ Aydın, Mehmet Zeki, "Belçika'da İlk ve Orta Öğretimde Din ve Ahlak Öğretimi", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,, Sayı 3, Sivas 1999, s.102

Anayasası'nın 17. maddesi din özgürlüğüne ayrılmıştır. Buna göre, ülkede bulunan fertlerin inandıkları din doğrultusunda yaşamaları ve bu doğrultuda eğitim görmeleri anayasal haklarıdır. Yasal olan bu hakkı kullanabilmek de ülke genelinde teşkilatlanmış dini cemaatlerin üst yönetimleri ile devletin resmi kurumları arasında protokollerle belirlenmiştir.⁸

Belçika, Batı Avrupa'da Avusturya'dan sonra 19 Temmuz 1974 tarihinde İslam dinini resmen tanıyan ikinci ülke olmuştur. Anayasa, tüm vatandaşlarına, mensup oldukları dine uygun eğitim görme imkanı vermektedir. Bu çerçevede 1978 yılından bu yana okullarda isteyen öğrenciler için İslam dersi verilmektedir.⁹

Belçika'da vilayet sınırları aşağıda haritada belirtildiği şekilde 10 bölgeye ayrılmıştır.¹⁰

---

⁸ Tavukçuoğlu, Mustafa, Belçika'da Türk Ailesi ve Din Eğitimi, Konya 2000, s.65.

⁹ Aydın, Mehmet Zeki, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sivas XIII 2008, S.15

¹⁰ <http://www.bing.com/images/search?q=Landkaart+Provincie+Antwerpen> (12.01.2018)

Harita 1.2: Antwerpen İl Haritası

1.2. BELÇİKA'DA DİNİ TOPLULUKLAR VE İSLAM DİNİNİN KONUMU

Belçika'da birçok din ve inanç çeşitliliği varlığını sürdürürken en büyük topluluğu Hıristiyanlık, özellikle Katolik Kilisesi ile göstermektedir. Katolik mezhebi en büyük mezhep konumundadır. Belçika'da din ve mezheplerin yüzdesi ise şu şekildedir:

Katolik Kilisesi	(%50)
Hiçbir dine mensup olmayanlar	(%32,6)

Ateizm	(% 9,2)
İslam	(%5.2)
Diğer Hıristiyanlar	(%4.1)
Yahudilik	(% 0,4)
Budistlik	(% 0,3) ¹¹

Belçika'da Müslümanların sayısı özellikle 1960 yılından itibaren yapılan değişik anlaşmalarla gözle görülür bir şekilde artmıştır.

Bu amaçlar, Belçika Devletini, bugüne kadar devam eden aile birleşimleri ve göçmen nüfusu dengeye oturtmak için oldukça cesaretlendirmiştir.

1974 enerji krizinden sonra yabancı işçilerin (Avrupalı olmayan iş gücünün) resmi olarak göç etmelerinin sona erdirilmesi, göç olayını nüfus açısından dengelese de Müslüman azınlıkların entegrasyonu bir sorun olarak hala tartışılmaya devam etmektedir.¹²

Yukarıda ifade edilen Belçika'daki Müslüman nüfusla ilgili olarak daha güncel şu bilgileri de belirtmek gerekmektedir:

Belçika nüfusunun yaklaşık % 6,3'lük kısmını Müslümanların oluşturmaktadır. Belçika'da yaşayan toplam Müslüman sayısı 685.684 olarak ifade edilirken; bunlardan 315.580'ini Faslı Müslümanlar, 174.656'sını Türkler ve 195.447'sini ise diğer ülkelerden gelen Müslümanlar oluşturmaktadır. Belçika'da ikamet eden Türklerin sayısı 230.00'dir. Bunun %10' u Antwerpen'de oturmaktadır. 2016 yılı Belediye kayıtlarına göre Antwerpen'de oturan Türklerin sayısı 21,206'dır. Bu da Antwerpen'de ikamet edenlerin %4'üne tekabül etmektedir. Buna karşılık,

¹¹ <http://www.lavigerie.be/spip.php?article991> (Son görüntülenme 09.08.2018 saat 22.00)

¹² Kanmaz, Meryem, El Battiui, Mohamed, Moskeeën, imams en islamleerkrachten in België, Brussel 2004, s.9

Antwerpen'deki Fas kökenli Müslümanların sayısı 64,412 (yüzde 13) dür.¹³ 2015 kayıtlarına göre Belçika vatandaşlığına geçen Türklerin sayısı 119.011'dir.¹⁴

Belçika Adalet Bakanlığı'na bağlı olarak devlet nezdinde Belçika'daki Müslümanların dini hizmetlerini organize eden kurum, Müslümanları Temsil Kurumu E.M.B (Executief van de Moslims van Belgie)'dir. Bu kurum, imamların ve Belçika okullarında görev yapacak olan İslam dersi öğretmenlerinin sınavları, atanmaları ve teftişleriyle ilgili çalışmaları, camilerin resmi tanınma çalışmaları, kurban kesimi organizasyonları, helal kesim konuları ve hapisane din görevlilerinin atamaları gibi görevleri icra etmektedir.

Belçika'nın Valon Bölgesi'ndeki (Fransızca konuşulan bölge) okullarda eğitim dili Fransızca'dır. Flaman Bölgesi'ndeki (Flamanca konuşulan bölge) okulların eğitim dili ise Flamanca'dır. Brüksel'de ise hem Fransızca hem de Flamanca öğretim yapan okullar bulunmaktadır. Belçika'da okullar devlet tarafından açıldığı gibi özerk kurum ve kuruluşlar tarafından da açılabilmektedir. Bu çerçevede okullar; "belediye okulları, devlet okulları ve Katolik (Dini) okullar" olarak sınıflandırılabilir. Bütün okullarda genel anlamıyla aynı öğretim programı ve çalışma planı uygulanmakta olup, okullar devlet tarafından denetlenmektedir. Söz konusu okulların giderleri de devlet tarafından karşılanmaktadır. Belçika'da eğitim, 6 yaşından 18 yaşına kadar herkese mecburidir.

İslam dininin Belçika tarafından tanınmasının üzerinden 33 yıl geçtikten sonra camiler resmi olarak tanınmaya başlamıştır. Bu tanınmayla birlikte camilerin birçok masrafı devlet tarafından karşılanmaktadır. 2007 yılında İçişleri Bakanı Marino Keulen'in imzaladığı anlaşmayla ilk aşamada 6 cami tanınmıştır. Belçika'da 2014 yılı itibariyle yaklaşık 80 cami devlet tarafından tanınmış olup, birçok cami de resmi olarak tanınmakla ilgili başvurusunu yapmış cevap beklemektedir.

---

¹³ https://www.gva.be/cnt/dmf20160602_02320818/overzicht-zo-groot-is-de-turkse-gemeenschap-in-antwerpen 3 Haziran 2016, (Son görüntülenme 18.03.2018 Saat 22.20)

¹⁴ http://www.myria.be/files/Migratie2016-2-Migratie_in_Belgie_statistische_gegevens.pdf (Son görüntülenme 19.12.2017 saat 19.00)

Yaklaşık yarım milyon Müslüman'ın yaşadığı Belçika'da, yaklaşık 400 cami ve mescit bulunmaktadır. Bu camilerin tamamı, Belçika'da yaşayan gurbetçi Müslümanlar tarafından satın alınan binaların cami şekline getirilmesiyle oluşturulmuştur. Yine büyük çoğunluğu, resmi statü anlamında dernek olarak varlığını devam ettirmektedir. Müslümanları Temsil Kurumu'nun kayıtlarına göre ise; Flaman bölgesinde 162, Valon bölgesinde 89 ve başkent Bürüksel bölgesinde ise 77 cami bulunmaktadır. Bu camilerin 65 tanesi Belçika Diyanet Vakfı'na, 29 tanesi ise Belçika İslam Federasyonu'na bağlı olup, Türk toplumu adına Belçika'daki camilerin %95'i bu iki kurumun çatısı altında faaliyetlerini sürdürmektedir. Belçika İslam Federasyonu'na bağlı 9 cami resmi olarak tanınmış, masrafları ve görevli imamlarının maaşları Belçika Hükümeti tarafından karşılanmaktadır. Belçika Diyanet Vakfı'na bağlı camilerin 12 tanesi de resmi olarak tanınmış fakat Belçika hükümeti tarafından imam ataması yapılamamıştır. Çünkü Belçika Diyanet Vakfı camilerinde görevli imamlar Türkiye Cumhuriyeti Diyanet Başkanlığı tarafından görevlendirilmektedir. Bunun yanında resmi olarak tanınan camilerin diğer giderleri Belçika hükümeti tarafından karşılanmaktadır.

Araştırmamızı yaptığımız Antwerpen bölgesinin yüzölçümü 20867 km² olup, toplam nüfusu 2018 verilerine göre 1.844.924'dür. Antwerpen ili içerisindeki belediyelerin isimleri şunlardır¹⁵:

---

¹⁵ <https://www.vlaanderen.be/nl/gemeenten-en-provincies/provincie-antwerpen> Son görüntülenme (12.04.2018 saat 23.00)

Tablo 1.1: Antwerpen İl Dahilindeki Belediyelerin İsimleri

1	Aartselaar	19	Geel	37	Malle	55	Schilde
2	Antwerpen	20	Grobbendonk	38	Mechelen	56	Schoten
3	Arendonk	21	Heist-op-denBerg	39	Meerhout	57	Sint-Amands
4	Baarle-Hertog	22	Hemiksem	40	Merksplas	58	S.Katelijne-Waver
5	Balen	23	Herentals	41	Mol	59	Stabroek
6	Beerse	24	Herenthout	42	Mortsel	60	Turnhout
7	Berlaar	25	Herselt	43	Niel	61	Vorselaar
8	Boechout	26	Hoogstraten	44	Nijlen	62	Vosselaar
9	Bonheiden	27	Hove	45	Olen	63	Westerlo
10	Boom	28	Hulshout	46	Oud-Turnhout	64	Wijnegem
11	Bornem	29	Kalmthout	47	Putte	65	Willebroek
12	Borsbeek	30	Kapellen	48	Puurs	66	Wommelgem
13	Brasschaat	31	Kasterlee	49	Ranst	67	Wuustwezel
14	Brecht	32	Kontich	50	Ravels	68	Zandhoven
15	Dessel	33	Laakdal	51	Retie	69	Zoersel
16	Duffel	34	Lier	52	Rijkevorsel	70	Zwijndrecht
17	Edegem	35	Lille	53	Rumst	71	
18	Essen	36	Lint	54	Schelle	72	

Yukarıda belirtilen belediyeliklerin Türk nüfusun az olduğu yerlerde Türk toplumuna ait bir cami bulunmamaktadır. İlk gelen işçiler yoğun olarak nerede iş bulmuşlarsa orada ikamet etmeye başlamışlar ve nüfus orada yoğunlaşmıştır.

1970'li yıllarda Türk işçilerinin eş ve çocuklarının gelmesiyle Belçika'da Türk toplumunun ilk nüveleri oluşmaya başlamıştır. Bu dönemde Türk işçilerin toplanma yerleri kahvehaneler iken daha sonraki yıllarda camiler için binaların alınmasıyla zemin katları lokal ve dernek binası, üst katlar ise mescit olarak kullanılmaya başlanmıştır.

1.3. BELÇİKA'DA İSLAM DİNİ İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

1.3.1. Örgün Eğitim Çalışmaları

Eğitim özgürlüğünün anayasa güvencesi altında olduğu Belçika'da 1831 sayılı madde anayasa maddesiyle, bu özgürlüğü vurgulayarak, iki büyük dil bölgesinin de devlet tarafından düzenlenmesini öngörür. Eğitimin dili, bölgede kullanılan dildir. Belçika devleti krallıkla yönetilmektedir. 1969'da kurulan öğretim sistemi birbirini izleyen üç dönemi kapsar. Devlet okulları ve özel okulların birlikte bulunduğu üçlü bir eğitim sistemi bulunmaktadır. Özel okullar devlet tarafından desteklenmektedir.

Eğitim Paktı denilen 1958 yasası resmi ve özel eğitimin kurallarını belirler. Buna göre destek verilen eğitim kurumları, resmi makamlara denk diploma verir. 6-18 yaş arası tüm çocuklar okula gitmek zorundadır. 2-6 yaş grubu okul öncesi eğitimde, 6-12 yaş arası çocuklar İlkokul, 12-18 yaş arasındakiler ise ortaokul ve lisede eğitim görmektedirler. Orta öğretimde verilen diplomalarla öğrenciler, çeşitli üniversite veya teknik eğitim kurumlarına girerler. Belçika eğitiminde üniversiteye kayıt yaptıran öğrencilerin %29'u mezun olabilmekte %71'i ise elenmektedir. Üniversiteye giremeyenler çeşitli meslek okullarına yönlendirilmektedirler.

1955-56 yılları arasında resmi öğretim kurumlarındaki öğrenci oranı %35 iken özel teşebbüsün yönettiği eğitim kurumlarında bu oran %63 olmuştur. Daha önceki tarihlerde Katoliklerle sosyalistler arasında dini görüş ayrılığına dayanan büyük bir çekişme meydana gelmiştir. Bu tarihe kadar eğitim faaliyetleri büyük oranda Katoliklerin elinde iken, 1959'da yasalaştırılan anlaşmayla her okul yönetimi Eğitim Bakanlığının koyduğu şartları yerine getirdikten sonra kendi eğitim programını sürdürebilecektir. Eğitim sistemini etkileyen ikinci çekişme, eğitim programında kullanılacak dilin belirlenmesi konusunda oluşmuştur. 1932'den bu yana geçerli olan bu anayasa'ya göre okulların öğretim programı buldukları bölgede geçerli olan dille yürütülmekte, ikinci resmi dil ise (Flaman veya Fransızca) yardımcı dil olarak öğretilmektedir. Devlet, öğretimin bütün kademelerinde okullar açmakta ve özel okullara da para yardımı yapmaktadır. Devletten para yardımı alan okullar devletin denetimi altındadır. Unvanlar ve diplomalar devletin kontrolü altında verilir.

Öğretmen okulları, okul öncesi eğitim kurumlara ve ilkokullara öğretmenler yetiştirir. Orta öğretim öğretmen okulları, orta öğretim ve teknik öğretimin ilk üç yılında ders vermeye yetkili öğretmen yetiştirir. Orta öğretim teknik öğretmen okulları yalnız mesleki konularda öğretmenlik yetkisi verir. Üniversite ve yüksek okullardan mezun olanlar da orta öğretimin son üç sınıfında öğretmenlik yapabilir. Üniversite statüsünde olmayan yüksek öğretim 1970'ler de yaygınlık kazanmıştır. Bu tür okullarda kısa dönemli iki veya üç yıllık eğitimin ardından orta öğretimin yüksek kısmının diplomasına denk bir diploma verilir. Ülkenin en eski Üniversitesi 1426'da kurulan Louvain Katolik Üniversitesidir.¹⁶

Belçika Anayasası gereği öğrenciler ilk ve orta dereceli okullarda haftada en az iki ders saati din ya da ahlak derslerinden birisini okumak durumundadır. Bu derslerin zorunlu olmasının tarihi 1842 yılına kadar gitmektedir. Çeşitli zamanlarda değişiklikler yapılmasına rağmen bu derslerle ilgili ana düzenlemeler Anayasanın 17. Maddesinde ve 29 Mayıs 1959 tarihli "Eğitim Sözleşmesi" ile ilgili yasanın 8-12 maddelerinde yer almıştır.

Bu yasanın 8. Maddesi şöyledir: "Resmi kurumlara ait ilk ve orta öğretime ait haftalık ders programlarında, en az iki ders saati din ve ahlak dersine yer verilmek zorundadır. Din öğretimi "Katolik, Protestan, Yahudi, İslam ya da Ortodoks" dinlerinden birisi ve bu dinlerin ahlakından olmak zorundadır. Aile reisi, vasi ya da çocuğu korumakla görevli kişi, (öğrencinin) okula ilk kaydı sırasında din ya da ahlak dersinden hangisini seçtiğini resmen imza ile bildirmek zorundadır. Şayet din dersi seçilmişse bunda hangi dinin seçildiği belirtilir. 18 yaşına gelen öğrenciler seçimlerini kendileri yapar." Demek ki, Anayasa ve bu yasaya göre öğrenci ya da velisi ülkedeki bütün bu okullarda şu iki dersten birisini seçmek zorundadır.

1. Din dersi

2. Laik (hiçbir dine bağlı olmayan) ahlak (moral) dersi.

Zorunlu seçmeli olarak beş tip din dersi bulunmaktadır. Öğrenci şu beş dersten birisini zorunlu olarak seçecektir:

---

¹⁶ İnam, Abdülhalim, Belçika'da Katolik Din Dersi Öğretmenleri Yetiştirme Programları Üzerine Bir Araştırma, (Yüksek Lisans Tezi T.C.Selçuk Üniversitesi), Konya 2006, s.22-23.

- a. Hıristiyan Katolik
- b. Hıristiyan Protestan
- c. Hıristiyan Ortodoks
- d. Yahudilik
- e. İslam

İsimlerinden de anlaşılacağı gibi bir dini öğrenmek isteyenler din derslerine girerken, bunları takip etmek istemeyenler ise ahlak dersine girmektedirler. Öğrenci velileri ilk kayıta ve her öğretim yılı başında form dilekçede hangi dersi okuyacağını belirler. 18 yaşını doldurmuş olan öğrenciler ise istedikleri din dersini velisinin onayı olmadan seçebilmektedir. Okulun ikinci haftasından itibaren seçilen din dersi değiştirilememektedir.

İslam din dersi ise 1975-76 öğretim yılından itibaren okullarda tecrübe mahiyetinde yer almaya başlanmıştır. 20 Şubat 1978 tarihinden itibaren de yasal olarak okutulmaktadır.¹⁷

1.3.2. Yaygın Eğitimde İslam Dini ile ilgili Çalışmalar

Eğitim, Din Eğitimi ve Yaygın Din Eğitimi:

Eğitim, bireyin davranışlarında, kendi yaşantıları yoluyla ve kasıtlı olarak istedik değişme meydana getirme denemeleri sürecidir.¹⁸

Din eğitimi ise, bireyin dini davranışlarında, kendi yaşantıları yoluyla ve kasıtlı olarak istedik değişme meydana getirme denemeleri sürecidir¹⁹

Yaygın din eğitimi ile ilgili birçok tanım yapılmakta ise de genel olarak, örgün din eğitimi kurumlarında verilen din eğitimi ve öğretimi dışında, halkı din

---

¹⁷ Aydın, Mehmet Zeki, "Belçikada İlk ve Orta Öğretimde Din ve Ahlak Öğretimi", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,, Sayı 3, Sivas 1999, s.112-113.

¹⁸ Tosun, Cemal, Din Eğitimi Bilimine Giriş, Ankara 2012, s.19.

¹⁹ Tosun, Cemal, a.g.e., s.23.

konusunda aydınlatmak, onları batıl inanç ve hurafelerden arındırmak, dinin kardeşlik, özveri, hoşgörü gibi ilkelerini bireylere kazandırmak ve ibadetlerin usulüne uygun olarak yerine getirilmesine yardımcı olmak için değişik mekanlarda yapılan etkinliklerin tümüdür.²⁰

İslam aleminde öğretim yeri olarak mektep ve medreseler yapıncaya kadar camiler öğretim yeri olarak kullanılmıştır. Bu dönemde Kuran, Hadis ve Fıkıh derslerinin yanında Dil ve Edebiyat ve Felsefe dersleri de okutulmuştur.²¹

Yaygın din eğitimi, en kapsamlı bir şekilde camide gerçekleştiği için bu çalışmamın ana temasını cami eğitimi teşkil etmektedir. Cami eğitimi, Belçika okullarında verilen din derslerini destekleyici bir mahiyette olmasının yanında, farklı yaş gruplarındaki fertlerin camilerde bir araya gelmelerinden dolayı hem sosyalleşmeye hem de sosyal kontrole katkı sağlamaktadır. Belçika'daki şartlar gözönünde bulundurulduğunda topluma verilen din derslerinin omurgasını cami eğitimi oluşturmaktadır.

Her ne kadar yukarıdaki tanıma göre yaygın eğitimin hedef kitlesi, örgün eğitim dışında kalan yetişkin kesim olarak ifade edilmiş olsa da Belçika Türk toplumunda bu kitle 2,5 yaşında ana sınıflarıyla başlayıp, okula devam eden öğrenciler ve yetişkin cemaati de kapsayacak şekilde geniş bir yelpazeyi içerisine almaktadır.

Belçika'da yaşayan Türk toplumu, camilerde verilen dini ve kültürel dersler ve din eğitimi ile bir milleti millet yapan değerleri gelecek nesle aktarmayı amaçlamaktadır.

Çünkü yaşadıkları toplumda müşahede edilen olumsuzluklar burada yaşayan Türk toplumunda nesli kaybetme endişesi meydana getirmiştir. Allah (C.C) Kur'an-ı Kerim'de:

---

²⁰ Komisyon, Din Eğitimi El Kitabı, Ankara 2012, s.270

²¹ Bilgin, Beyza, Eğitim Bilimi Ve Din Eğitimi, Ankara 1990, s.15.

“Biliniz ki mallarınız ve evlatlarınız sizler için bir fitnedir (imtihan aracıdır). Allah katında ise büyük bir mükafat vardır”²².

“Ey iman edenler! Kendinizi ve aile halkınızı öyle bir ateşten koruyun ki, yakacağı insanlar ve taşlardır. Üzerinde çok sert ve çok şiddetli melekler vardır. Allah kendilerine ne emrettiyse, O’na isyan etmezler. Emredildikleri şeyi yaparlar”²³ buyurmuştur.

Gerek dini, gerekse ictimai ve diğer sebepler, Türk toplumunu cami eğitimi yapmaya zorunlu olarak sevk etmiştir. Bu sebeple Belçika’da ikamet eden Türkler için camiler dini ibadetlerin yapıldığı mekanlar olmanın yanında yaygın din eğitiminin, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerin de yapıldığı mekanlardır.

1.4. BELÇİKA TÜRK TOPLUMUNDA CAMİLERİN ÖNEMİ

Başlangıçta çalışmaya yalnız giden erkek işçileri izleyen kadınlar ve çocuklar, 1970’li yıllarda göçmen işçilerinin düzenli aile yerleşimine geçmesine imkan sağlamışlardır. Nitekim 1980’li yıllarda toplu işçi alımları durdurulmuş ve aile birleşmelerine de kısıtlamalar getirilmiştir. Bu durum, Avrupa’ya dağılan Türk nüfusunun giderek artma çabasını ve Avrupa’da yetişen nesilde akraba evliliklerini gündeme getirmiştir. Eşlerini tercihen Türkiye’den getiren Türkler de göçmen nüfusun artışına katkıda bulunmuşlardır.

Nüfus artışı, göçmenlerin yaşayış biçimlerini etkilemekte, sosyo-kültürel alanlarda da birçok gelişmeye yol açmakta ve ortaya kalıcı bir “Avrupa Türk azınlığı” ya da “Batı Avrupa Türkleri” olgusunu ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle, artık “geçici işçi, gurbetçi” yerine, burada yaşayan Türklere “Batı Avrupa Türkleri” denilmektedir. Önceleri bekar olarak giden işçilerimizin helal gıda, namaz vb. pratik ihtiyaçlarını gidermek temeline dayanan yapılanmalar artık yeterli olmamaktadır. Gelişmeler, aile göçleri ile birlikte başta çocukların eğitimi olmak üzere ciddi

---

²² Enfal Suresi, 8/28

²³ Tahrir Suresi, 66/6

kurumlar oluşturma gereğini ortaya koymuştur. İlk önceleri acil ihtiyaçlar, Türkiye'den öğretmen, din görevlisi gibi personel gönderilmesi ve bu insanların kendilerinin kurdukları dernekler tarafından açılan mescitler, kurslar, kültür merkezleri vb. yoluyla karşılanmaya çalışılmıştır.

Ancak, bugün gelinen noktada, Batı Avrupa dediğimiz Almanya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda, İngiltere, İsveç, İsviçre ve Norveç'te bulunan yaklaşık 3 milyondan fazla Türk'ün, buldukları ülkelerden dönüş yapmak istemedikleri bilinen bir gerçektir. O halde, artık söz konusu ülkelerdeki Türklere geçici işçi ve gurbetçi gözüyle bakmaktan vazgeçerek onları, Batı Avrupa Türkleri olarak adlandırmak ve sorunlara bu açıdan bakmak gerekmektedir.

Batı Avrupa ülkelerinde yaşayan Müslümanların sosyal, kültürel, dini ve eğitim yönünden birçok sorun ve ihtiyaçları bulunmaktadır. Bunlardan biriside bu ülkelerinde bulunan cami ve mescitlerde görev yapacak din görevlisi ihtiyacıdır. Bilindiği gibi, Avrupa ülkelerinde Türklerin açtıkları ya da devam ettikleri camilerin din görevlisi ihtiyaçlarının büyük bir bölümü Türkiye'den Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından gönderilen imamlar tarafından karşılanmaktadır. Başkanlığa bağlı olmayanlar ise, ihtiyaçlarını kendileri karşılamaktadır.²⁴

Eğitimi olmayan bir dini ve üzerinde yükseldiği manevi değeri olmayan bir eğitimi düşünmek mümkün değildir. Hayatın her anını kuşatan dinle hayat boyu devam etmesi gereken eğitimi birbirinden ayrı düşünmenin imkânı yoktur. Tarihi süreç içerisinde manevi değerleri dikkate almayan devletler ve topluluklar olmuştur. Daha çok komünizmle yönetilen ülkelerde görülen bu durum sonucunda, nesiller psikolojik problemlerle büyümüş ve sorumluluk almaktan ve iyi bir vatandaş olmaktan kaçınmışlardır.

Din, bireyin olumlu veya olumsuz bir kişilik geliştirmesinde, belli değer duygularının oluşmasında, davranışlarının şekillenmesinde, yaşam gayesine uygun

---

²⁴ .Aydın, Mehmet Zeki, Yurt Dışındaki Din Eğitimi Faaliyetlerinin Sorunları, Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu, İlahiyat Bilimleri Vakfı Yayınları Araştırma Bilimsel Eserleri Serisi:3, Kayseri 2003, s..269-270.

hareket edebilme becerisi kazanmış bir bireyin yetiştirilmesi ve topluma kazandırılmasında en önemli etkiye sahiptir. Sahip olduğu kabiliyetlerden sadece biri veya birkaçı geliştirilmiş, diğerleri ise ihmal edilmiş bir insanın iç âleminde huzur bulabilmesi ve faydalı bir birey olabilmesi mümkün değildir.²⁵

Din eğitiminin amacı, dinin temel amacından ayrılmaz. Din insana dünya ve ahiret saadetini temin etmeyi hedefler. Din eğitimi de dinin bu amacını gerçekleştirmeye kendi konuları çerçevesinde katkıda bulunur. Bunun için de dinin öngördüğü hedef olan, insana, Kur'an ve Hz. Muhammed (s.a.v)'in ahlakını kazandırma amacını o da gerçekleştirmeye çalışır.²⁶

Camiler, İslam'ın başlangıcından günümüze gelinceye kadar Allah'a kulluk şuurunda olan insanların bir araya geldiği, dinlerini öğrendiği, sosyal faaliyetleri ifa ettiği mekanlar olmuşlardır.

Hz. Peygamberle başlayan asr-ı saadet döneminde cami, sosyal hayatın merkezi konumundaydı. İlk kurulduğu dönemde Medine toplumunun pek çok problemi camide çözülüyor, dinin sosyo-kültürel boyutu öncelikle orada işleniyordu.²⁷

Belçika'da özellikle 1974 yılında işçi alımlarının durdurulması sonucunda aile birleşimleri başlamış ve Türk işçileri kendi ifadeleriyle Belçika'da yerleşik hayata geçmişlerdir.

İlk yıllarda Belçikalılar veya sayıları az da olsa Türkler tarafından açılan kahvehaneler işçiler için toplanma merkezi iken “ Allah'ın mescitlerini, ancak O'na ve ahiret gününe inanan, namazı dosdoğru kılan, zekatı veren ve Allah'tan başkasından korkmayanlar imar ederler. İşte hidayete ermiş olmaları umulanlar

---

²⁵ İnam, Abdülhalim, Belçika Katolik Eğitim Kurumlarında Okul öncesi Dönemde Din Eğitimi, (Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya 2013), s.5-6.

²⁶ Dodurgalı, Abdurrahman, Ailede Din Eğitimi, İstanbul 2011, s.25.

²⁷ Komisyon, Din Eğitimi El Kitabı, Ankara 2012, S.318.

bunlardır.²⁸ Ayeti gereği açılan camiler, Türk toplumunda sosyal ve dini hayatın merkezini oluşturmuşlardır. Belçika'da sadece Türk toplumuna ait olan cami sayısı 97'dir.

Cami eğitimi, yaygın din eğitimi içerisinde değerlendirilen bir etkinliktir. Yaygın din eğitimi; örgün eğitim kurumlarında verilen din eğitimi ve öğretimi dışında, halkı din konusunda aydınlatmak üzere değişik mekanlarda değişik kişilerce yapılan etkinliklerin tümüdür. Daha geniş bir ifade ile toplumun her kesimine dini bilgi veren, bireylere hayatı yorumlama becerisi kazandıran, ortak dini ve milli değerler aşıl原因, dinin kardeşlik, özveri, hoşgörü gibi meziyetlerini tanıtan, dini pratiklerin uslüne uygun bir şekilde yerine getirilmesine yardımcı olan bir eğitim şeklidir.²⁹

Yetişkin eğitiminde, din eğitimi faaliyetlerinin önemli bir yeri bulunmaktadır. Din eğitimi vermek suretiyle, dini faaliyetlere katılmak isteyenlere hem gerekli bilgi, tutum ve davranışlar öğretilir, hem de bu tür dini etkinliklere katılmayanlara, başkaları tarafından yapılan etkinlikleri anlama ve değerlendirme gücü kazandırılır. Bu şekilde verilen bir din eğitimi, bireyi toplumsallaştırırken, toplumsal birliğe de katkı sağlamış olur.³⁰

Camiler, Belçika'da ikamet eden sadece Türk erkeklerin değil, kadınların, genç kızların ve genç erkeklerin de hem bir araya gelip ibadetlerini yaptıkları, hem de dini, sosyal ve kültürel faaliyetleri icra ettikleri mekanlardır.

---

²⁸ Tevbe suresi 9/18.

²⁹ Komisyon, a.g.e., s.319.

³⁰ Gün, Ayşegül, "Yaygın Din Eğitimi Hedef Kitlesi Olarak Kadınlar: Dindarlık Durumları, Dini Sorunları ve Beklentileri, Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu, Ankara, 2013, C.2, s.387.

1.5. BELÇİKA'DA İSLAM KÜLTÜR MERKEZİNDEN MÜSLÜMANLARI TEMSİL KURUMUNA GİDEN SÜREÇ

1.5.1. Belçika İslam Kültür Merkezi (Centre Islamique et Culturel de Belgique, el-Merkezül-İslam ve's-sekafı bi-Belcika)

Belçika hükümeti tarafından ülkedeki bütün Müslümanları temsil yetkisi verilen bu merkezin kuruluş tarihi 1960'lı yılların başlarına rastlamaktadır. O tarihlerde özellikle Brüksel'de bulunan Müslümanlar, birbirleriyle irtibatlarının, teravih, cuma ve bayram namazları gibi toplu ibadetlerini yerine getirme imkanlarının sağlanması amacıyla bu adla bir kuruluş oluşturmuşlardı. İslam ülkeleri büyükelçileri, 1963 yılında bir araya gelerek kendi aralarında seçimle belirledikleri ve Suudi Arabistan, Türkiye, Fas, Pakistan ve Senegal büyükelçilerinden oluşan bir yürütme kurulu seçmişlerdir. Ayrıca merkezin giderlerinin İslam ülkeleri tarafından karşılanmasını ve faaliyetlerini yürütmek üzere de bir binanın kiralanmasını kararlaştırmışlardır. İslam Kültür Merkezi faaliyetlerini daha çok Suudi Arabistan'ın mali desteğiyle kiralanmış bir binada yürütürken Suudi Arabistan Kralı Faysal'ın 1967 yılında ülkeye yaptığı resmi ziyaret sırasında Belçika Kralı Baudouin, 50. Yıl Parkı'nda bulunan ve Doğu Eserleri Müzesi olarak kullanılan büyük bir binayı merkeze hibe etmiş ve zamanla Kral Faysal ve Veliaht Prens Fahd 'in mali yardımları ile modern ve geniş kapsamlı bir hizmet ünitesine dönüştürülen bina 1978 yılında Belçika ve Suudi Arabistan krallarının iştirak ettikleri bir merasimle resmen hizmete açılmıştır. Dört kattan oluşan binanın en üst katı kadınlar kısmıyla birlikte 2000 kişilik bir camidir. Teravih, cuma ve bayram namazları burada, vakit namazları ise giriş katındaki mescidde kılınmaktadır. Giriş katı ile orta katın bir kısmında sınıflar vardır. Ayrıca giriş katında merkez idaresi, orta katta dil laboratuvarı, kütüphane ve konferans salonu, bodrum katında ise küçük çapta bir matbaa ile bir radyo istasyonu bulunmaktadır. Bu binada 1989-1990 öğretim yılında tamamen Fas uyruklu öğrencilerin devam ettiği bir de dini ağırlıklı ilkokul açılmıştır. Kuruluşundan beri bütün masrafları Rabitatü'l-alemi'l-İslami (Dünya İslam Birliği) tarafından karşılandığı için merkezin yönetiminde daima Suudi Arabistan etkili olmuştur ve bugün de yönetim maaşı aynı kuruluş tarafından ödenen bir müdürün uhdesinde

bulunmaktadır. Belçika hükümeti 1968 yılında aldığı bir kararla bu merkezi ülkedeki Müslümanların tamamının temsilcisi kabul etmiş ve parlamento da 24 Ağustos 1974 tarihli kararıyla İslamiyet'i resmi din olarak tanımıştır. Batı ülkeleri içinde ilk defa Belçika'da alınan bu karar gereğince 1975-1976 öğretim yılından itibaren bütün okullardaki Müslüman çocuklardan isteyenlere haftada iki saat İslam dini dersi verilmeye başlanmış, hükümetin bu uygulaması parlamento tarafından da 8 Şubat 1978 tarihli kararla onaylanmıştır. Buna göre okullarda görev almak veya görev yerlerini değiştirmek isteyen din bilgisi öğretmenlerinin teklifleri önceleri İslam Kültür Merkezi tarafından yapılmakta ve Eğitim Bakanlığı'na da onaylanmaktaydı. İslam Kültür Merkezi bu uygulamalar sonucunda önemli bir etkinlik kazanmış, resmi makamlar nezdinde görülen çeşitli işler bu merkezden alınan belgelere göre yapılmaya başlamıştır. Ancak tayinlerle ilgili olarak ortaya çıkan bazı problemler üzerine Belçika hükümeti din bilgisi öğretmenlerini tayin yetkisini 3 Temmuz 1990 tarihinde İslam Kültür Merkezi'nden alarak Akiller Konseyi'ne vermiştir. Belçika okullarında 1989-1990 öğretim yılında 587 din bilgisi öğretmeni görev yapmış olup bunların 179'u Türk uyrukludur.

1.5.2. Akiller Konseyi (Conseil Provisoire des Sages pour l'Organisation du Culte Islamique en Belgique)

İslam Kültür Merkezi yukarıda sözü edilen faaliyetleri sebebiyle Belçika'daki bütün Müslümanların temsilcisi gibi görülmüş, ancak yetkileri hukuki mesnetten çok siyasi kararlara dayandığından hiçbir zaman resmen tanınmış olan Yahudi ve Hıristiyan cemaatlerinin statüsünü elde edememiştir. Halen hükümet, Müslümanların da Yahudi ve Hıristiyanlar gibi cemaat statüsünde tanınmalarını sağlamak amacıyla yeni bir organizasyona girmiş bulunmaktadır. Göçmen işçilerin problemlerini belirlemek amacıyla 1989 yılı başında doğrudan devlet başkanlığına bağlı bir Kraliyet Komisyonu kurulmuştur. Bu heyet bir yıl içinde göçmen işçilerin bütün sorunlarını ihtiva eden hacimli bir rapor hazırlamış ve bu raporda İslam Kültür Merkezi'nin devreden çıkarılarak Müslümanları temsil yetkisinin gerçek statüsüne kavuşturulması tavsiye edilmiştir. Kraliyet Komisyonu tarafından kurulması önerilen Belçika Müslümanları yüksek konseyinin üyelerinin seçimiyle ilgili esasların tespiti

konusunda bir sonuca varılamaması üzerine hükümetin aldığı bir kararla Adalet Bakanı 3 Temmuz 1990 tarihinde 5 Türk ve 11 Arap uyruklu Müslüman'ı yazılı olarak davet edip kendilerine "Akiller Konseyi" adı altında, Müslümanların diğer din mensupları statüsünde temsilcilerini sağlamak amacıyla hükümete rapor hazırlamakla yetkili olduklarını tebliğ etmiştir. Ayrıca din bilgisi öğretmenlerinin tayin ve teklif yetkisi de İslam Kültür Merkezi'nden alınarak bu konseye verilmiştir. Konsey ilk raporunu 1991 yılı Şubat ayı içinde sunmuş ve rapor hükümetçe kabul edilmiştir. Bu raporun ayrıntılarına inen ve Müslümanları temsil edecek yüksek konseyin teşekkül şeklini belirleyen ikinci raporun hazırlanması halen sürmektedir. İkinci rapor hükümetçe kabul edilip yüksek konsey oluştuğunda Belçika'daki Müslüman cemaat de Yahudi ve Hıristiyan cemaatlerin faydalandığı haklara sahip olacaktır.³¹

1.5.3. Teknik Komite (1992)

Akiller Konseyinin 1992 Ekiminde feshedilmesinden sonra doğan boşluğu doldurmak amacıyla Belçika Kraliyet Komiserliği ile Adalet Bakanlığının müşterek çalışmaları neticesinde yeniden bir teknik komite kurulduğu açıklanmıştır. Teknik komite biri Türk, ikisi Faslı, ikisi de Belçikalı Müslümanlardan olmak üzere bu defa beş kişiden meydana getirilmiştir. Bu teknik komitenin alt kuruluşu olarak da İslam din dersi öğretmenliğine müracaat edenlerin liyakatlerini tesbit etmek amacıyla oluşturulan biri Türk üçü Arap orijinli olmak üzere bir imtihan komisyonu oluşturulmuştur. Böylece Adalet Bakanlığı'nın görevine son verdiği Akiller Konseyinin yerine 1992-93 öğretim yılında sadece İslam din dersi öğretmenlerinin tayin teklif yetkisi verilen "Teknik Komite" adıyla görevleri sınırlandırılmış bir komisyon teşekkül ettirilmiştir.

Yeni kurulmuş olan bu Teknik Komitenin ülkedeki Müslüman toplumu temsil edemeyeceğine dair görüşlerini dile getiren cami dernekleri ve yöneticileri

---

³¹ Temel, Ali Rıza, (Belçika) "Ülkede İslamiyet" mad., Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 5, İstanbul 1992, s. 395-396.

Belçika Adalet Bakanlığı'na gerek temsil noktasında, gerekse kendilerinin görüşlerinin alınmaması ile ilgili endişelerini iletmışlerdir.³²

1.5.4. Belçika Müslümanları Yürütme Kurulu “Executief van de Moslms van Belgie (EMB)”

Belçika'da İslam dini 19 Temmuz 1974 yılında resmi olarak tanınmıştır. Belçika'da resmi olarak tanınan diğer dinlerin mensupları din işlerini, yürütme organları vasıtası ile organize etmekte idiler. Aynı şekilde Müslümanların din işlerini yürütme organının oluşturulması gerekiyordu. Bu sebeple Brüksel'de bulunan İslam Kültür Merkezi Belçika hükümeti tarafından 1978 yılında resmi olarak Müslümanları temsil etmeye yetkili kılınmış ve resmi olarak tanınmıştır.

İslam kültür Merkezi'nin bu fonksiyonu kaybetmesinden sonra bu görevi 1990 yılından itibaren “akiller konseyi”, 1993 yılından itibaren ise “geçici konsey” yerine getirmişlerdir.

3 Mayıs 1999 Kraliyet kararıyla tanınan Belçika Müslümanları Yürütme Kurulu “Executief van de Moslms van Belgie (EMB) ” 5 yıl sonra Belçika'da ikamet eden Müslümanların katılımıyla yapılan seçimle hayata geçirilmiştir.

EMB'nin işleyişi 2005 yılında yapılan seçimle yenilenmiştir. 2014 yılında ise EMB'nin seçim sistemi Müslüman toplum adına sadece Belçika'daki cami yöneticilerinin katılacağı bir seçim olarak değiştirilmiştir.

EMB çalışma alanı üç bölümden oluşmaktadır:

1-Eğitim-öğretim çalışmaları: İslam dersleri öğretmenlerinin imtihan ve atanması, teftişleri, asaletlerinin tasdik edilmesi, hizmetiçi eğitim seminerlerinin organize edilmesi, ders materyalleri gibi çalışmalar EMB'nin eğitim departmanlığı tarafından yapılmaktadır.

---

³² Tavukçuoğlu, Mustafa, a.g.e., s.74-75.

2-Camiler ve imamlarla ilgili çalışmalar: Resmi olarak tanınmak isteyen camiler başvuru dosyalarını EMB'nin camiler ve imamlar departmanına yapmaktadırlar. Bu dosyaların takibi, camilerin resmi tanınması, imam adaylarının imtihan ve atamaları bu bölüm tarafından yapılmaktadır.

3-Sosyal Çalışmalar: Belçika'da Müslüman mezarlıklarının organizesi, helal kesim sertifikası verilmesi, ramazan ayı, ramazan ve kurban bayramı ile ilgili çalışmalar EMB'nin sosyal çalışmaları arasında yer almaktadır.³³

Ayrıca, cezaevlerinde görev yapacak din görevlilerinin imtihan, tayin ve teftişleri de EMB'nin çalışma alanından birisidir.

EMB'nin görevleri şunlardır:

1. Din dersi öğretmenlerinin statüsünü belirlemek, ders programı geliştirmek, teftiş etmek, öğretmenlere hizmet içi eğitim sağlamak.
2. Din görevlilerini organize etmek, imam yetiştirmek, cenaze işleri.
3. Belçika'da İslam'ın imajını doğru şekilde yansıtarak Müslümanların toplumda uyumunu kolaylaştırmak.
4. Resmen tanınmış ibadet alanlarına maddi yardım (alım ve bakım için para yardımı) sağlamak.
5. Mezbaha denetimi kolaylaştıran sistem oluşturmak; kesilen etlerin helalliğini garantileyen etiket sistemini oluşturmak.
6. İletişim alanında İslam'la ilgili soruları cevaplandırmak, bilgilendirme dergisi (Bulletin) oluşturmak, devlet televizyonlarında ve radyolarında kısa yayınlar yapmak.³⁴

---

³³ <https://www.embnet.be/nl> (30.03.2018 saat 21.25)

³⁴ Aydın, Mehmet Zeki, Belçika'da İslam ve Müslümanlar, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sivas 2008, s. 15.

“Executief van de Moslims van Belgie (EMB) ”’nin Eğitim Bölüm Başkanı Sayın Mehmet Üstün Bey ile EMB nin mazisi, güncel faaliyetleri ve şu anki yapısıyla ilgili bir bir görüşme yapılmıştır. Bu görüşmede vurgulanan konular şunlardır:

1974 yılında İslam’ın Belçika hükümeti tarafından resmi olarak tanınmasından sonra 1976-1977 eğitim -öğretim yılında ilk defa İslam dersi öğretmenleri Belçika okullarında ders vermeye başlamışlardır. Aynı şekilde Müslümanların din işlerini yürütme organının oluşturulması gerekliliğinin ortaya çıkmasından sonra Brüksel’de bulunan İslam Kültür Merkezi Belçika hükümeti tarafından 1978 yılında resmi olarak Müslümanları temsil etmeye yetkili kılınmış ve resmi olarak tanınmıştır.

1980 yılından Türkiye bu kurumun yapısından ve kurumdaki Suudi Arabistan’ın etkisinden dolayı çekilmiş ama belirli bir süre temsilci bulundurmıştır. Türkiye adına en son temsilci 1988 yılında gönderilmiştir.

1990 yılında Müslümanları temsil etmek için yeni kurul oluşturmak amacıyla yapılan seçimi Türkiye ve bazı Faslı camiler boykot etmiştir. Daha sonra bu seçim Belçika hükümeti tarafından da kabul edilmemiştir.

Belçika hükümeti tarafından 1990 yılında akıller konseyi için 10 kişilik tayin yapılmıştır. Anti-demokratik bir şekilde yapılan bu konseyin temsili, Türk ve diğer Müslüman topluluklar tarafından kabul edilmemiştir.

1993-1999 yıllarında oluşturulan teknik komite ilk EMB’i seçime götürmüştür. Bu seçim, hem seçen hem de seçilenler açısından sıkıntılı olmuştur. Nihayet 2004 yılında bu executief lağvedilerek 2005’te yeniden seçimler yapılmıştır. Bu Müslümanları Temsil Kurumu (EMB)’den 14 Mart 2008 yılında güvenoyu alamayan bazı üyeler istifa etmişlerdir. Belçika Diyanet Vakfı da 28 üyesini çekmiş ve Müslümanları Temsil Kurumu bu şekilde oluşturulmuştur.

Yeni Müslümanları Temsil Kurumu (EMB) yöneticileri 2009-2013 yılları arasında Avrupa’nın diğer ülkelerinde Müslümanların temsilinin nasıl olduğunu

araştırmışlar, özellikle Avusturya ve İspanya örneklerine bakıp uzun değerlendirmeler yapılmışlardır. Tüm bu değerlendirmelerin sonunda cami merkezli, çatı kuruluşların dahil olduğu, devletin müdahalesinin olmadığı bir EMB seçim ve temsil modeli oluşturulmuştur.

Buna göre Belçika'da bulunan 292 caminin hepsi EMB' ye kendilerinin belirlediği birer delege vermişlerdir. Bu şekilde EMB'nin 292 kişilik seçiciler kurulu oluşturulmuştur. Bu kurul kendi aralarından 57 kişilik genel kurul seçmiştir. Bu 57 genel kurul üyelerine ek olarak çeşitli dallarda uzman 10 kişi daha dahil edilmiştir. Fakat bu 10 kişi ne başkan ne de başkan yardımcısı olamayacaktır. Genel kurul ise kendi aralarından 17 kişilik icra kurulunu seçmişlerdir. İcra kurulu 3 gruptan oluşmaktadır: Grup A Faslı Müslümanlar, Grup B Türkler, Grup C diğer Müslümanlar. Başkanlık ve başkan yardımcılığı görevi 3 yılda bir Faslılarla Türkler arasında değişmektedir. 2014 yılında yapılan seçim sonucunda oluşturulan yeni Müslümanları Temsil Kurumu (Executief van de Moslms van Belgie) çalışmalarını halen devam ettirmektedir.

2017-2018 eğitim -öğretim yılı itibari ile Flaman bölgesinde 846, Walon bölgesinde, ise 800 İslam dersi öğretmenini görev yapmaktadır. Bu öğretmenlerin %16'lık bir kısmı İmam-Hatip Lisesi, İlahiyat Fakültesi ve dengi okul mezunlardan oluşurken, büyük çoğunluğunun alan bilgisinde eksiklikleri olan öğretmenlerden oluştuğu belirtilmiştir. Executief van de Moslms van Belgie (EMB) ekseriyeti Belçika'da yetişen bu öğretmenlerin alan bilgisi eksikliklerini tamamlamak için çeşitli şehirlerde bulunan 7 farklı yüksek okulla anlaşmış olup bu okullarda öğretmenler 13 modül İslam dersleri takip etmek zorundadırlar. Aksi takdirde asaletleri tasdik olmamaktadır. Ayrıca EMB alan bilgisi ile ilgili diplomaların yeterliliği de belirlemektedir. EMB' nin İslam dersleri alanında yeterli gördüğü diplomalar ancak Belçika Milli Eğitimi tarafından kabul edilmektedir.

Son yıllarda diğer inanç gruplarının din derslerini takip eden öğrencilerle İslam derslerini takip eden öğrenciler sayı olarak kıyaslandığında en büyük artış İslam derslerini takip eden öğrencilerde olmuştur. Son 5 yıl içerisinde okullarda

İslam dersi takip eden öğrencilerin sayısı %6 artmıştır. 2017-2018 Eğitim-öğretim yılında sadece Flaman bölgesinde İslam dersi takip eden öğrenci sayısı 66.000'dir.

Ayrıca Belçika makamları camilerin tanınmasında isteksiz davranmaktadırlar. Bu durum ise camilerin tanınma sürecini yavaşlatmaktadır. Birçok cami, tanınma dosyalarını ilgili makamlara takdim ettikleri halde henüz olumlu veya olumsuz bir cevap alınamamışlardır.

Müslümanları Temsil Kurumu Eğitim Bölüm Başkanı Mehmet Üstün Bey'in belirttiği diğer bir husus ise ceza evlerinde görevlendirilecek bay ve bayan din görevlisi bulmakta güçlük çekilmesidir. Bu konuyla ilgili birçok platformdan duyurular yapılmaya devam etmektedir.

Executief van de Moslims van Belgie (EMB)'in Belçika'da yaşayan Müslümanlarla arasında bir irtibat kopukluğu bulunmaktadır. Yani herhangi bir camiye gidip cemaate Executief van de Moslims van Belgie nedir? Diye sorulmuş olsa cemaatin büyük bir çoğunluğu bu kurumun adı ve faaliyetlerinden haberdar değildir. Sayın Mehmet Üstün bu konudaki problemin çatı kuruluşların cemaat üzerindeki etki ve pozisyonundan kaynaklandığını belirtmiştir. Çatı kuruluşlar EMB'yi ciddiye aldıkları takdirde EMB Müslüman topluma daha faydalı olacaktır. Örneğin Belçika Diyanet Vakfı imam görevlendirmelerinde EMB ile çalışmamaktadır. Belçika hükümeti ise Türkiye'den gelecek olan imamlara ve diğer din görevlilerine vize vermede isteksiz davrandığı için bazı camilerin kadroları boş kalmaktadır.³⁵

---

³⁵ Belçika Müslümanları Temsil Kurumu Eğitim Bölüm Başkanı Mehmet Üstün İle Görüşme.(18 Nisan 2018 saat 14.00-16.00)

1.6. BELÇİKA'DA YAYGIN İSLAM DİN EĞİTİMİ YAPAN TÜRK DERNEK VE VAKIFLARI

1.6.1. Belçika Diyanet Vakfı (BDV)

Belçika Diyanet Vakfı, 3 Eylül 1982 tarihli Belçika Kraliyet Kararnamesi ile onaylanmış, 25 Ekim 1919 ve 6 Aralık 1954 tarihli Belçika dernekler ve uluslararası birlikler yasası kapsamında 187 sayılı Belçika Resmi Gazetesinde 28 Eylül 1982 tarihinde yayımlanan Kraliyet kararnamesi ile kurulmuş bir vakıftır.

Belçika Diyanet Vakfı, kurulduğundan bu yana Türk vatandaşlarına dini, sosyal ve kültürel alanlarda hizmetler vermektedir. Nitekim bugün de kendisine bağlı 67 camisi ve yüzden fazla derneği ile din görevlileri ve din dersleri öğretmenleri ile aile bazında kayıtlı 28.000 üyesi olan ve takriben 140.000 kişiye hizmet veren Cenaze Nakil, Yardımlaşma ve Dayanışma fonu ile cami ve derneklerinde oluşturulan yüzlerce derslikte toplamda 5000 civarında öğrenciye hitap eden, hem Türkçe hem de din derslerinin verildiği eğitim ve kültür merkezleri ile genel merkez ve dernekleri bünyesinde oluşturulan kadın ve gençlik kolları ile ve her sene hazırladığı hac ve umre organizasyonları ile Belçika'da yaşayan Müslüman Türk toplumunun bir kuruluşu olarak hem Türk toplumuna hem de Belçika'da yaşayan diğer topluluklara hizmet vermektedir.

Belçika Diyanet Vakfı'nın Gayeleri:

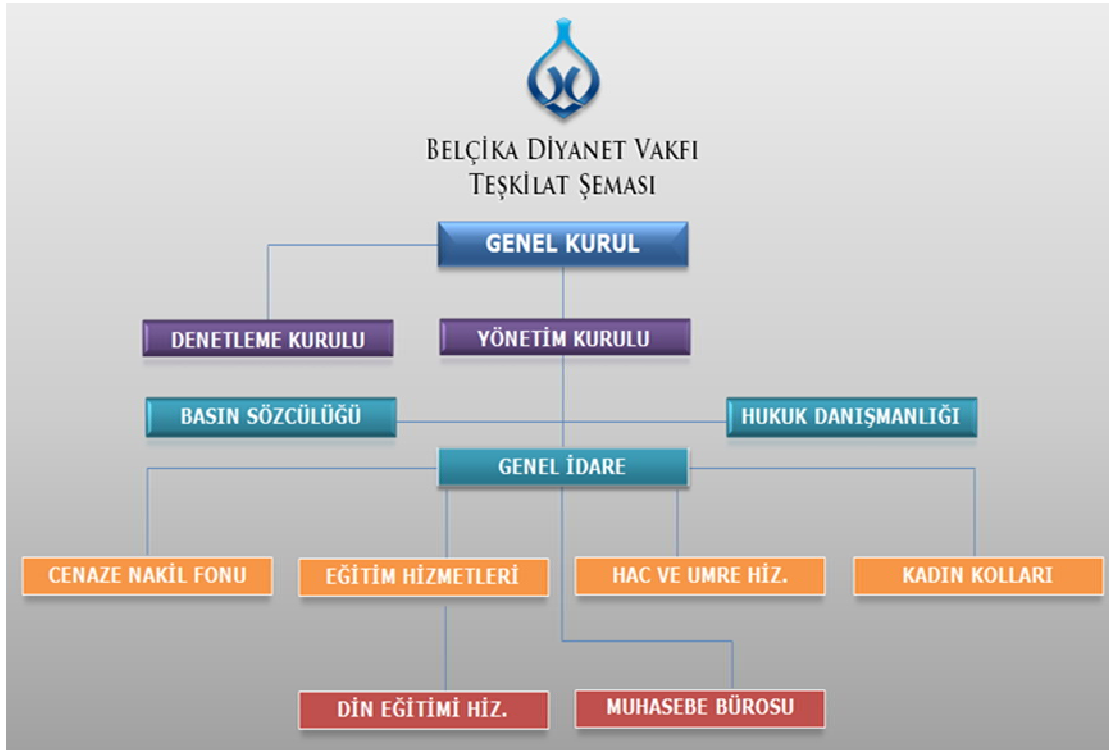
- Müslümanların ibadetlerini yapmalarında yardımcı olmak, camiler inşa etmek, açmak veya tahsis etmek,
- Kur'an-ı Kerim'i kaidesine uygun olarak okumayı öğretmek,
- İslami ilimlerle ilgili ilmi araştırmalar yapmak ve yaptırmak,
- Cami ve mescitlerde görev yapacak olan din görevlilerine gerekli formasyonları vermek,
- Zekat ve fitreleri ve her türlü bağışları kabul etmek ve onları yukarıda zikredilen gayeler ve aynı zamanda dini, kültürel ve sosyal yardım faaliyetlerine kullanmaktır.

Vakfın Faaliyetleri:

- Her türlü elde etme yoluyla, bağışlar dahil, menkul ve gayrimenkul sahibi olabilir,
- Her türlü eşya ve malzeme satın alabilir ve aynı amaçla nakdi ve maddi yardım kabul edebilir,
- Gereken bölgelerde camiler açabilir, Kur'an- Kerim ve Dini Bilgiler Kursları organize edebilir,
- Belçika'da yaşayan Müslüman Türk toplumu çocuklarının dini eğitimlerini, devam ettikleri okullarda görmelerini sağlamaya çalışır,
- Hac farızasını usulüne uygun olarak yerine getirebilmeleri için Müslümanları aydınlatır, yol gösterir, hac seferleri düzenler ve bu konuyla ilgili, gerek Belçika'da gerekse Suudi Arabistan'da gerekli formalitelerle uğraşır,
- Belçika ve Türkiye Cumhuriyeti yetkili makamlarıyla işbirliği yaparak Belçika'da yaşayan Müslüman Türk Toplumu için Din görevlileri, aydınlatma, yönetme ekipleri ve Din dersi öğretmenleri temin eder,
- Kur'an ilmi ve diğer İslami ilim ve sanat alanlarında araştırmalar yapar, kitaplar yazar, tercüme ettirir ve yayınlattır, sesli ve görüntülü yayınları yapabilir ve amaçları için bir matbaa kurabilir, kütüphane ve kitaplıklar açabilir,
- Gerektiği gibi ve dini vecibeler uyarınca, ayrı bir hesapta muhasebesini tutarak, Vakfa verilen fitre, zekat ve bağışları sarfeder,
- Yüksek öğrenim ve doktora öğrencilerine burs verebilir, mali güçlük içinde bulunan öğrencilere öğretim masraflarına katkıda bulunabilir,
- Dini ve ilmi konferanslar, seminer ve paneller düzenleyebilir, yarışma sınavları açabilir ve bu yarışmalarda başarılı olanları mükafatlandırabilir,
- İlgili diğer kuruluşların işbirliği ile İslam dini ile ilgili yayınlar yapabilmek için bütün audiovisuel kuruluşları ile ortak çalışmalarda bulunabilir,
- Belçika'da yaşayan Müslümanlar ve diğer dinlerin mensupları arasında dayanışmayı, dostluk ve barışı temin etmek için gayret sarfeder, diğer dinlerin

temsilcileri ile diyalog kurup bu amaçla yapılan toplantı ve faaliyetlere katılır ve destekler,

- İslam'la ilgili toplantı, konferans ve panellere temsilciler gönderebilir,
- Dini, kültürel ve yardımlaşma kuruluşları ile dini vecibeler uyarınca, işbirliği yapabilir ve gerektiğinde onlara nakdi ve mali yardımlarda bulunabilir,
- Faaliyetleri çerçevesinde, Türkiye Diyanet Vakfı ve Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı ile gerek Belçika'da gerekse diğer ülkelerde, dini ve yardımlaşma faaliyetlerle uğraşan kuruluşlarla işbirliği yapabilir.

Şema 1.1: Belçika Diyanet Vakfı Teşkilat Şeması

Tablo 1.2. Belçika Diyanet Vakfına Ait Cami ve Dernekler

1	Aalst Kevser Camii	36	Houthalen Yeşil Camii
2	Antwerpen(Nord) İmam-ı Buhari Camii*	37	La Louviere Yavuz Sultan Selim Camii
3	Antwerpen(Zuid) Mehmet Akif Camii*	38	Leopoldsburg Selimiye Camii
4	Antwerpen(Hoboken) Hacı Bayram Camii*	39	Liege Merkez Camii
5	Bastogne Kocatepe Camii	40	Lier Molla Gürani Camii*
6	Berchem Selimiye Camii*	41	Lokeren Sakarya Camii
7	Beringen Fatih Camii	42	Lommel Selimiye Camii
8	Bertrix Eyüp Sultan Camii	43	Maasmechelen Tevhid Camii
9	Beyne-Heusay Camii	44	Malmedy Barbaros Hayrettin Paşa Camii
10	Bilzen Bilal Habeşi Camii	45	Manage Eyüp Sultan Camii
11	Blegny Akşemsettin Camii	46	Marche-en-Famenne Ulu Camii
12	Bornem Mevlana Camii	47	Marchienne-au-Pont Alaaddin Camii
13	Bruxelles Anderlecht Merkez Camii	48	Meulebeke Ayasofya Camii
14	Bruxelles(Schaerbeek) Fatih Camii	49	Mol Ayasofya Camii*
15	Bruxelles(Molenbeek) Mevlana Camii	50	Namur Camii
16	Bruxelles(Merkez) Ulu Camii	51	Quaregnon Akşemsettin Camii
17	Charleroi Hz. Hatice Camii	52	Retinne Mevlana Camii
18	Chatelineau Camii	53	Seraing Halil-u rahman Camii
19	Cheratte Mimar Sinan Camii	54	Sint-Amands Osman Gazi Camii*
20	Couillet Hacı Bayram Camii	55	Sint-Gillis-Waas Muradiye Camii
21	Cuesmes Camii	56	Saint-Nicolas Kanuni S. Süleyman Camii
22	Diest Beraat Camii	57	Sint-Niklaas Hicret Camii*
23	Farciennes İmam-ı Azam Camii	58	Temse Molla Hüsrev Camii*
24	Genk(Slederlo) Yunus Emre Camii	59	Verviers Orhan Gazi Camii
25	Genk(Waterschei) Mevlana Camii	60	Virton Camii
26	Genk(Winterslag) Fatih Camii	61	Willebroek Yunus Emre Camii
27	Genk(Kolderbos) Yıldırım Beyazıt Camii	62	Zelee Eyüp El Ensari Camii
28	Gent(Ledeberg) Yavuz Sultan Selim Camii	63	Antwerpen De Koepel Camii*
29	Gent(Merkez) Eyüp Sultan Camii	64	Tessengerloo Camii
30	Gent(Wondelgem) Fatih Camii	65	Hechtel Rahmet Camii
31	Hamme Yunus Emre Camii		
32	Hasselt Ayasofya Camii		
33	Hensies Hz. Ömer Camii		
34	Herstal Ertuğrul Gazi Camii		
35	Heusden-Zolder Selimiye Camii		

---

* İşaretli camiler araştırmamızı oluşturan Antwerpen bölgesine BDV'ye aittir.

Hizmetler:

- 1.Hac ve umre.
- 2.Eğitim hizmetleri.
- 3.Sosyal hizmetler.
  - a) Bayramlaşmalar.
  - b) Ramazan ayı iftar programları.
  - c) Kutlama ve irşad programları.
- 4.Cenaze nakil, yardımlaşma ve dayanışma fonu.

Belçika Diyanet Vakfı cenaze nakil yardımlaşma Fonu, Belçika'da yaşayan vatandaşların kendilerinin veya aile fertlerinin Belçika'da ve Belçika dışında vefatları halinde, İslam usül ve adetlerine göre yıkanmasına, techiz ve tekfinine yardımcı olmak, cenazelerin Türkiye'de kendi il ilçe veya köylerine kadar naklini sağlamak, istekleri halinde Belçika'da defnini gerçekleştirmek ve acılı günlerinde onlara maddi ve manevi destekte bulunmak amacı ile 1982 yılında kurulmuştur.

1.6.2. Belçika İslam Federasyonu (BİF)

Belçika İslam Federasyonu, 1986 yılında 5 caminin bir araya gelmesiyle Brüksel'de oluşturulmuş, Milli Görüş çizgisinde faaliyetlerini sürdüren bir federasyondur. Kısa adı BİF olan Belçika İslam Federasyonu 30 camisi, 10.000 üyesi, 45,000 cemaati, 90 adet yetişkin erkek, kadınlar ve gençlik derneği ile birçok alanda faaliyet gösteren, Belçika'da en iyi organize olan ikinci Türk federasyonudur.

Belçika İslam Federasyonu'nun Faaliyetleri:

- a) Genel dini Faaliyetler.
- b) Eğitim faaliyetleri.
- c) Hafta sonu kursları.

Her yıl eylül ayında başlayan hafta sonu kursları haziran ayında yapılan veda programıyla sona ermektedir. Bu dönemde öğrenciler ilk dönem karnelerini ocak

ayında, kurs ikinci dönem karne ve bitirme belgelerini ise mayıs ayında yapılan veda programında almaktadırlar. Bu kurslarda 1014 Erkek, 978 kız öğrenci olmak üzere toplamda 1992 öğrenci hafta sonu din derslerine devam etmektedir.

b) Türkçe dersleri

Bu kurslar T.C. Eğitim müşavirliği ile birlikte organize edilmekte ve dersler Türkiye’den görevli olarak gelen Türkçe öğretmenleri tarafından verilmektedir.

c) Ana sınıfı çalışmaları

Belçika İslam Federasyonuna bağlı 11 cemiyette 3-6 yaş gurubunda 260 öğrenci haftada bir gün ana sınıflarında kendi seviyelerine uygun sınıf ortamı din dersleri verilmektedir. Bu derslerde çocuklara kısa sureler, dualar, dini temalar, hikayeler vs. konular öğretilmektedir.

d) Eğitim komisyonu

BİF Bölge eğitim başkanlığı bünyesinde oluşturulan eğitim komisyonu eğitim faaliyetlerinin organizesi, yürütülmesi ve teftişini gerçekleştirmektedir.

Bölge eğitim komisyonu; Bölge eğitim başkanı, İrşad başkanı, Okul ve yurtlardan sorumlu birim başkanı, kadın kolları eğitim başkanı, kadın kolları gençlik eğitim başkanı, gençlik teşkilatı eğitim başkanı ve çocuk kulübü sorumlusundan oluşmaktadır. Eğitim komisyonuna bölge eğitim başkanı başkanlık etmektedir.

e) Ev ödevlerine yardım kursları

Okul derslerine yardım etmek amacıyla düzenlenen bu kurslarda öğrenciler haftada iki gün camiye gelerek bu dersleri takip etmektedirler. Bu derslere, kendilerine destek verildiğinde zayıf olan derslerde başarılı olabilecek kapasiteye sahip öğrenciler katılmaktadır. Belçika okullarındaki sınıf öğretmenleriyle iletişim kurularak organize edilen bu kurslarla, teknik ve genel liselere giden Türk öğrencilerin sayısını artırmak amaçlanmaktadır. Geçen çalışma döneminde BİF’e ait 5 camide ev ödevlerine yardım kursları düzenlenmiş olup toplam 85 öğrenci açılan bu kursları takip etmiştir.

f) Tatil değerlendirme kursları

Tatil değerlendirme kursları gerek yatılı olarak gerekse gündüzlü olmak üzere iki haftalık tatillerde ve yaz tatilinde organize edilmektedir. Bu kurslarda öğrenciler yoğun bir ders programına tabi tutulurken sosyal ve sportif aktivitelerle de kurslar çocuklar için eğlenceli hale getirilmektedir.

g) Hizmetiçi eğitim seminerleri

Eğitimcilerin bilgilerini tazelemek ve pedagojik eksiklikleri gidererek camilerdeki yaygın din eğitiminin kalitesini artırmak amacıyla düzenlenen bu seminerlere din eğitiminde uzman ve tecrübeli eğitimciler davet edilmektedir.

ğ) Cami Eğitim Teftişleri

Camilerde yapılan din eğitimi çalışmaları Belçika İslam Federasyonu eğitim başkanlığı tarafından teftiş edilmektedir. Bu teftişlerde; Ders müfredatının uygulanması, eğitim verilen sınıfların fiziki durumları, araç-gereçlerin tertip ve düzeni, derslerin plan ve programları ve ders materyallerinin kullanımı teftiş esnasında gözönünde bulundurulmuş önemli kriterlerdir. Bu konularda tesbit edilen eksiklikler cami başkanlarına ve camilerin eğitim başkanlarına iletilmektedir. Bu şekilde cami eğitiminin daha kaliteli hale gelmesi amaçlanmaktadır.

h) Kültürel faaliyetler: Belçika İslam Federasyonu bu bağlamda, kitap fuarları, açık kapı günleri, konferanslar, yurtiçi ve yurtdışı geziler, çocuk şenlikleri, yarışmalar, kermesler, kültürel amaçlı geziler, resepsiyonlar ve İftar programları gibi aktiviteler düzenlemektedir.

d) Hac ve umre organizasyonu.

e) Cenaze fonu.

f) Zekat ve fitre.

g) Kurban.

Tablo 1.3: Belçika İslam Federasyonu Camilerinin Bulunduğu Yerler

1	Antwerpen-Noord Hizmet Camii *	16	Hoboken Erkam Camii*
2	Anderlecht (Brüksel)	17	Hauthalen
3	Antwerpen-Zuid Hz. Abbas Camii*	18	La Louviere
4	Berchem Kuba Camii*	19	Leopoldsburg Alemdar Camii
5	Beringen BİF Hz.Hamza Camii	20	Lier*
6	Brüksel merkez Hicret Camii	21	Liege Fatih Camii
7	Charleroi Abdülhamit Camii	22	Lommel
8	Cheratte	23	Marchienne Mevlana Camii
9	Diest Takva Camii	24	Mol Ensar Camii*
10	Eisden	25	Sint-Amants Eyüp Sultan Camii*
11	Farcienne Ayasofya Camii	26	Sint-Niklaas*
12	Genk	27	Temse Sultan Ahmet Camii*
13	Gent Tevhit Camii	28	Verviers Sultan Ahmet Camii
14	Hensiens Ebu Bekir Camii	29	Stroombeek
15	Heusde-Zolder Sultan Ahmet Camii	30	Zaventem

1.6.3. Belçika Türk-İslam Kültür Dernekleri Birliği (BİTİB)

Kısa adı ATİB olan, Avrupa Türk-İslam Birliği (Avrupa Türk-İslam Kültür Dernekleri Birliği) Avrupa ülkelerinde yaşayan Müslüman-Türk insanının her türlü meselelerine sahip çıkmak ve çözüm aramak, kültürel değerlerini muhafaza etmek, geliştirerek gelecek nesillere taşımak gayesiyle hareket eden derneklerin biraraya gelmesiyle 17 Ekim 1987 tarihinde kurulan bir üst kuruluştur.

Belçika Türk -İslam Birliği (BİTİB), 1985 yılında Türk-İslam Federasyonu adıyla kurulan, ATİB'le aralarında gönül bağlı olan, aynı gayeleri gerçekleştirmek için Belçika'da çalışmalarını sürdüren bir federasyondur. BİTİB 'in Belçika-Antwerpen'deki merkez teşkilatı başta olmak üzere Leopolsburg, Maasmechelen, Beringen ve Eisden'de teşkilatları bulunmaktadır. BİTİB Belçika'da sempatanlarla birlikte yaklaşık 5000 kişilik bir hedef kitleye hitap etmektedir.

Amaçları:

- ATİB, fikir ve inançlarını ön plana alarak yaptığı çalışmalarında milli ve İslami varlığın korunması ve yüceltilmesi, ana gayelerinden birisidir.

- Müslüman-Türk insanının Batı Avrupa ülkelerinde kalıcı olduğuna inandığından Müslüman -Türk kimliğinin muhafaza edilmesi, inanç ve kültürel değerlerin gelecek nesillere aktarılabilmesi için bu ülkelerde kalıcı sosyal ve ekonomik yapılanmaya gidilmesini gerekli görmektedir.

- Avrupa ülkelerinde yaşayan Müslüman-Türk insanının sahip olduğu değerleri Avrupa toplumuna tanıtmak, yabancılar politikalarının oluşturulmasında önyargı ile eksik ve yanlış bilgilerin sebep olabileceği yanlışlıkların önüne geçmek ve farklı kültürler arasında anlayış, hoşgörü ve karşılıklı sevgiyi hakim kılmak ve yaşadıkları ülkelerde “eşit haklara sahip olmak” için gayret sarfeder.

- Gayelerden birisi de Müslüman-Türk insanının anavatanları Türkiye, diğer Türk devletleri ve İslam ülkeleri ile bağlarını güçlendirmek, kültür bağlarını geliştirmektir.³⁶

Belçika Türk -İslam Birliği (BİTİB)' in Faaliyetleri:

a) Yaygın İslam Din eğitimi alanındaki faaliyetleri:

Belçika Türk -İslam Birliği (BİTİB) Teşkilatlarının hepsinde vakit namazları cemaatle kılınmaktadır. Binası müsait olan Eisden teşkilatında ise uzun yıllardır cuma namazları kılınmaktadır. Bunun dışında yetişkinlere, gençlere, kadınlara ve çocuklara yönelik yürütülen eğitim faaliyetleri şunlardır:

- Kadın ve yetişkinlere yönelik ev sohbetleri,
- Cuma sohbetleri,
- Konferans ve Seminerler,
- Hafta sonu din dersleri.

ATİB adına, ”2000’li yıllara doğru Batı Avrupa Türklerinin ana meseleleri” adı altında yapılan çalışmada, Avrupa’daki Türk çocuklarına cami ve derneklerin dışında İslam’ın öğretilebileceği başka bir kurumun mevcut olmadığı belirtilmiştir. Bu kurumlarda verilen din derslerinin arzu edilen seviyede olması için, yeterli sayıda

---

³⁶ Türk Basımında ATİB-3, Avrupa Türk-İslam Birliği Yayınları, Köln 2002, (Takdim Bölümünden Alınmıştır..)

ve pedagojik formasyona sahip din görevlilerinin bulunması gerektiği ifade edilmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nca Avrupa'ya gönderilen din görevlilerine sadece DİTİB çatısı altında vazife verilmesinin yanında diğer derneklerde de görevlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir.³⁷

İslam derslerini ve diğer kültürel faaliyetleri daha iyi yapmak amacıyla Belçika Türk -İslam Birliği (BİTİB) 2017 yılında Antwerpen'de yeni bir hizmet binası almış olup, bu binada 9-13 yaş grubundaki kız ve erkek öğrencilere hafta sonu din dersleri sınıf sisteminde vermeye başlanmıştır. 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Antwerpen ve Eysden'de yaklaşık 150 öğrenciye 12 din eğitimcisi tarafından din dersleri verilmektedir.

b) Kültürel ve Sportif Faaliyetler:

- İftar yemekleri ve ramazan programları,
- Çanakkale Şehitlerini ve Mehmet Akif Ersoy'u anma programları,
- Türk-İslam tarihi ile ilgili konferanslar,
- Kitap sergileri,
- Yurtiçi ve yurtdışı kültürel geziler,
- Sinema,
- Şölenler ve sıra geceleri,
- Çeşitli folklor gösterileri,
- Futbol turnuvaları,
- Okçuluk.

c) İnsani Yardım Faaliyetleri: Belçika Türk -İslam Birliği (BİTİB) yukarıda belirtilen çalışmalara ek olarak toplamış olduğu zekat, fitre ve kurbanlar ile dünya üzerindeki mazlum ve mağdurlara yardım eden bir kuruluştur. Bu faaliyetler çerçevesinde Filistin'e okul, Bayırbucak Türkmenlerine maddi ve iâşe yardımının yanında Bangladeş ve Myanmar'da da 200 baraka ev yaptırılmıştır.

---

³⁷ 2000'li Yıllara Doğru Batı Avrupa Türklerinin Ana Meseleleri, Avrupa Türk-İslam Birliği Yayınları, İstanbul 2000, s.12 (Teşkilat Yayını Olduğu İçin Yazar İsmi Verilmemiştir.)

d) Cenaze nakil, yardımlaşma dayanışma fonu:

Belçika'da yaşayan vatandaşların kendilerinin veya aile fertlerinin Belçika'da ve Belçika dışında vefatları halinde, İslam usul ve adetlerine göre yıkanmasına, techiz ve tekfinine yardımcı olmak, cenazelerin Türkiye'de kendi il ilçe ve köylerine kadar naklini sağlamak amacıyla kurulmuştur ve 700 üyesi bulunan yardımlaşma fonudur.

1.6.4. (Süleymancılar) Belçika İslam Kültür Merkezleri Birliği (B.I.K.M.B. of Unie der Islamitische Culturele Centra in België)

Bu dini cemaat Nakşibendi şeyhi Süleyman Hilmi Tunahan'a (Ö.1960) bağlı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra dini okulların kapatılması sonucu Kur'an derslerini öğretmek amacıyla ortaya çıkan bir cemaattir.

Bu cemaat Avrupa'da ilk defa 1973 yılında Köln'de Islamische Kulturzentrum (İslam Kültür Merkezi) adıyla faaliyetlerine başlamıştır. Belçika'da ise 1987 yılından itibaren Belçika İslam Kültür Merkezleri Birliği (B.I.K.M.B. of Unie der Islamitische Culturele Centra in België), olarak açmış oldukları çeşitli kurslarla faaliyet göstermektedir.³⁸

Tez çalışmasını yaptığım Antwerpen il sınırları içerisinde iki tane yurt ve dernek binaları bulunmaktadır. Cemaat içi ev sohbetleri ve yatılı Kur'an kursları ve bazı kültürel faaliyetler yürüten bu cemaatin yetkilileriyle gerek anket çalışması yaptığımız dönemde gerekse cemaatin faaliyetlerini tanıtmak amacıyla iki defa iletişime geçilmiş, maalesef ne yaptıkları eğitim faaliyetleri ne de derneklerinin çalışmaları hakkında bilgi vermek istememişlerdir. Belçika'da ikamet ettiğim için Belçika İslam Kültür Merkezleri Birliği'nin yaptığı eğitim çalışmaları ve diğer faaliyetleri hakkında gözlemlerimiz, malumatımız olmasına rağmen yapmış olduğumuz bu çalışmada objektif olmak adına bu yorumlara yer verilmemiştir.

---

³⁸ Kanmaz, Meryem, El Battiui, Mohamed, Moskeeën, imams en islamleerkrachten in België, Brussel 2004, s.21

İKİNCİ BÖLÜM

ANTWERPEN BÖLGESİNDEKİ TÜRK CAMİ VE DERNEKLERİNDE YAPILAN YAYGIN İSLAM DİN EĞİTİMİ FAALİYETLERİ

2.1. DİN VE EĞİTİM FAALİYETLERİ

Antwerpen il sınırları dahilinde araştırma yaptığımız Türklere ait camiler, cami üyeleri tarafından seçilen cami derneği tarafından yönetilmekte ve tüm faaliyetler bu dernek yönetimleri tarafından organize edilmektedir. Bunun yanında her cami bünyesinde cami derneğinin desteği ile faaliyet gösteren kadın ve gençlik dernekleri de mevcuttur. Dini eğitim faaliyetlerin büyük bir kısmı cami derneği tarafından organize edildiği halde sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerde kadın ve gençlik dernekleri daha aktif rol almaktadırlar. Dernekler, derneklerle ve bağlı buldukları çatı kuruluş ile ortak çalışmalar yapmaktadırlar. Tüm bu faaliyetlerin organize edilmesinde yönetim ve din görevlisinin uyumu eğitim ve diğer faaliyetlerin düzenli bir şekilde yapılması ve belirlenen amaçlara ulaşılması açısından önemlidir. Bu konularla ilgili tafsilatlı bilgiler, yapılan görüşmelerin analiz ve sonuçlarında teferruatlı bir şekilde aktarılacaktır.

Camilerde yapılan yaygın din eğitim faaliyetleri şunlardır:

- a) Hutbe ve vaazlar,
- b) Cami ve ev sohbetleri,
- c) Konferanslar, seminerler vs.,
- d) Ramazan programları, önemli gün ve gecelerin kutlanması.
- e) Ana sınıfları,
- f) İslami ilimler kursları,
- g) Hafta sonu ve tatil değerlendirme kursları.

2.1.1. Hutbe ve Vaazlar

Cuma ve bayram namazlarında başta olmak üzere belirli ibadetlerin icrası esnasında irat edilen hutbeler ve yapılan vaazlar, Müslümanların dini bilgilerini artıran, onlara Allah sevgisini ve korkusunu öğreten, onları hayra teşvik eden bir öğretim çeşididir.

2.1.2. Cami Sohbetleri ve Ev Sohbetleri

Cami merkezli bir diğer eğitim faaliyeti ise erkek ve kadın cemaate yönelik yapılan lokal ve ev sohbetleridir. Genellikle cuma, çarşamba ve cumartesi akşamları organize edilen sohbetler imamlar, din dersi öğretmenliği yapan tecrübeli eğitimciler veya bay bayan başka şehirlerden davet edilen misafir hatipler tarafından yapılmaktadır.

Bu sohbetler, cemaatin rahatlıkla soru sorabilme ve birebir bilgi elde etme imkanı olmasından dolayı ekim-mayıs ayları içerisindeki 8 aylık dönemde yapılan ve çok rağbet edilen bir yaygın din eğitimi faaliyetidir.

2.1.3. Konferanslar, Seminerler

Kutlu doğum haftası ve kitap fuarları çerçevesinde organize edilen konferans ve seminerlerde belirlenen temalar genellikle Türkiye'den davet edilen ihtisas sahibi eğitimciler tarafından ele alınmaktadır.

2.1.4. Ramazan Programları, Önemli Gün ve Gecelerin Kutlanması

Gerek ramazan ayı içerisindeki gerekse diğer mübarek gün ve gecelerde yurt dışındaki Türkler camilere yoğun ilgi göstermekte, yapılan vaaz-u nasihatten ve sohbetlerden azami derece de istifade etmektedirler. Bu mübarek günlerde birlikte terennüm edilen hava ve ele alınan konular, yetişkin cemaatin ve genç neslin eğitiminde önemli bir etkiye sahiptir.

2.1.5. Ana Sınıfları

Ana sınıfı öğrencilerine yönelik dersler fiziki ortamı müsait olan bazı camilerde çarşamba öğleden sonra veya hafta sonlarında düzenlenmektedir. Bu sınıflar, caminin imkanına göre 3-6 yaş grubundaki çocukların hoşlanacakları şekilde sabit veya portatif olarak dizayn edilmiştir. Portatif dersliklerdeki araç-gereçler ders sonunda toplanarak mekan başka bir faaliyet için kullanılmaktadır. Bu sınıflardaki öğrencilere dini konular, güzel alışkanlıklar, çeşitli oyunlar ve el becerileri eğlenceli bir şekilde öğretilmektedir.

2.1.6. İslami İlimler Kursları

Belçika İslam Federasyonu bünyesinde hafta sonunda 16-25 yaş arası genç bayanlara yönelik organize edilen kurslardır. Bu kurslar, gerek kendisini geliştirmek isteyen, gerek hatibelik ve vaizelik yapmak isteyen, gerekse din dersi öğretmenliği imtihanlarına hazırlanan genç bayanların katılmış oldukları kurslardır. Bu kurslar, haftada bir gün 5 saat üzerinden 3 yıl süreyle devam etmektedir. İslami ilimler kursiyerleri bu süre içerisinde Kur'an -ı Kerim, Arapça, Hadis, Kelam, Fıkıh ve İslam Tarihi derslerini takip etmektedirler.

Her dönem yapılan yazılı ve sözlü sınavlarla kursiyerlerin başarı seviyeleri tesbit edilmektedir. İslami ilimler kursları için İslam Toplumu Milli Görüş (IGMG) Eğitim Başkanlığı tarafından Türkiye’de alanında uzman hocalara özel olarak hazırlatılan kitaplar takip edilmektedir. Ancak bu kitaplar içerik açısından zengin olmasına rağmen 350-400 sayfalık adeta kaynak kitaplar şeklinde hazırlanmıştır. Kursiyerlerle görüşmemizde bu kitaplardan çok istifade ettiklerini ancak gerek kullanılan kelimelerin ağır gelmesi gerekse ders kitabından çok kaynak kitap niteliğinde olması sebebiyle zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Konu ile ilgili görüşlerini aldığımız IGMG Eğitim Başkanlığı ise kursiyerlerin görüşlerine katıldıklarını ve önümüzdeki yıl bununla ilgili talepler doğrultusunda kitapların içeriklerinde değişikliğe gidileceğini ifade etmişlerdir.

2.1.7. Hafta Sonu ve Tatil Değerlendirme Kursları

Antwerpen bölgesindeki camilerde hafta sonu İslam dersleri Belçika milli eğitimine bağlı okulların faaliyet gösterdiği 1 Eylül- 30 Haziran tarihleri arasında hafta sonları verilmektedir. Bu kurslara çocuklarını kaydettirmek isteyen ailelere duyurular genellikle hutbeler, afişler ve sosyal medya üzerinden yapılmaktadır. Belirlenen tarihte öğrenciler ve velilere kurslardaki kurallar, derslerin içeriği, devam-devamsızlık, sosyal - sportif faaliyetler ve geziler hakkında bilgiler verilmektedir. Belirlenen şartları kabul eden 7-13 yaş grubundaki öğrenciler seviye tesbitleri yapıldıktan sonra hafta sonu kurslarına başlamaktadırlar. Camilerin büyük bir kısmı önceki tecrübelerine dayanarak dönem ortasında öğrenci kaydı yapılmamaktadır. Bu yerinde bir karardır. Çünkü devamlılık, hem düzenin sağlanmasında hem de eğitimin amacına ulaşmasında etkili olmaktadır.

Hafta sonu kurslarında yeni başlayan ve önceden bu kurslara devam etmiş olan öğrencilere farklı seviyelerde ve ayrı sınıflarda dersler verilmektedir. Hafta sonu kurslarında verilen din dersleri şunlardır:

- Kur'an-ı Kerim
- İtikat
- İbadet
- Siyer
- Ahlak
- Fıkıh
- İslam Tarihi
- Dini musiki.

Öğrenciler, sınıf ortamında bu dersleri takip ederken her dönem sözlü ve yazılı imtihana tabi tutulmaktadırlar. Her öğrenciye, kendilerine verilen ajandalara dersleri ve ödevlerini yazarak velilerine günlük imzalatmaları istenmektedir. Bu şekilde velilerinde eğitime dahil edilmesi sağlanmaktadır. Yine belirli aralıklarla veliler toplantısı yapılarak eğitimin gidişatı hususunda durum değerlendirilmesi

yapılmaktadır. Ocak ve mayıs aylarında iki defa karne verilmektedir. Başarılı öğrencilere ise karnenin yanında teşekkür ve takdir belgesi de verilmektedir. Bunun yanında camilerin bağlı olduğu çatı kuruluş tarafından Kur'an-ı Kerim'i güzel okuma, bilgi yarışması, hadis ve hutbe yarışmaları düzenlenmektedir. Camilerinde dereceye giren öğrenciler, Belçika bölgesinde diğer camilerle yarışmalara katılarak şubesini temsil etmektedir. Belçika bölgesinde birinci olan öğrenci ise Avrupa ülkeleri arasında yapılan yarışmalarda bölgesini temsil etmektedir. Bu tür yarışmalar genelde her yıl yapılmaktadır.

Hafta sonu kurslarına devam eden öğrenciler, Belçika okullarının iki hafta tatilde olduğu aralık (kerstvakantie) ve nisan ayının ilk iki haftası (paasvakantie) tatil günlerinde hafta içi pazartesi-perşembe günleri arası cami derslerine devam edilmektedirler. Yine iki haftalık tatillerde ve iki aylık yaz tatilinde ise bazı dernekler tarafından yatılı, bazı dernekler tarafından da gündüzlü olmak üzere 9-13 yaş grubuna yönelik tatil değerlendirme kursları düzenlenmektedir. Bu kurslarda yoğun bir ders programı takip edilmekte, bunun yanında sosyal ve sportif faaliyetler organize edilerek kurslar öğrenciler açısından daha eğlenceli hale getirilmektedir. Bu şekilde çocukların bir taraftan dini bilgileri öğrenip uygulamaları sağlanırken, diğer taraftan da sokakların olumsuzluklarından etkilenmemeleri için alternatif bir sosyal ortam sağlanmış olmaktadır.

Hafta sonu kursları, haziran ayının ilk haftası öğrenciler, aileleri ve cemaatin katılımıyla yapılan çocuk ve aileler günü programları ve karne merasimi ile son bulmaktadır.

2.2. ANTWERPEN BÖLGESİNDEKİ 7-13 YAŞ GRUBUNA YÖNELİK HAFTASONU KURLARI KİTAP VE MÜFREDAT ÖRNEKLERİ

a) TEMEL BİLGİLER HAZIRLIK-1

İÇİNDEKİLER

İTİKAD

Dinim İslam Ve Ben Müslüman'ım
 Kelime – i Tevhid ve Kelime- i Şehadet
 Ben Allaha İnaniyorum
 Allah Birdir
 Ben Allah'ı Çok Seviyorum
 Ben Allah'a Dua Ediyorum
 Ben Meleklerle İnaniyorum
 Kitabım Kur'an-ı Kerim
 Kitabım Kur'an- ı Kerime Nasıl Saygı Gösteririm?
 Peygamberim Hazreti Muhammed
 Ben Ahirete İnaniyorum

İBADET

Besmele
 Temizlik
 Çevremizi Temiz Tutalım
 Abdest Nedir Abdest Nasıl Alınır?
 Namazın Faydaları
 Beş Vakit Namaz

SİYER

Peygamberimizin Doğumu
 Sevgili Anneden Süt Anneye
 Peygamberimizin Dedesi
 Amcası Ebu Talibin Evinde
 Peygamberimizin İsimleri
 Peygamberimiz Çocukları Çok Severdi
 Ben Peygamberimi Çok Seviyorum
 O Rahmet Peygamberi

AHLAK

Anne ve Babamıza Karşı Görevlerimiz

Büyüklerimize Karşı Görevlerimiz

Yeme- İçme Adabı

b) TEMEL BİLGİLER-1

İÇİNDEKİLER İTİKAD ÜNİTESİ

I.BÖLÜM

Dinin Tarifi

Dinin Özellikleri

Dinin Gerekliliği

II.BÖLÜM

İmanın Anlamı

Kelime – i Şehadet ve Anlamı

Kelime – i Tevhid ve Anlamı

Amentü ve Anlamı

İmanın Şartları

Allah'a İman

Meleklerle İman

Büyük Melekler

Diğer Bazı Melekler

Kitaplara İman

Suhuf ve Büyük Kitaplar

Kutsal Kitabımız Kur'an- ı Kerim'i Tanıyalım

Peygamberlere İman

Kur'an'da Adı Geçen Peygamberler

Peygamberlerin Sıfatları

Ahirete İman

Kadere ve Kazaya İman

İBADET ÜNİTESİ

I.BÖLÜM

İbadetin Tarifi

Niçin İbadet Ediyoruz?

İbadetin Çeşitleri

İbadetin Faydaları

II. BÖLÜM

İslam'ın Şartları

Kelime – i Şehadet ve Açıklaması

III. BÖLÜM

Dinimizin Temizliğe Verdiği Önem

Temizlik ve Çeşitleri

Maddi ve Manevi Temizlik

İnsan Vücudunun Temizliğe İhtiyacı Vardır

Abdest, Gusül ve Teyemmüm

Abdestin Farzları

Abdestin Sünnetleri

Abdesti Nasıl Alırım?

Abdesti Bozan Şeyler

Abdestsiz Neler Yapamayız?

Resimlerle Abdestin Alınışı

Gusül Abdesti

Gusül Abdestinin Farzları

Gusül Abdestinin Sünnetleri

Teyemmüm

Teyemmümün Farzları

Teyemmüm Nasıl Yapılır?

Teyemmümü Bozan Şeyler

IV. BÖLÜM

Namazın Önemi

Niçin Namaz?

Namaz Vakitleri

Namaz Kılınmayan Vakitler
Namazın Farzları
Namazın Dışındaki Farzları
Namazın İçindeki Farzları
Namazı Bozan Şeyler
Namaza Duruş Yönümüz
Namazın Rek'atları
Namazın Kılınışı
İki Rek'atlı Namazın Kılınışı
Dört Rek'atlı Namazın Kılınışı
Üç Rek'atlı Namazın Kılınışı
Resimlerle Namazın Kılınışı

V. BÖLÜM

Oruç
Hac
Zekat

SİYER ÜNİTESİ

Siyer Ne Demektir?
Peygamberimiz'in Soyu
Peygamberimiz'in Doğumu
Peygamberimiz'in Çocukluğu
Peygamberimiz'in Süt Anneye Verilişi
Peygamberimiz'in Annesinin Vefatı
Peygamberimiz Dedesinin Yanında
Çobanlık ve Ticaret
Peygamberimiz'in Gençliği ve Evlenmesi
Peygamberimiz'in Hz. Hatice ile Evlenmesi
Peygamberimiz'in Çocukları
Mekke'de Sosyal Hayat
İlk Vahiy
İlk Müslümanlar
İlk Müslümanlara Yapılan İşkenceler

Habeşistan'a Birinci ve İkinci Hicret
 Peygamberimiz'in Necaşi'ye Gönderdiği Mektup
 Ebu Talip ve Hz. Hatice'nin Vefatı
 Birinci ve İkinci Akabe Biatı
 Hicret
 İki Dost Kuba'da
 Peygamberimiz Medine'de
 Veda Haccı ve Hutbesi
 Peygamberimizin Vefatı

AHLAK ÜNİTESİ

Ahlakın Tanımı
 Ahlakın Amacı
 İslam'da Güzel Ahlakın Önemi
 İnanç ve İbadetlerin Ahlak Üzerindeki Etkisi
 Bazı Ahlak Kuralları
 Peygamberimiz'in Güzel Ahlakı
 Peygamberimiz'in Güzel Ahlak Hakkındaki Sözleri

c) DUA ve SURELER

İÇİNDEKİLER

Kur'an-ı Kerim
Hazırlık 1
 Euzu Besmele
 Rabbi Yessir
 Kelime - i Tevhit
 Kelime- i Şehadet
 Sübhaneke
 Allahümme Salli
 Allahümme Barik
 Rabbena
Hazırlık 2
 Yemek Duası
 Tahiyat

Fatiha Suresi
Kevser Suresi
İhlas Suresi
Kureyş Suresi
Fil Suresi

1. SINIF

Nasr Suresi
Felak Suresi
Nas Suresi
Ezan ve Kamet Duaları
Namaz Tesbihatı

2. SINIF

Maun Suresi
Kafirun Suresi
Leheb Suresi
Kunut Duası 1
Kunut Duası 2
Amentu Duası

3. SINIF

Bakara Suresi, 1-5. Ayetler
Bakara Suresi, 285-286. Ayetler
Haşr Suresi, 21-24. Ayetler
Bakara Suresi, 255. Ayet Ayet'el Kürsi

4. SINIF

Asr Suresi
Tin Suresi
Kadr Suresi
Yasin Suresi, 1-12. Ayetler
Yasin Suresi, 13-37. Ayetler
Furkan Suresi, 61- 67. Ayetler

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

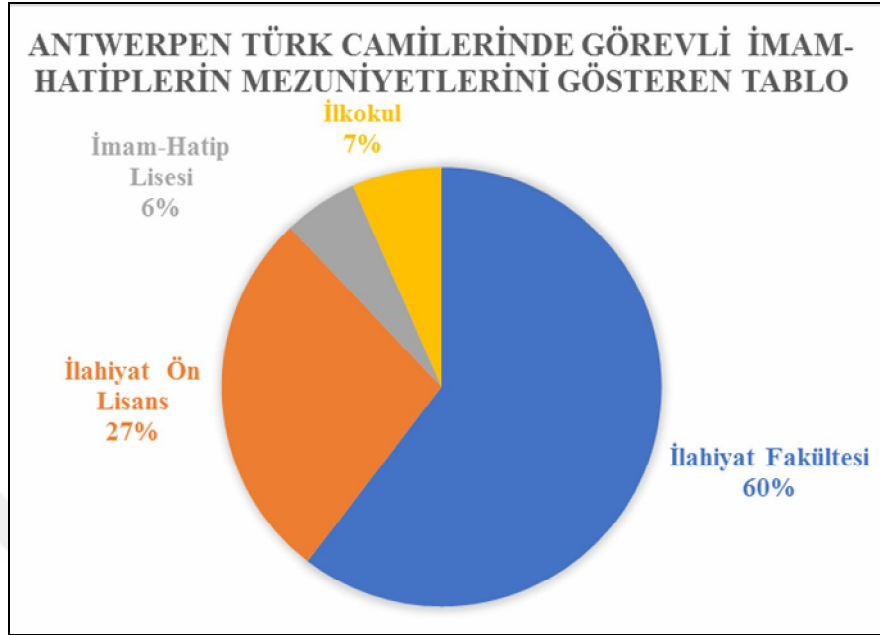
ANTWERPEN BÖLGESİ'NDE YAYGIN İSLAM DİN EĞİTİMİ HAKKINDA ÖĞRETİCİ GÖRÜŞLERİNE AİT BİR ARAŞTIRMA (BULGULAR ve YORUMLAR)

Antwerpen bölgesindeki yaygın İslam din eğitim faaliyetleri hakkındaki öğretici görüşlerini üç kısımda ele alınmıştır. Bu bölümde ilk olarak yetişkin cemaate yönelik faaliyetler hakkındaki eğitici görüşleri, 9-13 yaş gurubundaki çocuklara yönelik camilerde verilen İslam dersleri ile ilgili öğretici görüşleri ve son olarak cezaevlerindeki mahkumlara yönelik verilen İslam dersleriyle ilgili öğretici görüşleri ve yorumlar yer almaktadır.

3.1. CAMİLERDE CEMAATE YÖNELİK YAPILAN YAYGIN DİN EĞİTİMİ FAALİYETLERİ HAKKINDAKİ ÖĞRETİCİ GÖRÜŞLERİ

Antwerpen bölgesinde görevli Türk toplumuna ait camilerde görevli 18 imam-hatiple yüz yüze görüşmeler yapılarak kendilerine gerek meslekleri ile ilgili, gerekse camilerde cemaate yönelik yaptıkları dini faaliyetlerle ilgili olarak sorular yöneltildi. Bu soruların büyük bir kısmı açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. Bu sorulara verilen cevaplar ve yapılan yorumlar aşağıda belirtildiği gibidir.

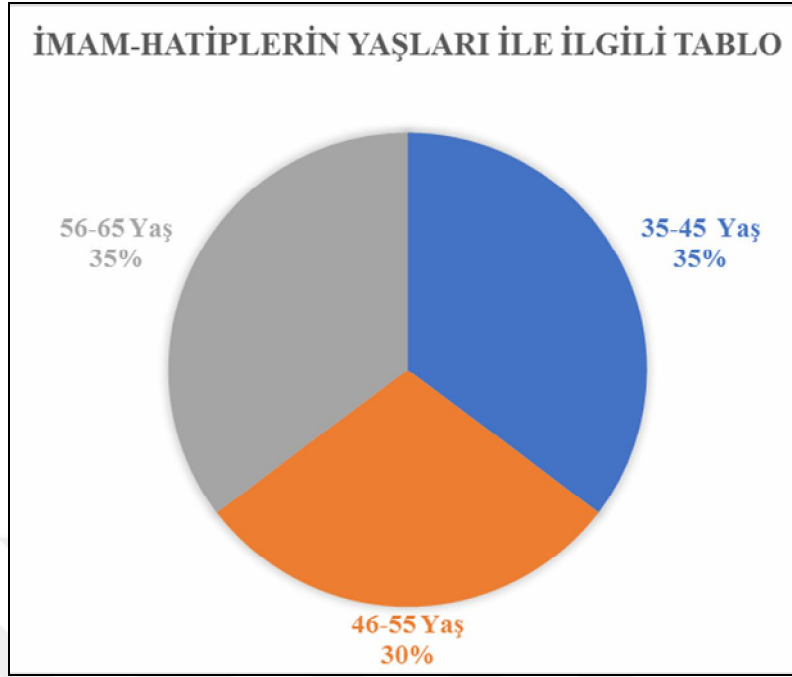
1. Din Öğreticileri Hakkında Genel Bilgiler

Grafik 3.1: Antwerpen İlinde Görevli İmamların Mezuniyetleri İle İlgili Tablo

Yukarıdaki tabloya göre görevli imamların %7'sinin ilkokul mezunu, %6'sının imam-hatip lisesi mezunu, %27'nin ilahiyat önlisans, %60'ının ise İlahiyat fakültesi mezunu olduğu görülmektedir.

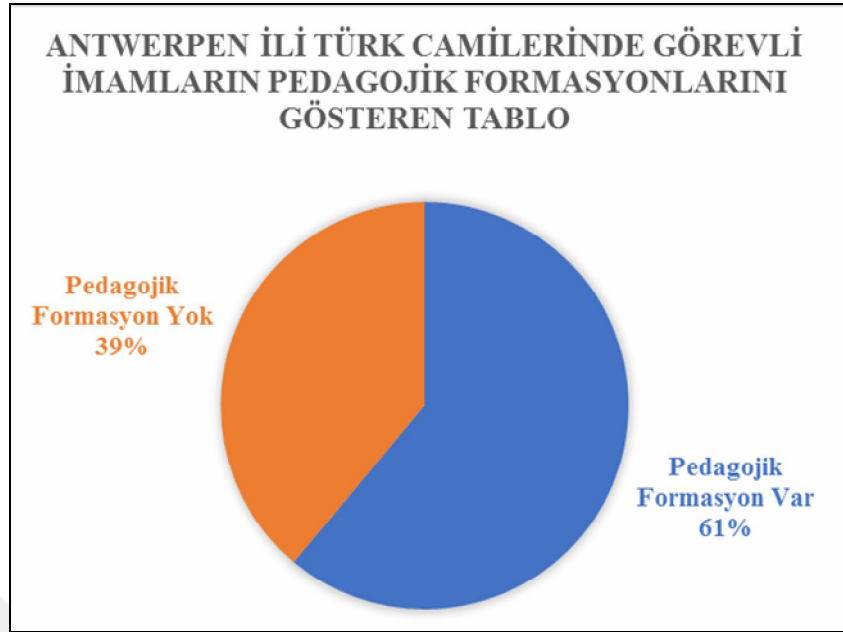
Belçika Diyanet Vakfı camilerinde görev yapmak üzere Türkiye'den gelen imam- hatiplerin ve BİF'in resmi olarak tanınan camilerinde görevli imamların ekseriyetinin (toplam %87'sinin) İlahiyat Fakültesi ve İlahiyat önlisans mezunu olmaları Antwerpen bölgesindeki Türk camilerinde görevli imamların alan bilgisine sahip olduklarını göstermektedir.

Grafik 3.2: Antwerpen Bölgesinde Görevli İmam-Hatiplerin Yaşları ile ilgili tablo

Bu tabloda da görüldüğü üzere görevli imamların %35'si 35-45, %30'u 46-55 ve %35'i ise 56-65 yaşları arasındadır.

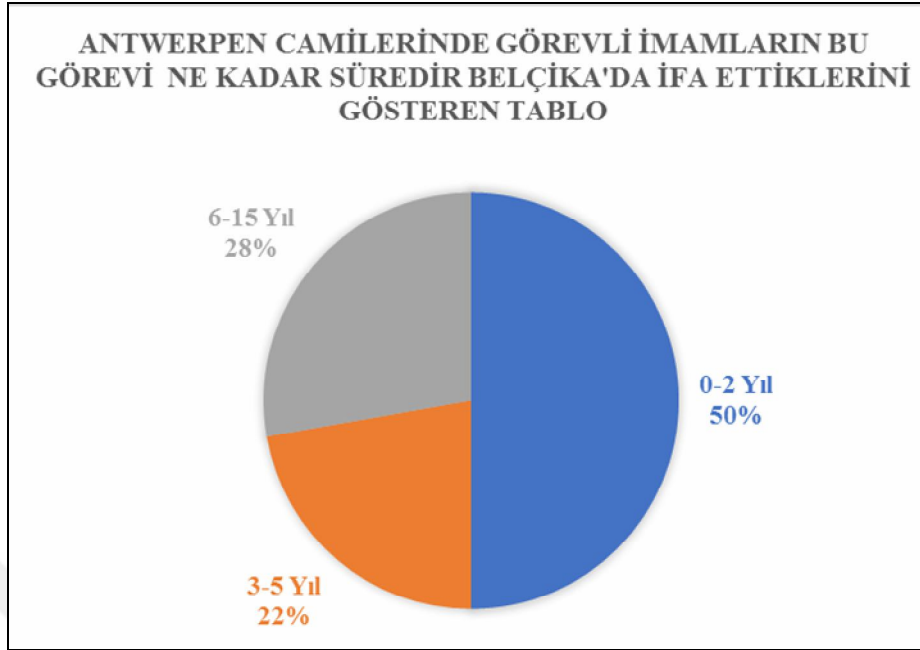
Antwerpen'de görev yapacak din görevlilerinin, imam-hatipliğin dışında da gerek din dersleri gerekse sosyal ve kültürel faaliyetlerde yoğun görevler icra etmesi ve de gençlerle iyi bir iletişim kurabilmesi için orta yaşta olmasının çalışmalarındaki verimi artırması açısından önemli olduğu belirtilmiştir.

Grafik 3.3: Antwerpen Bölgesinde Görevli İmam-Hatiplerin Pedagojik Formasyonlarını Gösteren Tablo

Bu tabloda Antwerpen bölgesinde görevli imamların %61'inin pedagojik formasyona sahip oldukları halde %39'unun ise pedagojik formasyon almadıkları görülmektedir.

Pedagojik formasyon bir eğitimcide alan bilgisinden sonra bulunması gereken en önemli özelliktir. Belçika Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda eğitimini sürdüren öğrencilere haftasonu ve tatillerde İslam dersleri verirken onların alışık olmadıkları metodlarla dersler vermeye çalışmanın faydalı olmadığı ifade edilmiştir. Aynı şekilde gerek beşeri münasebetlerde gerekse vaaz ve sohbetlerde cemaatin Avrupa toplumunda yaşadığının ve buradaki sosyal ve kültürel ortam farklı olduğunun bir din öğreticisi tarafından sürekli göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Grafik 3.4: Antwerpen Türk camilerinde Görevli İmamların Ne Kadar Süredir Bu Görevi Belçika'da İfa Ettiklerini Gösteren Tablo

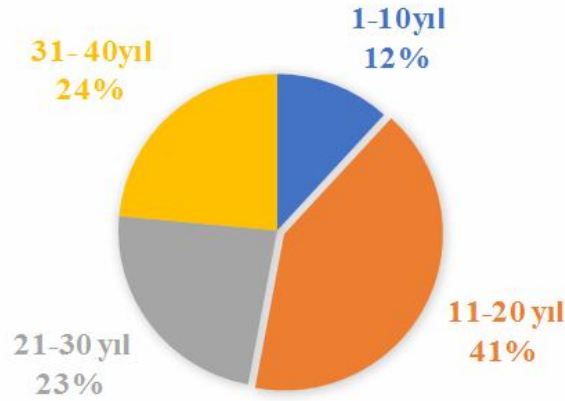
Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi Antwerpen ilindeki Türk camilerinde görevli 18 hocamızın %22'si 3-5 yıl, %28'i 6-15 yıl, %50'si ise 0-2 yıldır İmam-hatip olarak Belçika'da görev yapmaktadırlar.

Buna göre, görevli imamların büyük çoğunluğu hem tecrübeli hem de verimli ve dinamik bir yaşta görev yapan din öğreticilerinden oluşmaktadır. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi 31-40 yıl arası hizmeti olan imamlar Türkiye'de emekli olduktan sonra Antwerpen'deki çeşitli camilerde fahri olarak görev yapan imam-hatiplerdir.

Antwerpen Türk camilerinde görevli İmamların 3 tanesi Belçika'da sürekli oturuma sahiptir. Diğer görevli din öğreticilerinin görev süreleri ise 6 ay ile 5 yıl arasında değişmektedir.

Özellikle Türkiye'den resmi görevle gelen imamlar ve cemaat ile yaptığımız görüşmelerde, 6 aylık bir süre ve geçici görevle gelen imam-hatiplerin çalışmalarında verimli olmadıkları belirtilmiştir. Çünkü bir imamın, buradaki yapılan çalışmalarda

faydalı olabilmesi için cemaatin içerisinde yaşadığı sosyal ve kültürel ortamı iyi tanınması gerektiği, bu sürenin ise en az 6 ay ile 1 yıl arasında olduğu ifade edilmiştir.

Grafik 3.5: İmamların Ne Kadar Süreyle Görev Yaptığını Gösterir Tablo

2. Görev Süresi

Antwerpen bölgesinde görevli imam-hatiplerin %12'si 1-10 yıl arası,% 41'ı 11-20 yıl arası, % 23'ü 21-30 yıl arası, %24'ü 31-40 yıl arası imam-hatiplik görevini ifa etmektedirler. İmamların bir kısmı meslek hayatına atıldığı andan itibaren bu görevi ifa ettiği halde, diğer kısmı ise Türkiye'de çeşitli okullarda din dersi öğretmenliği yapmış olup emekli olduktan sonra Belçika'ya gelerek imam-hatiplik ve din öğreticiliği yapmaktadırlar.

3. Yapılan Dini Faaliyetler

İmam-hatiplerin hepsi bir din eğitimcisi olarak, imamet, vaaz ve hutbe, dini dersler ve sohbetler gibi faaliyetleri esas görevleri çerçevesince yerine getirdiklerini bunun yanında ise aşağıdaki faaliyetleri yaptıklarını belirtmişleridir;

- Gençlere yönelik haftalık sohbetler,
- Dini ve milli günlerde anma programları,
- Kahvaltı programları,
- Düğün,cenaze ve nikah programları,

- Sosyal ve kültürel programlar,
- Bilgi yarışmaları,
- Son yıllarda artan ailevi ve sosyal problemlere yönelik danışmanlık hizmetleri,
- Hafta sonu din dersleri,
- Konferanslar, kermesler vs..

4. Vaaz Konularını Seçerken Dikkat Edilen Hususlar

Bu soruya görevli imam-hatipler şu cevapları vermişlerdir:

- Hutbelerle uyumlu olmasına,
- Güncel olmasına,
- Cemaatte gördüğüm eksiklikleri giderici konular olmasına,
- Kurumun önerdiği konular olmasına,
- Sosyal problemleri çözüme yönelik konular olmasına,
- Cemaatin en çok sorduğu sorulara cevap teşkil eden konular olmasına,
- Fıkhi problemleri ele alan konular olmasına,
- Cemaatin talepleri doğrultusunda,
- Temel meseleleri konu olarak tercih ediyorum,
- Diğer dinlerle kıyaslama yapıyorum,
- Güncel olmasının yanında %30 itikadi, %40 ibadetle ilgili ve %30 ahlaki konuları ele alıyorum gibi cevaplar vermişlerdir.

Bu konuyla ilgili olarak din görevlilerinin yukarıda belirtilen kriterleri baz alarak konuları kendilerinin tercih ettikleri tespit edilmiştir.

5. Hutbe Konularını Seçerken Dikkat Edilen Hususlar

Bu soruya görevli imam-hatiplerin verdikleri cevaplar ise şunlardır:

- Aktüel problemler ve dini alandaki bilgi eksiklikleri,
- İlgili çatı kuruluştan tavsiye edilen konular,
- Belçika'da Müslüman toplumu ilgilendiren önemli meseleler,
- Mübarek gün ve gecelerle ilgili konular,
- Türkiye'de il müftülüklerinin hutbe konuları,
- Cemaatin ihtiyaç duyduğuna inandığım konular.

Antwerpen bölgesinde görevli din görevlilerinin, hutbe konusu seçimindeki bu kriterlerin yanında her hafta caminin bağlı olduğu çatı kurum tarafından yayınlanan hutbeleri cemaatin ihtiyaç ve hassasiyetlerini de göz önüne alarak irad ettikleri tesbit edilmiştir.

6. Vaaz ve Hutbelerin Cemaatin Eğitimindeki Etkisi

Bu soruya ise görevli İmam-hatipler şu cevapları vermişlerdir:

- Vaaz ve hutbenin cemaat üzerindeki etkisinin %20 civarında veya daha az olduğunu düşünüyorum.
- Cemaatin talepleri gözönünde bulundurularak konu seçilirse etkisi fazla olur.
- Etkilidir ama birebir sohbetlerin daha etkili olduğunu düşünüyorum.
- Etkisi din görevlisinin sunumuna bağlıdır.
- Vaaz ve hutbenin cemaat üzerindeki etkisinin az olduğunu görüyorum.Etkisi daha çok hatibin kendisine bağlıdır.
- Vaaz ve hutbe etkili bir irşat metodudur.
- Cemaatin genelinde okuma alışkanlığı olmadığı için dini konuları genelde hutbe ve vaazları dinleyerek öğrenmektedirler.
- Yanlışlardan vazgeçirmek için çok etkilidir.

-Cemaatin belli bir yaş üzerindeki kesiminde davranış değişikliği meydana gelmesinin zor olduğunu görüyorum.

- Cemaat vaaz ve hutbeden etkileniyor ama etkisi maalesef sürekli olmaktan uzak.

-Sıkıcı konuların etkisi olmamaktadır.

-Cemaat dini konulardaki bilgisinin %90'ını camilerde dinlediği hutbe ve vaazlardan elde etmektedir. Çünkü okuyan cemaat sayısı fazla değildir.

Yukarıda verilen cevaplara baktığımızda hutbe ve vaazların yaygın bir din eğitimi metodu olarak Müslüman fertlerin davranışlarının değişmesinde etkili olduğu ve bu etkinin derecesinde imam – hatibe bağlı olduğu söylenebilir.

Vaaz ve hutbenin cemaat üzerinde etkisi, din görevlisinin gerek şahsiyeti gerekse bilgi ve davranışlarıyla ortaya koyacağı örneklığe bağlıdır. Çünkü Allah (C.C) Saff suresinde mealen şöyle buyuruyor: “Ey iman edenler niçin yapmadığınız şeyi söylersiniz?”³⁹.

Bunun yanında, hutbe ve vaazın cemaatin eğitimi üzerinde etkili olabilmesi için konu seçimi, cemaatin seviyesinin ve ihtiyacının gözönünde bulundurulması ayrıca konuya hazırlık ve takdiminde gösterilecek olan özenin de önemli faktörler olduğu de söylenebilir.

7. Yapılan İrşat Faaliyetinin Cemaat Üzerindeki Etkisinin Tespiti

Bu soruya verilen cevaplar ise şu şekildedir:

- Cemaatten bazılarının hutbe ve vaazdan sonra gelip tebrik etmelerinden,
- Ele alınan konularla ilgili ek açıklama istemelerinden,
- Cemaatin hutbe ve vaaz anındaki ilgileri ve bakışlarından,
- Namazdan sonra cemaate vaaz ve hutbeyi nasıl bulduklarını sorarak,

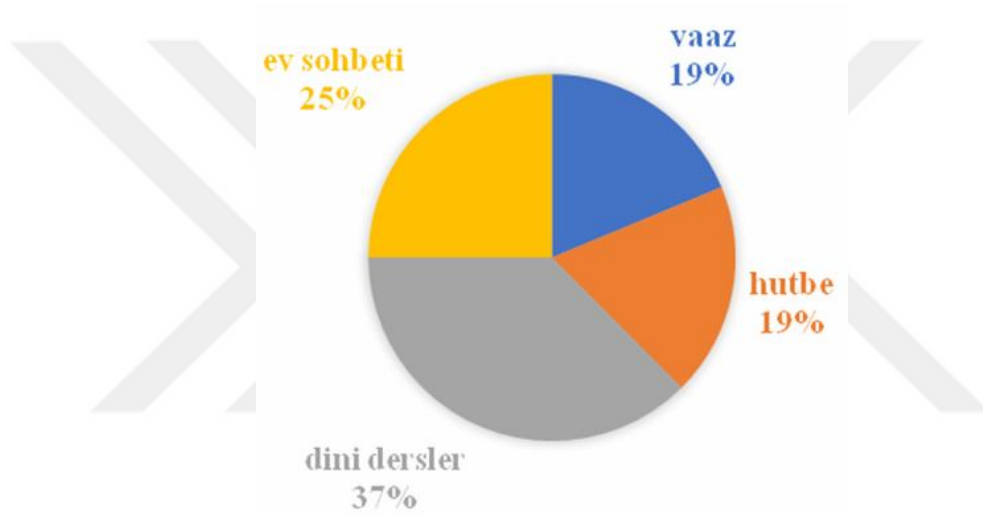
---

³⁹ Saff suresi, 61/2.

- Benim söylediklerimin cemaatim tarafından uygulandığını gördüğümde,
- Özellikle gençlerin davranışlarındaki olumlu değişimlerden,
- Vaaz ve hutbede yapılan uyarıları dikkate almalarından.

İmamların büyük bir kısmı irşat faaliyetleri anındaki cemaatin hal ve hareketlerinden ve namaz sonundaki olumlu tepkilerden, yapılan irşat faaliyetinin etkisini tesbit ettiklerini belirtmişlerdir.

8. Cemaatin Bilgisini Artırmak İçin Yapılan En Etkili Eğitim Faaliyeti

Grafik 3.6: Cemaatin Bilgisini Artırmak İçin Yapılan En Etkili Dini Faaliyeti Gösterir Tablo

Bu tabloya göre din öğreticilerinin %37'si en etkili eğitim faaliyetinin dini dersler, %25'i ev sohbetleri, %19'u vaaz ve %19'u hutbe şeklinde sıralamışlardır.

Ayrıca bu seçeneklerin dışında birebir tebliğ ve örnek almanın da etkili bir eğitim faaliyeti olduğu belirtilmiştir.

9. Cemaatin Dini Eğitim Faaliyetlerine Katılımı

Bu soruya din öğreticilerinin %100'ü cemaatin dini faaliyetlere katılımını yeterli görmediklerini belirtmiştir.

10. Dini Eğitim Faaliyetlerine Katılımı Artırmak İçin Yapılması gerekenler

Bu soruya verilen cevaplar ise şu şekildedir;

-Cemaat ile birebir diyalog kurulmalı.

-Dil bilen din görevlileri gençlerle daha iyi iletişim kurabiliyor.

-Dışarıdan misafir konuşmacılar getirilmelidir. Sosyal ve aktüel konular ele alınmalıdır.

-Din görevlisi dini faaliyetlerde hazırlıkları en iyi şekilde yapmalıdır.

-Din öğreticisi dini önce kendisi yaşamalı ve etrafındaki insanlara sevdirmelidir.

-Yapılan eğitim faaliyetleri cemaatin iş saatine denk gelmeyecek şekilde organize edilmelidir.

-Çalışmalar iyi bir plan ve program dahilinde yapılmalıdır.

-Eğitim sürekli yapılmalıdır.

-TV ve sosyal medya üzerinden yapılan programlar cami içerisindeki çalışmalarını olumsuz etkilemektedir.

-Din görevlisi, katılımı artırmak için ev ziyaretlerine ağırlık vermeli ve sosyal faaliyetlerde aktif görev almalıdır.

-Kadın dernekleri de eğitim çalışmalarında aktif rol almalıdır.

-Cemaat camiye kolaylıkla geliyor ama camide yapılan programlara katılımları yeterli değildir. Katılımı artırma noktasında din görevlisi kadar cemaatinde sorumluluk alması gerekir. Özellikle kahvehanelerdeki insanların camide yapılan faaliyetlere katılımlarının sağlanması gerekir.

-Ev sohbetlerine ağırlık verilmeli ve sohbetlerde soru-cevap kısmı mutlaka olmalıdır.

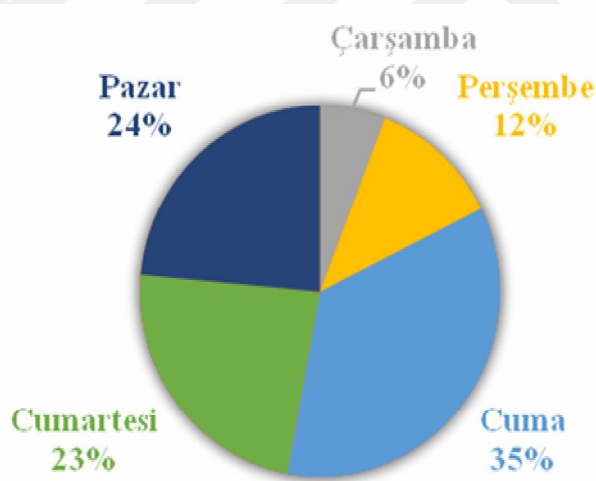
-Yapılan eğitim faaliyetleri gençlere ve orta yaştaki insanlara hitap etmelidir. Sohbetler zamanlama olarak işçi kesiminin de katılımına imkan sağlayacak şekilde ayarlanmalıdır.

-Sohbetler yaş guruplarına göre planlanmalıdır.

-Eğitim faaliyetlerinin duyurusu, hem yazılı hem sözlü hem de sosyal medya aracılığı ile yapılmalıdır.

Yukarıda din görevlilerinin yapmış oldukları eğitime katılımı sağlama noktasındaki bu görüşlerine ek olarak, eğitim faaliyetlerinin eylül-mayıs ayları içerisinde olacak şekilde kadınlara, genç kızlara yetişkin erkek cemaate ve gençlere yönelik planlanmasının eğitim faaliyetlerine katılımı artırabileceği tesbit edilmiştir.

11. Cemaatin Dini Eğitime Rağbet Ettiği Günler

Grafik 3.7: Cemaatin Haftanın Hangi Gününde Dini Eğitime Rağbet Ettiğini Gösterir Tablo

Din görevlileri, cemaatin %35'ü cuma günü, %24'ü ise Pazar, %23'ü cumartesi günleri yapılan dini eğitim faaliyetlerine katıldıklarını, hafta içi ise katılımın çok düşük olduğunu belirtmişlerdir.

Çünkü Antwerpen'de ikamet eden cemaatin büyük bölümünü çalışan genç nüfus oluşturduğu için özellikle haftanın ilk iş günlerinde dini eğitim faaliyetlerine

katılım adeta yok denecek kadar az olmaktadır. Bu yüzden faaliyetler planlanırken pazartesi-perşembe günleri arasında farklı organizeler veya farklı yaş ve cinsiyet gruplarına yönelik çalışmalar planlanması faydalı olacaktır.

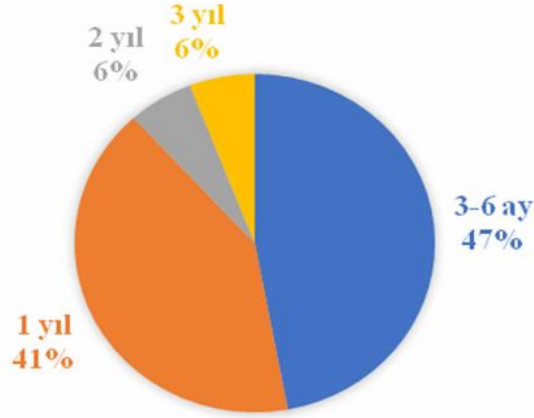
12. Belçika’da İmamlık Yapan Din Görevlilerinde Eğitimci Olarak Bulunması Gereken Özellikler

Görüştüğümüz din öğreticileri bu soruya verdikleri cevaplar şu şekildedir:

- Sosyal olmalı, beşeri ilişkilerini seviyeli tutmalıdır.
- Belçika’da görev yapacak din görevlisi iyi bir alan bilgisine sahip olmalıdır.
- Pedagojik formasyona sahip olmalı,
- Yerel dili konuşabilmeli,
- Avrupa’nın sosyal ortamını iyi tanımalı,
- Davranışları ile örnek olmalı, giyim kuşamına dikkat etmeli,
- Aktif ve sorumluluk almada istekli olmalı,
- Samimi olmalı,
- Kıraati iyi olmalı,
- Anlatımlarıyla her seviyedeki insana hitap edebilmeli,
- Temsil yeteneği güçlü olmalı,
- Cömert olmalı,
- İnsan psikolojisini iyi bilmeli,
- Sportif olmalı,
- Ayrıştırıcı olmamalıdır.

Yukarıda belirtilen özelliklerden ilk beş tanesi birçok din görevlisinin ortak ifade etmesi açısından önemlidir. Belçika’da hizmet eden din görevlilerinin alan bilgisinin yanında sosyal olma, Avrupa’nın sosyal ortamını iyi tanıma, pedagojik formasyona sahip olma ve yerel dili konuşabilme gibi özelliklere de sahip olmaları yapacakları çalışmaların verimini artırması açısından önemli olduğu ifade edilmiştir.

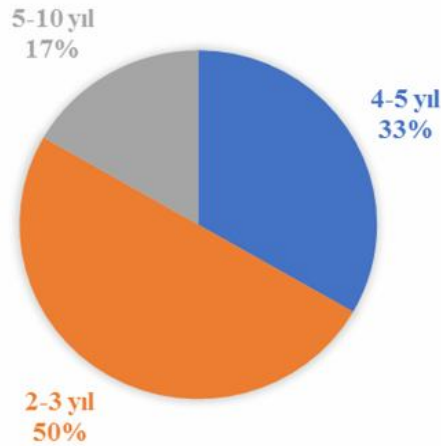
13. Belçika Şartlarında Bir Din görevlisinin Cemaatin Sosyal Ve Kültürel Ortamını Tanıması İçin Gerekli Süre

Grafik 3.8: İmamların Cemaatin Sosyal ve Kültürel Ortamını Tanıması İçin Ne Kadar Süreye İhtiyaç Olduğunu Gösterir Tablo

Buna göre bir din görevlisinin cemaatin sosyal ve kültürel ortamını tanıması için en az 3 ay-1 yıl arası bir süreye ihtiyacının olduğu ve bu süreden sonra verimli bir çalışma ortaya koyabilmesinin mümkün olabileceği söylenebilir. Bu sebeple Türkiye’den gelecek din görevlilerinin uzun süreli (4-5 yıl) gönderilmesi camilerde yapılan din eğitimi faaliyetlerinin daha verimli bir şekilde yürütülmesini sağlayacaktır.

14. Din Görevlilerinin Belirli Bir Süre Sonunda Görev Yerlerinin Değiştirilmesi

Grafik 3.9: İmamların Belirli Bir Süre Sonunda Görev Yerlerinin Değiştirilmesini Gösterir Tablo

Bu soruya “evet belirli bir süre sonra görev yeri değiştirilmeli ” diyen din görevlisi sayısı 13’tür. Yalnız ne kadar süre sonunda bu değişikliğin yapılması gerektiği hususunda farklı görüşler ifade edilmiştir. İmam- hatiplerden %50’si görev yeri değişikliğinin 2-3 yıl arasında yapılmasının faydalı olacağını belirtmişlerdir.

Din görevlilerinden %25’i ise belirli bir süre sonunda görev yerleri değişikliğinin aşağıdaki sebeplerden dolayı faydalı olmadığını ifade etmişlerdir;

“Din görevlisi, cemaati ve toplumu tam olarak tanıyınca kadar 5 yıllık bir zaman geçmektedir. Tam faydalı olmaya başlayacağı bir dönemde görev yerinin değişmesi doğru olmaz. Dolayısıyla zaruri bir durum olmadıkça din görevlisinin görev yeri değişmemelidir.”

15. Hutberlerde Yerel Dille Açıklamalarda Bulunulması Konusunda İmamların düşünceleri

Antwerpen ilinde görevli imam-hatiplerin 4 tanesi hutbelerde yerel dille özet açıklama yapılmasının gerekli olmadığını, 10 imam ise yerel dille yapılacak bir kısa açıklamanın çok faydalı olmakla birlikte şu ana kadar böyle bir uygulama yapmadıklarını belirtirken, aynı camide görev yapan 2 imam ise her cuma hutbede Flamanca özet açıklama yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bunun yanında imamlardan birisi, her hafta cuma günü hutbeyi Arapça ve Flamanca matbu olarak namazdan sonra dağıttıklarını, bir diğeri ise hutbeyi Türkçe ve Arapça olarak irad ettiklerini belirtmişlerdir.

Antwerpen bölgesindeki Türk camilerinde 2 cami hariç hutbenin sadece Türkçe irad edildiği tesbit edilmiştir. Bunun için imamların en azından buldukları ülkenin diliyle hutbe özeti sunabilecek kadar da olsa yabancı dil öğrenmesi gerekir. Eğer bu mümkün değil ise geçici bir çözüm olarak, Avrupa’daki bazı camilerde yapıldığı gibi hutbe özetinin orada yetişen ve yerel dili problemsiz konuşabilen gençlerden birisi tarafından okunması cemaatin genelinin anlaması açısından önemlidir.

16. Belçika'daki İmamların Yabancı Dil Konuşabilme Becerileri

Bu soruya cevaplar şunlardır:

- Din görevlileri olarak %90 yabancı dil konuşamıyoruz.
- Bu konuda çok zayıfız.(16 din görevlisi aynı yanıtı vermiştir)
- Türkçe'den başka dil konuşmaya ihtiyaç duymuyorum.

17. Din Görevlilerinin Konuşabildikleri Diller

Antwerpen'de görevli imam-hatiplerden;

Arapça bilenlerin (klasik Arapça bildiklerini ancak konuşamadıklarını)
sayısı:11

Flamanca'yı yeterli konuşabildiklerini ifade edenlerin sayısı:2

Az derecede İngilizce konuşabilenlerin sayısı:1

Hiçbir yabancı dili konuşamadığını belirtenlerin sayısı:4

Bu cevaplardan da anlaşılacağı üzere görevli İmam-hatiplerden yabancı dil konuşabilenlerin sayısının oldukça düşük ve yetersiz olduğu tespit edilmiştir.

18. Günlük Namazlarda Ortalama Cemaat Sayısı

Antwerpen il sınırlarındaki Türk camilerinde, vakit namazlarına gelen cemaat sayısı en az 5 en fazla 70 kişi olarak belirtilmiştir.

19. Cuma namazında Ortalama Cemaat Sayısı

Antwerpen il sınırlarındaki Türk camilerinde, cuma namazlarına gelen cemaat sayısı en az 40, en fazla 700 kişi olarak belirtilmiştir.

20. Bayram namazında Ortalama Cemaat Sayısı

Antwerpen il sınırlarındaki Türk camilerinde, cuma namazlarına gelen cemaat sayısı en az 60, en fazla 3000 kişi olarak belirtilmiştir.

Antwerpen bölgesinde bulunan Türk camilerinin günlük vakit namazlarına gelen cemaat sayısı ortalaması 35, cuma namazına gelen cemaat sayısı ortalaması 206, bayram namazına gelen cemaat sayısı ortalaması ise 500 'dür.

Türk toplumu genelde camilere yakın olan yerlerde ikamet etmektedir. Ancak bazı bölgelerin son yıllarda gayri menkul değerlerinin artması o bölgelerde ev alımını zorlaştırmasından dolayı evlenen yeni nesil şehrin farklı bölgelerine yerleşmektedir. Misal vermek gerekirse Antwerpen-Zuid bölgesindeki gençlerin birçoğu Hoboken, Hemiksem bölgesine, Antwerpen-Noord bölgesindeki yeni nesilde Merkssem ve Ekeren bölgesine yerleşmektedir. Hoboken haricinde bu sayılan yerleşim yerlerinde Türk toplumuna ait herhangi bir cami bulunmamaktadır. Bu durum ise camilerin cemaat sayısını olumsuz etkilemektedir.

21. Cemaat Veya Üye Olarak Camilerdeki Dini Öğretimden İstifade Eden Türklerin Yüzdesi

Yapılan görüşmelerde aldığımız cevaplara göre Antwerpen il sınırlarında ikamet eden Türklerin ortalama %53,5'i bir cemaat veya üye olarak camilerdeki dini eğitimden istifade etmektedirler.

22. Cemaate Yönelik Yapılan Faaliyetlerin En Yoğun Olduğu Dönem ve Yapılan Dini Faaliyetler

Bu soruya verilen cevaplara göre Antwerpen bölgesindeki camilerde dini faaliyetlerin en yoğun olduğu dönemin ramazan ayı dışında eylül-nisan ayları arasındaki dönem olarak belirtilmiştir. Bu dönemde cemaate yönelik yapılan dini faaliyetle ise şunlardır:

- Vaaz ve hutbeler,
- Ev sohbetleri,
- Kandil programları
- Ramazan programları
- Nisan ayı içerisinde kutlu doğum haftası etkinlikleri,
- Sohbetler.

23. Kadın Cemaate Yönelik Dini Faaliyetler

Antwerpen bölgesindeki Türk camilerinde kadın cemaatin dini bilgi elde etmesinde yürütülen faaliyetler şunlardır:

- T.C. Din Müşavirliği'ne bağlı olarak çalışan vaizeler, bazı camilere haftada bir defa gelerek dini sohbetler ve vaazlar yapmaktadır. Bu faaliyetler camilerin kadın dernekleri, cami derneği ve kadın görevli tarafından birlikte organize edilmektedir.

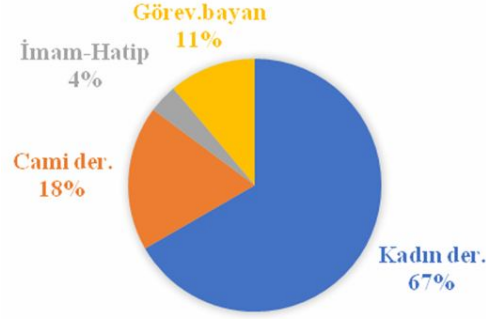
- Kur'an-ı Kerim dersleri.
- Tefsir ve hadis dersleri.
- Haftanın bazı günlerinde din dersleri.
- Konferanslar.
- Ev sohbetleri.
- Kahvaltı programları ve dini sohbetler.

- Bazı camilerde kadın cemaat de cuma namazlarına katılarak yapılan vaazdan ve irad edilen hutbeden istifade etmektedirler.

Din görevlilerininin 16'sı kadınların dini eğitim faaliyetlerinde doğrudan görev almadıkları ancak bu faaliyetlerin organizesine dolaylı olarak yardım ettiklerini belirtirken, 2 din görevlisi ise bu faaliyetlere katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Kadın cemaatin nüfusun önemli bir kısmını oluşturduğu Antwerpen bölgesinde bu kesime dini bilgi elde etme hususunda yardımcı olarak özellikle bayan din öğreticilerinin sayılarının artırılması gerektiği tesbit edilmiştir. Bunun için gerek T.C. Din Müşavirliği, gerekse diğer çatı kuruluşların bayan din öğreticileri aracılığı ile bu taleplere cevap vermeleri gerekmektedir.

24. Hanımlara Yönelik Faaliyetleri Organize Edenler

Grafik 3.10: Antwerpen Türk Camilerinde Hanımlara Yönelik Dini Faaliyetlerin Kimler Tarafından Organize Edildiğini Gösterir Tablo

Kadın cemaate yönelik eğitim faaliyetlerinin büyük bir kısmının (% 67'sinin) camilerin bünyesinde bulunan kadın dernekleri tarafından organize edildiği belirtilmiştir. Cami yönetimi ve görevli imamlar ise bu çalışmalara maddi ve geri hizmet denilebilecek şekilde yardımcı olmaktadır.

Avrupa'da gelecek neslin inşası noktasında önemli bir konumda bulunan ve gönüllü olarak bu eğitim faaliyetlerini organize eden kadın dernekleri maddi olarak daha çok desteklenmelidir. Bunun yanında hem üye sayıları artırılmalı, hem de üyelerin yönetimde aktif görev almaları teşvik edilmelidir.

25. Kadınlara Yönelik Yapılan Sosyal ve Kültürel Faaliyetler

Antwerpen bölgesindeki camilerde kadın derneklerinin birçok sosyal ve kültürel faaliyet gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir. Bu faaliyetlerden bazıları şunlardır:

- Bosna-Hersek ve İspanya gibi Türk ve İslam kültür miraslarını görmek amacıyla geziler düzenlenmesi,
- Sağlık ve aile problemleriyle ilgili konferanslar,
- Kermesler,
- Ebru sanatı kurslarının düzenlenmesi,

- Eğitim seminerleri,
- Kamplar ve sportif faaliyetler,
- Kahvaltı programları ve piknikler,
- Ev ve hastane ziyaretleri.

26. Çocuklara Yönelik Yapılan Sosyal ve Kültürel Faaliyetler

Antwerpen bölgesindeki camilerde gerek kadın dernekleri, gerekse cami ve gençlik dernekleri tarafından çocuklara yönelik gerçekleştirilen sosyal ve kültürel faaliyetler şunlardır:

- Türkçe dersleri,
- Ezan ve hutbe yarışmaları,
- İstiklal Marşı'nı güzel okuma yarışması,
- Ev ödevlerine yardım dersleri,
- Dini ve milli günlerin kutlanması,
- Müze ziyaretleri,
- Sokak eğlenceleri,
- Sinema,
- Bilgi yarışmaları,
- Kursların yılsonu veda programları,
- Geziler,
- Yöresel oyunlar.

27. Gençlere Yönelik Yapılan Sosyal ve Kültürel Faaliyetler

Antwerpen bölgesindeki camilerde gençlere yönelik faaliyetler cami bünyesindeki gençlik dernekleri tarafından organize edilmektedir. Gençlere yönelik yapılan sosyal ve kültürel faaliyetler şunlardır:

- Diğer Avrupa ülkelerine ve Türkiye'ye düzenlenen kültürel amaçlı geziler,

- Yüzme, futbol gibi sportif faaliyetler,
- Sıla geceleri programları,
- Saz kursları,
- Piknikler -kamplar,
- Türk takımlarına seyirci desteği vermek.

28. Yetişkinlere Yönelik Yapılan Sosyal ve Kültürel Faaliyetler

Antwerpen bölgesindeki camilerde yetişkinlere yönelik faaliyetler cami dernekleri tarafından organize edilmektedir. Yetişkin cemaate yönelik yapılan sosyal ve kültürel faaliyetler ise şunlardır:

- Kültürel geziler,
- Bayramlaşma programları,
- Konferanslar,
- Hasta ziyaretleri,
- İftar programları,
- Kutlu doğum haftası vesilesi ile çeşitli etkinlikler.
- Kitap fuarı ve bu çerçevedeki etkinlikler,
- Camileri tanıtlama ile ilgili açık kapı günleri,
- Yüzme ve sauna.

29. Din Görevlilerinin Ayrıca Belirtmek İstedikleri Hususlar

Görüşme yaptığımız din öğreticilerinin bu konuların dışında temenni olarak eklemek istedikleri noktalar ise şunlardır:

• Belçika’da Türklere yönelik dini, kültürel ve sosyal faaliyetlerin tamamına yakını dernekler vasıtası ile yapılmaktadır. Bunun için derneklerde görev alarak veya maddi destek sağlayarak çalışmalar daha da etkin hale getirmeliyiz.

- Antwerpen bölgesi dahil yurt dışında görevlendirilecek din öğreticilerinin idealist insanlardan seçilmesi gerekir. Çünkü buradaki dernek çalışmaları diğere yerlerde olduğu gibi gönüllüler tarafından yürütölmektedir.

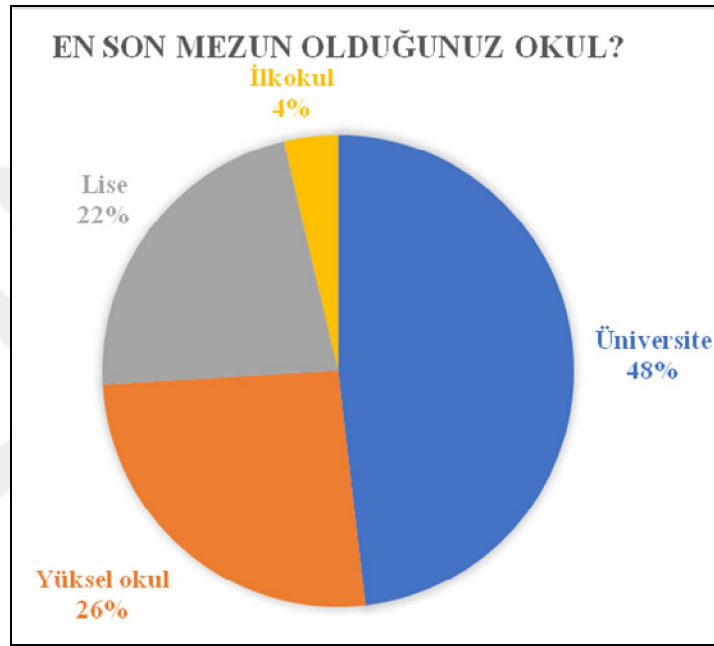
- Kültürel gezilere önem verilmelidir. Özellikle ölkemize yapılacak gezilere Türkiye'nin tanıtım noktasında maddi katkı sağlaması önemlidir.

- İlkokul ve lise eğitimini Belçika'da yapmış gençlerin Türkiye'de çeşitli İlahiyat Fakültelerinde öğrenim görmeleri sağlanmalıdır. Eğer bu gerçekleşebilirse burada oturumlu din görevli sayısının artması ve çalışmaların devamlılığı sağlanmış olur.

Çoğunluğu üniversite ve yüksek okul mezunu olan din görevlilerinden bazılarının pedagojik formasyon eksiklikleri, yabancı dil problemleri, yaşanan toplumun sosyal ve kültürel ortamını tam olarak tanıyamama gibi problemlerinin olduğu görölmektedir. Bunun yanında Türk toplumunun, din görevlilerinden din hizmetleri dışında sosyal ve kültürel alanda birçok hizmet beklentisinin olması din görevlilerinin sorumluluğunu artırmaktadır. Bu nedenlerden dolayı din görevlisinin görev süresinin en az 3-5 yıl arasında olması, genç veya orta yaşlarda imamların görevlendirilmesi, aile ve dernek yönetimlerinin din görevlisine azami derecede destek vermeleri yapılan çalışmaları daha verimli hale getirecektir

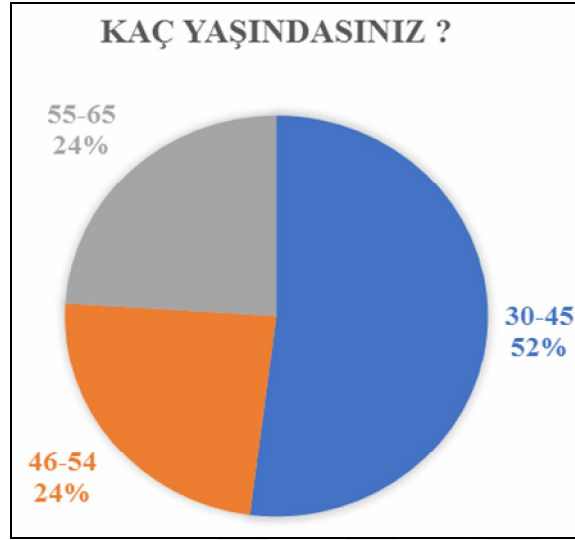
3.2. CAMİLERDE 9-13 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARA YÖNELİK YAPILAN YAYGIN DİN EĞİTİMİ FAALİYETLERİ HAKKINDAKİ ÖĞRETİCİ GÖRÜŞLERİ

1. Din Öğreticileri Hakkında Genel Bilgiler

Grafik 3.11: Antwerpen Türk Camilerinde Din Eğitimcilerinin Mezuniyetlerini Gösterir Tablo

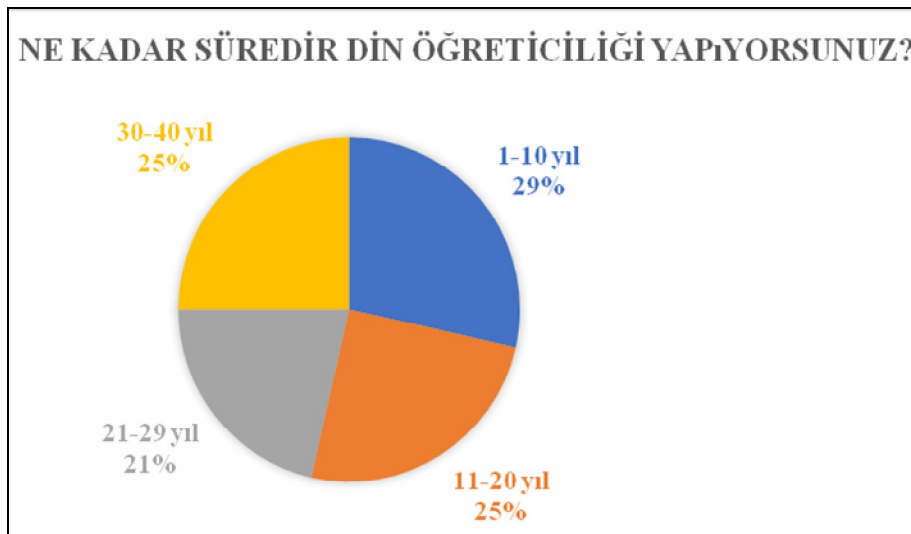
Yukarıdaki tabloya göre görevli din eğitimcilerinin %4'ünün ilkokul mezunu, %22'sinin imam-hatip lisesi mezunu, %26'nın ilahiyat önlisans (yüksek okul), %48'inin ise İlahiyat fakültesi mezunu olduğu tespit edilmiştir.

Grafik 3.12: Antwerpen Türk Camilerinde Din Eğitimcilerinin Yaşlarını Gösterir Tablo

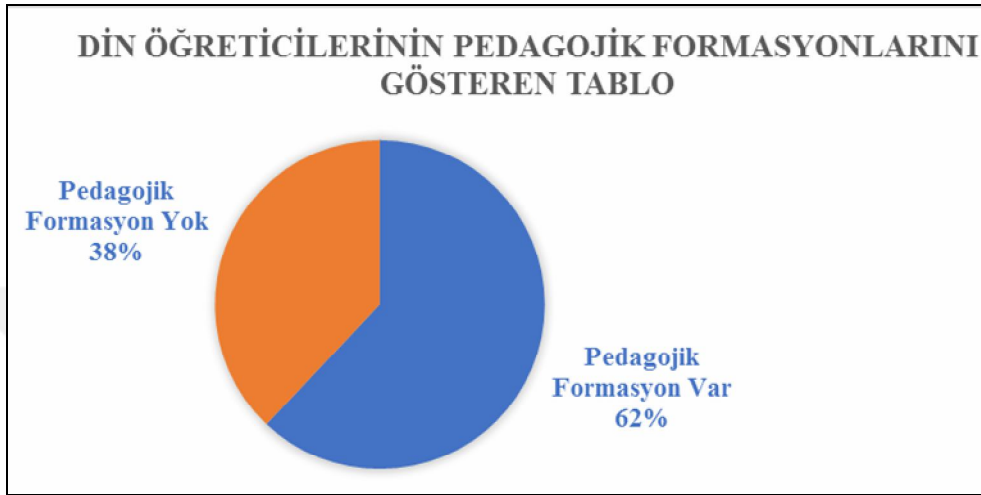
Bu tabloda da görüldüğü üzere görevli din öğreticilerinin %52'si 30-45, %24'ü 46-54 ve %24'ü ise 55-65 yaşları arasındadır.

Antwerpen'de görev yapacak din görevlilerinin, imam-hatipliğin dışında da gerek din dersleri gerekse sosyal ve kültürel faaliyetlerde yoğun görevler icra etmesi ve de gençlerle iyi bir iletişim kurabilmesi için orta yaşta olmasının çalışmalarındaki verimi artırması açısından önemli olduğu tespit edilmiştir.

Grafik 3.13: Antwerpen Türk Camilerinde Din Eğitimcilerinin Ne Kadar Süredir Din Öğreticiliğini Yaptığını Gösterir Tablo

Buna göre, görevli din öğreticilerinin %54'ü, 1-20 yıl arasında görev yapan tecrübeli, verimli ve dinamik bir yaştaki din öğreticilerinden oluşmaktadır. %21'i ise 21-29 yıl arası hizmeti olan din öğreticileri, %25'i ise Türkiye'de emekli olduktan sonra Antwerpen'deki çeşitli camilerde fahri olarak görev yapan imam-hatiplerdir.

Grafik 3.14: Antwerpen Türk Camilerinde Din EĞitimcilerinin Pedagojik Formasyonlarını Gösterir Tablo

Bu tabloda Antwerpen bölgesi Türk camilerinde görevli din öğreticilerinin %62'sinin pedagojik formasyona sahip oldukları halde %38'inin ise pedagojik formasyon almadıkları tespit edilmiştir.

2. Ders Takip Eden ÖĞrencilerin Yaş Grupları

Din öğreticilerinin verdiği bilgiler neticesinde Antwerpen bölgesindeki Türk toplumuna ait camilerin bazılarında 6-12, bazılarında ise 7-13 yaş grubundaki öğrencilerin İşlam dersleri takip ettikleri tespit edilmiştir.

3. ÖĞrencilerin Başarılarının Tespiti

Bu soruya verilen cevaplar ise şunlardır:

- Bilgi ve davranış değişikliğine göre,
- Yapılan imtihanlarda başarılı olmasına göre,
- Sözlü imtihan ile,

- Verilen ödevleri zamanında yapmasına göre,
- Ezberler, yüzünden ve dini bilgilere göre,
- Kur'an-ı Kerim derslerindeki başarılarına göre,
- Ailelerden gelen olumlu tepkilerle,
- Motivasyon ve devamlılığına göre.

Görüldüğü gibi din öğreticileri, öğrencilerin başarılarını ölçme konusunda farklı kriterleri baz almaktadırlar. Oysa eğitimcilerin soru sorma tekniklerini ve objektif ölçme değerlendirme metodlarını en iyi şekilde bilmeleri öğrencilerin bilgilerini bu kriterlere göre değerlendirmeleri gerekmektedir. Bu konuda çatı kuruluşların öğretim yılı başlangıcında tüm eğitimcileri hizmet içi eğitime tabi tutarak yıl içerisinde gerekli takipleri yapmaları faydalı olacaktır.

4. Din Eğitimcilerinin Karşılaştıkları Problemler

Bir din eğitimci olarak karşılaşılan problemler şu şekilde ifade edilmiştir:

- Devamsızlık,
- Öğrenci velilerinin ilgisizliği,
- Ailevi problemleri olan öğrencilerin motivasyon eksiklikleri,
- Bazı ailelerin evde çocuklarına din dersleri konusunda yardımcı olmamaları,
- Dil konusunda din öğreticisi-öğrenci arasındaki problemler,
- Öğrenci sayılarıyla ilgili problemler,
- Fiziki ortamla ilgili problemler,
- Eğitimcilere çok sorumluluk ve görev yüklenmesi,
- Materyal eksiklikleri ile ilgili problemler,
- Farklı seviyelerdeki öğrencilere aynı sınıfta ders vermekten kaynaklanan problemler,
- Plan ve program olmadan ders vermekten kaynaklanan problemler.

Yukarıda en çok ifade edilen problemler öğrencilerin devamsızlıkları ve velilerinin ilgisizliğidir. Bu konu birçok eğitimci tarafından ifade edilmiştir. Çocukların kursa gelip gelmedikleri ve derslerdeki başarı durumlarının bazı veliler tarafından takip edilmedikleri, din öğretmenleriyle görüşmeye davet edildikleri halde katılmadıkları, bu durumun ise çocuğun motivasyonunu olumsuz bir şekilde etkilediği din öğretmenleri tarafından ifade edilmiştir.

Aynı şekilde bazı öğrenciler cumartesi günleri camiye geldikleri halde Pazar günleri bazı spor dallarıyla ilgili karşılaşmalara katılmalarından dolayı derslere %50 devam etmektedirler. Bu durumdaki öğrencilerin hafta içi çarşamba günleri en azından bir gün din öğreticisi ile görüşüp devamsızlık yaptığı günlerdeki dersleri telafi etmeleri faydalı olacaktır.

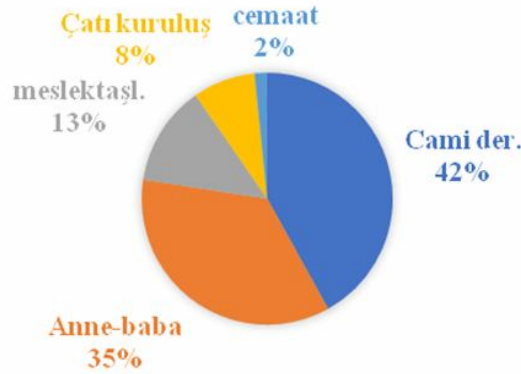
Yerel dil ile ilgili ifade edilen problemi iki yönden ele almak gerekmektedir. Birincisi din eğitimcisinin yerel dili konuşamaması ile ilgili problemler, ikincisi ise öğrencinin Türkçe kelime hazinesinin sınırlı olmasından kaynaklanan problemlerdir. Antwerpen Türk camilerinde kullanılan dil Türkçe'dir. Öğrenciler ise 2,5 yaşından itibaren evde Türkçe konuştukları halde, okulda Flamanca konuşmaktadırlar. Bu sebeple Türk öğrencilerde Türkçe kelime hazinesinin sınırlı olduğu tesbit edilmiştir. Bunun yanında camilerdeki görevli din öğretmenlerinin büyük bir kısmının da yerel dili konuşmadığı kendileri tarafından ifade edilmiştir. Bu durum ise öğrencilerin bazı konuları anlamalarında güçlük çekmelerine sebep olmaktadır. Dil bilen din öğretmenleri, anlaşılmayan kelimeleri Flamanca olarak ifade ettiklerinde öğrencilerin kastedileni daha iyi anladıklarını belirtmişlerdir. Sonuçta evde ve camide Türkçe konuşulması Türk kültürüne bağlı kalmak için önemlidir. Bunun yanında din eğitimcileri de yerel dili öğrenme konusunda gerekli imkanları kullanmalıdırlar. Bu konuda cami derneklerinin yönetimleri de din öğretmenlerini teşvik etmelidirler.

Bazı camilerde, gerek öğrenci sayılarındaki fazlalıktan gerekse fiziki ortamın yetersizliğinden dolayı sınıf sistemine ya geçilemediği ya da sınıfların dar olduğu tesbit edilmiştir. Bu konuda cami yönetimleri her din öğreticisine en fazla 20 öğrenci tekabül edecek şekilde kayıtlarda sayı sınırı aşmamaya dikkat etmelidirler. Bunun yanında yedek kayıtlarla da öğrenci kaydedildikten sonra yıl içerisinde tekrar öğrenci

alımına gidilmemelidir. Kayıtlarda veli ve öğrenci hazır olup beklenti ve kurallar açık bir şekilde kayıt esnasında belirtilmelidir. Bu durum, gerek fiziki ortamdan kaynaklanan problemlerin eğitimi olumsuz bir şekilde etkilemesini hem de kurslarda devamlılığı sağlayarak eğitimdeki verimin artmasına sebep olacaktır.

Bu konu ile ilgili ifade edilen bir diğer problem ise materyal eksikliklerinden kaynaklanan problemlerdir. Bazı Türk camilerinde gerek ders kitapları gerekse diğer ders materyallerin yeterli olduğu görülmekle birlikte bazı camilerde bu konunun ciddi bir problem olduğu ifade edilmiştir. Cami dernekleri ve din öğreticileri yapmış oldukları toplantılarda gerekli fikir teatisinde bulunularak bu problemleri çözüme kavuşturmalılar.

5. Eğitimdeki Problemlerin Çözümüne Katkı Sağlayanlar

Grafik 3.15: Antwerpen Türk Camilerinde Din Eğitimcilerinin Problemlerin Çözüm Noktasında Kimlerden Yardım ve Destek Aldığını Gösterir Tablo

Din öğreticileri sorunların çözümü noktasında en çok yardımı %42 ile cami derneklerinin yönetimlerinden, %35 ile ailelerden, %13 ile meslektaşlarından, %8 ile çatı kuruluştan, %2 ile cemaatten aldıklarını belirtmişlerdir.

Cami yönetimleri, fiziki ortamların iyileştirilmesinden, müfredat, plan-program, öğrenci kayıtları, sosyal ve sportif aktiviteler gibi eğitimi etkileyen noktayı belirli bir standarda kavuşturmalıdır. Bunu yapmak için de bazı camilerin bünyesinde olduğu gibi eğitim komisyonlarının oluşturulması yerinde olacaktır. Eğitim komisyonu, caminin eğitim başkanı, din görevlisi, diğer eğitimciler, kadın ve gençlik derneklerinin eğitim başkanlarından oluşturulmalıdır. Eğitimle ilgili tüm kararlar bu komisyon tarafından alınmalı ve alınan kararların takibini de bu komisyon yapmalıdır. Eğitim komisyonu en az ayda bir kez toplanıp eğitimin gidişatını değerlendirmelidir.

Anne-babalar ise çocuklarının kayıtlarının yapılmasından itibaren, veli toplantısına katılma, çocuklarının derslere devamı, evde din derslerine yardımcı olma gibi birçok konuda hem aktif rol almalı hem de eğitimcilerle irtibatlı olmalıdırlar.

Öğrencinin derslere devamı konusunda gerekli takipte en çok sorumluluk veliye düşmektedir. Veliler, çocuklarının din eğitimi konusunda sorumluluğu sadece camiye veya din öğreticilerine atmamalıdır. Bu konuda çocuklarının motivasyonu artırmak için ödül veya ceza yöntemlerini uygulayabilirler. Ceza konusunda da yöntem genelde bir şeyden mahrum bırakma şeklinde olmalıdır. Din öğreticilerinin karşılaşılan problemi çözme hususunda destek aldıklarını belirttikleri diğer bir kesim ise meslektaşlarıdır. Antwerpen bölgesindeki din öğreticileri bağlı buldukları çatı kuruluşun organizesinde ayda bir kez toplanarak tecrübe paylaşımında bulunmakta ve ortak çalışmalar yürütmektedirler. Çatı kuruluşların cami içerisindeki eğitimin gidişatını her zaman düzeltme ve müdahale etme noktasındaki etkilerinin de düşük olduğu görülmektedir.

6. Yaygın Din Eğitimi Daha Kaliteli Hale Getirmek İçin Yapılması Gereken Şeyler

Din öğreticilerinin bu soruya verdikleri cevaplar ise şunlardır:

-İslam öğrencilere sevdirmelidir.

-Velilere din eğitimin önemi iyi anlatılmalıdır.

- Din eğitimcileri daha fazla fedakarlık göstermelidir.
- Camilerin bünyesindeki eğitimci sayısı artırılmalıdır.
- Eğitimciler devamlı olmalıdır. En azından 4-5 yıl gibi bir süre çalışmalıdırlar.
- Sınıfların fiziki kapasitelerinin üzerinde öğrenci alınmamalıdır.
- Eğitimci ve veli sürekli irtibatlı olmalıdır.
- Dernek yönetimi problemlerin çözümünde daha aktif görev almalıdır.
- Eğitimci-aile-cami yönetimi üçlüsü koordineli çalışmalıdır.
- Aileler eğitimi sahiplenmeli ve çocukları evde iyi motive etmelidir.
- Mutlaka ders müfredatı takip edilmelidir.
- Ders materyallerinin çeşitleri artırılmalı ve görsel materyallere ağırlık verilmelidir.
- Fiziki ortamlar düzeltilmeli, sınıf sistemine geçilmelidir.
- Sosyal ve sportif faaliyetler artırılarak yaygın eğitim daha cazip hale getirilmelidir.
- Eğitimcilerin pedagojik eksiklikleri hizmetiçi eğitim faaliyetleri ile giderilmelidir.
- Öğrenciler imtihana tabi tutulmalıdırlar. Başarılı öğrenciler ödüllendirilmelidirler.
- Öğrenciler seviye ve yaş durumlarına göre tasnif edilmelidir.
- Öğrenci ajandası kullanılmalıdır.
- Aileler sürekli dersler ve notlar hakkında bilgilendirilmelidirler.
- Öğrencilerin öğrendikleri konuların hayatlarına aktarımı teşvik edilmelidir.
- Eğitim dili Türkçe olmalıdır.

7. Cami Çevresindeki 9-13 yaş grubundaki Türk öğrencilerden Camide Din Dersi Takip Edenler

Antwerpen bölgesi din öğreticilerinin tesbitlerine göre buldukları yerlerdeki 9-13 yaş grubundaki Türk öğrencilerden %35- %70 arası bir dernek veya camide din dersi takip etmektedirler.

Nüfusu az olan belediyeliklerde ikamet eden Türklerin çocuklarının cami veya derneklerde verilen din derslerine katılımlarının büyük şehirlerde oturanlara oranla daha yüksek olduğu tesbit edilmiştir.

8. Bazı Öğrencilerin Cami veya Derneklerde Din Dersi Takip etmemelerinin sebepleri

Bazı Türk öğrencilerin cami ve derneklerde din dersi takip etmemeleriyle ilgili olarak şu sebepler belirtilmiştir:

- Anne-babanın çocuğun din dersi takip etmesini önemsememesi,
- Ailenin dünya görüşü,
- Tercihin çocuğa bırakılması,
- Bazı ailelerin camilerden uzak yerleşim yerlerinde ikamet etmesi,
- Tatil günlerinde çocuğun derse gelmeyi istememesi,
- Bazı din öğreticilerinin pedagojik eksikliklerinin çocuğun motivasyonunu olumsuz etkilemesi,
- Bazı camilerin fiziki ortamının derse uygun olmaması,
- Cami eğitimi ile ilgili önyargılar,
- Cami- veli arasındaki iletişimsizlik.

Bazı öğrencilerin camilerde din dersi takip etmemeleriyle ilgili din öğreticileri tarafından en çok ifade edilen neden ebeveynin çocuğunun din dersi takip etmesini önemsememesidir. Aynı neden Antwerpen'in farklı bölgelerindeki 14 din öğreticisi tarafından en önemli sebep olarak belirtilmiştir.

Bunun yanında aile ve cami yönetimi arasındaki iletişim eksikliği de çocukların cami eğitimine gelmemeleriyle ilgili belirtilen bir diğer sebeptir. Bu konuyla ilgili olarak eğitimin kayıt ve başlangıç tarihinin hutbelerden, sosyal medyadan veya afişlerle en az iki ay önceden duyurulması iletişim eksikliğinin giderilmesinde faydalı olacaktır.

9. Yaygın Din Derslerine Katılımın Artırılması İçin Yapılması Gerekenler

-Kayıtlı ilgili duyurular hutbe, vaaz ve sosyal medya aracılığı ile yapılmalıdır.

-Birebir ev ziyaretleri ile,

-Fiziki mekanların çocuklar için daha cazip hale getirilmesiyle,

-Öğrenci kayıtları eylül ayında yapılmalı, daha sonra zaruret olmadıkça herhangi bir kayıt yapılmamalıdır.

-Sınıflarda medya materyalleri daha çok kullanılmalıdır.

-Sosyal faaliyetler artırılmalıdır.

-Din ve dini eğitim sevdirmelidir.

-Çocuklar ödüllendirilmelidir.

Öğrencilerin din eğitimine katılımlarının nasıl artırılması gerektiği ile ilgili en çok ifade edilen öneri, din öğreticilerinin ailelerle birebir görüşerek çocuklarının camiye gelmelerini sağlamak şeklindedir. Bu konuda cami yönetiminin de din görevlisine yardımcı olması durumunda katılımın kesinlikle artacağı belirtilmiştir.

10. Antwerpen Türk Camilerindeki 3-5 Yaş Gurubuna yönelik Ana Sınıfı Din dersi Faaliyetleri

Antwerpen bölgesindeki Türklere ait camilerden yalnızca 3 tanesinde 3-5 yaş arasındaki öğrencilere yönelik din dersi ana sınıfları oluşturulmuştur. Bu yaş grubuna hoca hanımlardan oluşan eğitimciler ders vermektedirler. Fiziki ortam, masa, sandalye ve ders materyalleri bu yaş grubuna göre hazırlanmıştır. Bu 3 camide 80 ana sınıf öğrencisi din derslerini takip etmektedir. Ana sınıflarını organize eden camilerin sayısı artırılmalıdır.

Ayrıca çoğunluğu lise mezunu bayanlardan oluşan ana sınıfı din eğitimcilerinin görevlerini severek yerine getirmelerinin yanında, pedagojik formasyonlarının yeterli olmadığı, bu eğitimcilerin 3-5 yaş grubuna verecekleri derslerin içerik ve metodlarını eğitim yılı başlangıcında iyi tespit etmeleri gerekmektedir.

11. Din Eğitimcilerinin Sınıf Yönetimi Konusundaki Tavsiyeleri

- Dersi ve kendisini öğrencilere sevdirebilmeli.
- Öğrenci sayısı sınırlı tutulmalı ve sınıfta kapasitenin üzerinde öğrenci olmamalıdır.
- Dersler sıkıcı olmamalı.
- Din öğreticileri ciddiyeti elden bırakmadan öğrencilerin seviyelerine inebilmeli.
- Planlı ve hazırlıklı derse gelmeli.
- Öğrencilerle arkadaşlık bağı kurabilmeli.
- Dikkat toplamak için siz sessiz oluncaya kadar bekliyorum demeli.
- Ödüllendirme metodunu daha çok kullanmalı.
- Öğrencilerle birlikte sosyal ve sportif aktivitelere katılmalı.
- Öğrencinin ferdi ve ailevi durumlarını tanıyıp ona göre her öğrenciye özel yaklaşım sergilemeli.
- Ders yılı başlangıcında uyulması gereken kurallar konusunda öğrencilerle anlaşma yapmalı ve öğrencilere bunu kabul ettirmeli.
- Öğrencinin motivasyonunu diri tutmalı.
- Öğretmen rol model olmalı.
- Sınıfta medya araçları ve görsel metodların kullanılması derse hakimiyeti artırır.
- Davranış bozukluğu olan öğrenci varsa ilgili problem veli ile en kısa süre içerisinde görüşülerek çözüme kavuşturulmalıdır.

12. Bir Din Eğitimcisinin Başarılı Olmasının Ölçüsüne Dair Görüşler

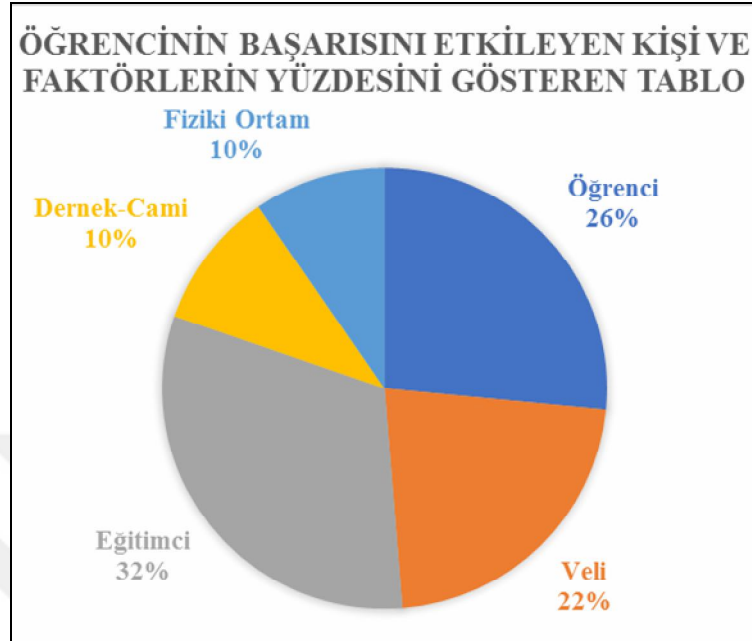
- Öğrencide istenilen davranış değişikliğini meydana getirebilmesi.
- Mezun olan öğrencinin cami ve hocasıyla irtibatlı olması.
- Öğrencinin başarılı olması.
- Öğrencinin öğrendiklerini hayatına aktarması.

- Din eğitimcisinin toplumda birleştirici özelliğiyle tanınması.
- Öğrencisi ve diğer insanlar tarafından örnek alınan kimse olması.
- İslam'ı insanlara sevdirebiliyorsa.
- Öğrencileri kendiliğinden namazlarını kılıyorlar ise.
- Kendisini topluma kabullendirmiş ise.
- Ahlaklı ve idealist nesiller yetiştirebiliyorsa.

13. Öğrencinin Motivasyonunu Artırmak İçin Yapılması Gerekenler

- Anne-baba ve öğrenci ile beraber hareket ederek problemin nedeni öğrenildikten sonra çözüm yolları aranmalıdır.
- Öğrencinin gelmemesinin aslı sebebi kendisiyle birebir görüşülüp çözüme kavuşturulmalıdır.
- Bu öğrencilere özel ilgi gösterilmelidir.
- Gelmeyen öğrencinin velisine ders başlamadan önce telefon ederek gelmeme sebebi sorulmalıdır.
- Uyarı, ödül ve ceza metodları kullanılmalıdır.
- Dersi anlayıp anlamadığı kontrol edilmelidir.
- Güzel nasihatlerle aileye ve öğrenciye din eğitiminin önemi hissettirilmelidir.
- Bazı öğrencilerin alaya alınarak dışlanmalarına kesinlikle müsaade edilmemelidir. Din eğitimcisi bu noktada sınıfını iyi gözlemlemelidir.
- Kayıtlar alınırken yaş sınırlandırmasına dikkat edilmelidir. Belli bir yaş üzerindeki öğrenciler kaydedilmemelidir. Eğer almak gerekirse ders saatlerinin dışında bu öğrencilere özel ders verilmelidir.

14. Din Eğitiminde Öğrencinin Başarısını Etkileyen Kişiler

Grafik 3.16: Antwerpen Türk Camilerindeki Hafta Sonu Kurslarında Öğrencinin Başarısını Etkileyen Kişi ve Faktörleri Gösterir Tablo

Yukarıdaki tabloya göre Antwerpen bölgesindeki Türk camilerinde eğitimin başarısını etkileyen en önemli kişinin eğitimci %32 ile eğitimci, %26 ile öğrenci, %22 ile veli, %10 ile cami derneği ve %10 ile fiziki ortam şeklinde sıralandığını görmekteyiz.

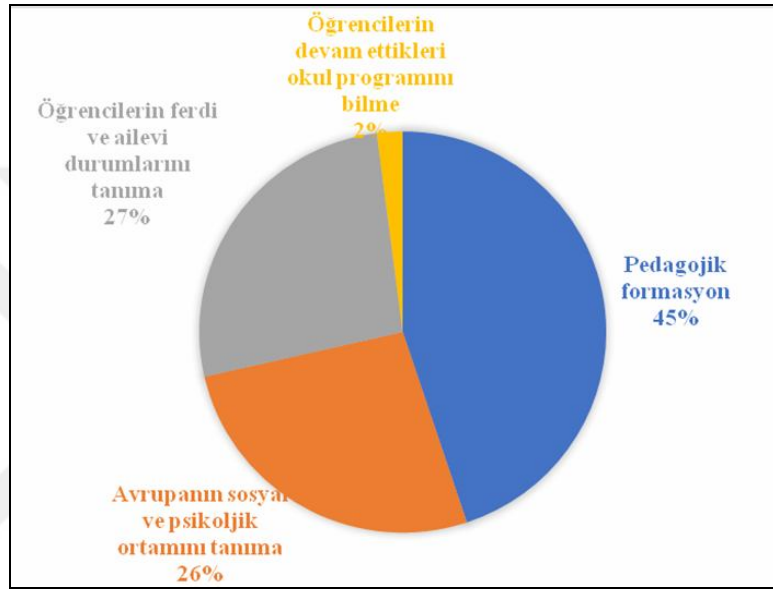
Bu tabloda eğitimcinin eğitimi etkileyen en önemli kişi olması, eğitimcinin cami içerisindeki fonksiyon ve sorumluluğu ile ilgilidir. Çünkü din eğitimcisi kendi irşat görevi dışında hafta sonu derslerinde öğretmendir. Bunun yanında cami derneğinin tabi üyesi olarak eğitimin organizesi, yürütülmesi ve ortaya çıkan aksaklıkların giderilmesinde de aktif rol alması gereken kişidir. Eğer eğitimci bu görevlerinden birisini aksatır veya üçüncü şahıslara havale ederse problemin çözümü daha uzun zaman alabilmektedir.

Sonuç olarak öğrencilerin iyi motive edilip derse istekli gelmeleri, velilerin eğitimin içerisinde yer almaları, çocuklarının derse devamlarını takip etmeleri ve

eğitimci-veli ve cami üçlüsünün koordineli çalışmaları eğitimde istenilen amaçlara ulaşılmasını sağlayacaktır.

15. Belçika’da Yetişen Türk Öğrencilerine Din Dersi Veren Hocalarda Bulunması Gereken Özellikler

Din Eğitimcilerinde Bulunması Gereken Özellikler

Grafik 3.17: Belçika’da Din Öğreticiliği Yapan Eğitimcilerin Hangi Özelliklere Haiz Olmaları Gerektiğini Gösterir Tablo

Din öğreticilerinin bu soruya verdikleri cevaplara göre Belçika’da yetişen Türk öğrencilerine din dersi veren hocalarımızın;

- Öncelikle pedagojik formasyona sahip olmaları gerektiği,
- İkinci olarak öğrencilerin ferdi ve ailevi durumlarını tanıma,
- Üçüncü sırada Avrupa’nın sosyal ve psikolojik ortamını tanıma,

Son olarak ise öğrencinin hangi tür okul programını takip ettiğini bilme gibi hususlara din öğreticilerinin haiz olmaları gerektiği ifade edilmiştir.

Bunlara ilave olarak ise din öğreticilerinin yerel dili konuşabilme ve sosyal bir kişiliğe sahip olma gibi özelliklere de haiz olmaları gerektiği belirtilmiştir.

16. Belçika Okullarında Cami ve Derneklerde Verilen Din Dersleri Arasındaki Farklar

Belçika Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Katolik okulları haricindeki okullarda İslam dersleri seçmeli olarak haftada iki saat Belçika Müslümanları Temsil Kurumu tarafından atanan ve milli eğitim bakanlığı tarafından tayini onanan din dersi öğretmenleri tarafından verilmektedir. Öğretmenlerden üniversite mezunu olanlar liselerde, lise mezunu olanlar ise ilkokullarında dersler vermektedirler. Son yıllarda mesleki alan bilgisinden yoksun, İslam dersleriyle alakası olmayan branşlardan İslam derslerine öğretmen atamaları yapılmaktadır. Bu konuda Belçika Müslümanları Temsil Kurumu Eğitim Departmanlığı'nın gerekli alternatif çözümler üretmesi gerekmektedir. Ders materyalleri Flaman bölgesinde Flamanca hazırlanmaktadır. Her ne kadar yeterli olmasa da bu konuda gerek yıllık planlar, müfredat ve diğer materyaller üzerinde çalışmalar devam etmektedir. Okullarda dersler örgün eğitim bünyesinde belirli bir hiyerarşi içerisinde ve sınıf ortamında verilmektedir.

Bunun yanında İslam dersleri camilerde İmam-hatip lisesi veya ilahiyat mezunu olan din öğreticileri tarafından hafta sonları ve diğer tatil günlerinde verilmektedir. Dersler haftada 2 saat Kuran-ı Kerim, 1saat İtikat, 1saat İbadet, 1 saat siyer ve 1 saat ahlak olmak üzere altı saattir. Eğitim dili Türkçe olduğu için gerek Türkiye'den gerekse Avrupa'nın birçok bölgesinden kitap ve ders materyalleri bulma noktasında herhangi bir sorun yaşanmamaktadır. Bunun yanında camilerin ekseriyetinde dersler sınıf ortamında ve medya materyalleri kullanılarak verilmektedir. Din öğreticilerinin bazılarının pedagojik eksikliğine rağmen Antwerpen bölgesindeki Türk toplumuna ait camilerde verilen İslam dersleri Belçika'da yetişen neslin din eğitiminde önemli rol oynamaktadır.

17. Antwerpen Türk Camilerindeki Din Eğitimcilerinin Kendilerini Eleştirdiği Noktalar

Antwerpen bölgesi Türk camilerinde görevli din eğitimcilerinden ikisi kendilerini başarılı bulmadıklarını ifade ederken 26 eğitimci ise kendilerini başarılı bulmakla birlikte şu noktalarda kendilerini eleştirmektedirler:

- Öğrencilerin seviyesine inemiyorum.
- Yerel dili konuşamıyorum.
- Çocuklara ders veren eğitimci daha genç yaşta olmalı.
- Sabırsızım.
- Arapça'yı konuşabilmeliydim.,
- Öğrencilere daha fazla zaman ayıramıyorum.
- Plan ve program dahilinde ders veremiyorum.
- Buradaki sosyal yaşantı hakkında önceden bilgim olsun isterdim.
- Her şey mükemmel olsun istiyorum ama olmuyor.
- Pedagojik formasyon almış olsaydım iyi olurdu.

Yukarıda belirtilenler içerisinde en çok ifade edilen eksiklik, pedagojik formasyon eksikliği ve yerel dili bazı eğitimcilerin konuşamamasıdır.

18. Antwerpen Türk Camilerindeki Din Eğitiminin Teftişi

Grafik 3.18: Antwerpen Türk Camilerindeki Eğitimcilerin Teftişe Tabi Tutulup Tutulmadığını Gösterir Tablo

Yukarıdaki soruya eğitimcilerden %57'si teftiş yapıldığını, %43'ü ise teftişe tabi tutulmadıklarını ifade etmişlerdir. Bazı camilerde teftişler çatı kuruluşun eğitim başkanlığı tarafından yılda bir kez, bazılarında ise cami yönetimi tarafından yapılmaktadır. Teftişler yapılmadan önce din öğreticilerinin müfredat, ders planları, öğrenci kayıtları, imtihan ve değerlendirmeler gibi konularda neler yapmaları gerektiği ders yılı başlangıcında kendilerine bildirilmelidir. Bu konuyla ilgili olarak bazı din eğitimcilerinin pedagojik formasyon eksiklikleri de gözönünde bulundurularak hizmet içi eğitime tabi tutulmaları ve gerekli bilgi ve dokümanların ders yılı başlangıcında kendilerine temin edilmesi gerekmektedir.

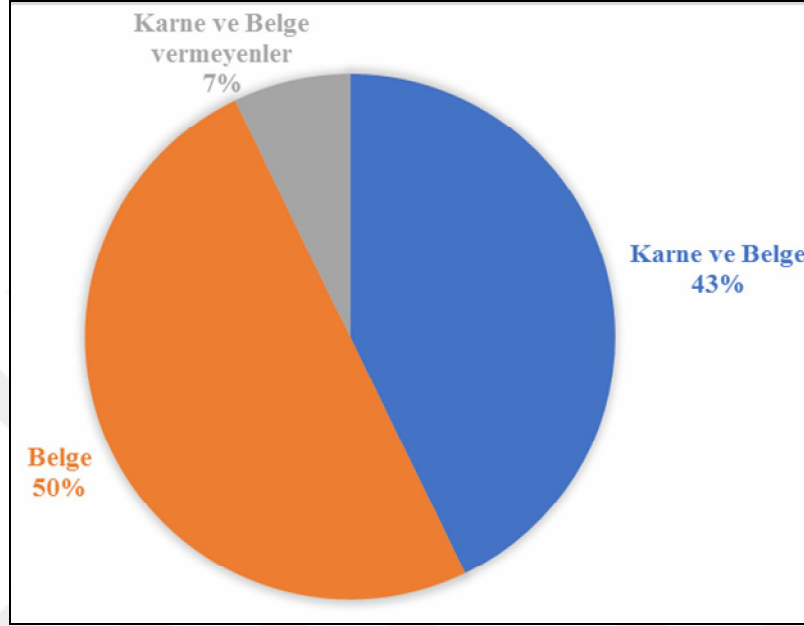
Teftişlerin yılda en az bir kez yapılması ve tespit edilen eksikliklerin hem cami yönetimine hem de din öğreticisine yazılı olarak bildirilmesi faydalı olacaktır.

19. Teftiş Yapan Kişilerde Bulunması Gereken Özellikler

- Eğitimci olmalıdırlar.
- Tecrübeli olmalılar.
- Pedagojik formasyona ve alan bilgisine sahip olmalı.

- Belçika’da yaygın din eğitimindeki zorlukları bilen kişiler olmalı.
- Yönlendirici olmalı.

20. Eğitim Yılı sonunda Verilen Belge veya Karne

Grafik 3.19: Eğitim Yılı Sonunda, Dönem Ortasında Karne Veya Belge Verildiğini Gösterir Tablo

Antwerpen bölgesindeki Türk toplumuna ait camilerde görevli din öğretmenlerinden %50’si eğitim yılı sonunda sadece kurs bitirme belgesi verdiklerini, %43’ü hem dönem ortasında karne hem de öğretim yılı sonunda karne ve kurs bitirme belgesi verdiklerini, %7’si ise herhangi bir karne ve belge vermediklerini belirtmişlerdir.

Belge ve karne verilmesi öğrencilerin motivasyonunu artırmaktadır. Camilerin %43’ünde karne verilmesi önemli olmakla birlikte yeterli değildir. Görüldüğü gibi eğitimcilerin %50’sinin karne vermemesi yazılı ve sözlü herhangi bir değerlendirme yapmadıklarını göstermektedir. Halbuki imtihanların objektif kriterlere göre yapılması, karne ve eğitim belgelerinin velilerinde hazır bulunduğu bir programla takdim edilmesi ve başarılı öğrencilerin ödüllendirilmeleri eğitimdeki verimi artıracaktır.

21. Din Öğreticilerinin Meslektaşlarıyla Eğitimi Değerlendirme Toplantısı

Görüşme yaptığımız din öğretmenlerinin %100'ü meslektaşları ile bir araya gelip yaygın din eğitiminin değerlendirmesini yaptıklarını belirtmişlerdir. Antwerpen bölgesindeki yaygın din eğitimi ve irşat faaliyetleri, çatı kuruluşların organizesinde yapılan toplantılarla ayda bir kez değerlendirilmektedir. Bu toplantılarda din eğitimcileri, görüş alışverişinde bulunarak birbirleriyle tecrübe paylaşımında bulunmaktadır. Bunun yanında farklı bölgelerdeki öğrencilerin kaynaşmasını amaçlayan dini ve sosyal programlar organize etmek için ortak kararlar almaktadırlar.

22. Tatil Değerlendirme Kursları

Grafik 3.20: Antwerpen Türk Camilerinde Tatil Değerlendirme Kursu Düzenlenip Düzenlenmediğini Gösterir Tablo

Bu soruya verilen cevaplara göre din öğretmenlerinden %68'i tatil değerlendirme kursları düzenlediklerini ifade etmişlerdir. Tatil değerlendirme kursları en çok sonbahar, yılbaşı, şubat ve nisan aylarındaki tatillerde gündüzlü olarak düzenlenmektedir. Sadece 1 cami yaz kursunu yatılı olarak düzenlenmektedir.

Bunun yanında din üreticilerinden %32'si tatillerde rencilerin dinlenmesine fırsat vermek amacıyla kurs organize etmediklerini ifade etmişlerdir.

Din üreticilerinin ve Belçika'da ikamet eden Türklerin birçoğunun son yıllarda yaz tatili için Türkiye'ye gitmelerinden dolayı, yaz tatilinde yatılı kurslar düzenlenmemektedir. Yatılı kurslar rencilerin sosyal ve sportif faaliyetlerle hem renip hem de eğlenebildikleri bir ortamda en az 4 hafta düzenlendiği takdirde yıl içindeki kurslardaki verimin alınabileceği din üreticileri tarafından belirtilmiştir.

3.3. CEZAEVİ DİN GÖREVLİLERİNİN ANTWERPEN BÖLGESİ CEZAEVLERİNDEKİ YAYGIN İSLAM DİN EĞİTİMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

1. Cezaevi Din reticileri Hakkında Genel Bilgi

Antwerpen bölgesi cezaevlerinde din görevlisi olarak çalışan iki din görevlisi ile mahkumlara yönelik yaptıkları din eğitimi faaliyetleri hakkında görüşmeler yapılmıştır. Görevlilerden birisi 42 yaşında erkek, meslek yüksek okul mezunu ve 10 yıldır cezaevlerinde din görevlisi olarak çalışmaktadır. Diğeri ise 40 yaşında bayan din görevlisi, üniversite mezunu ve 3 yıldır cezaevlerinde çalışmaktadır. Din görevlilerinden birisi pedagojik formasyon almadığını belirtmiştir.

2. Hapishanede Din Görevlisi Olmanın Şartları

Belirlenmiş herhangi bir okul bitirme Őartı bulunmamaktadır. Belçika Müslümanları Temsil Kurumu tarafından yapılan mülakatta başarılı olan yüksek okul diploması veya üniversite mezunu olan adaylar tercih edilmektedir.

3. Belçika'da Cezaevi ve Tutukevi Arasındaki Fark

Cezası kesinleşmeyen tutukevinde, cezası kesinleşenler ise cezaevinde kalmaktadırlar.

3. Hapishanede İslam Din Dersi Takip Edenler Hakkında Genel Bilgi

Belçika'da 18 yaşından küçük mahkumlar Sağlık Bakanlığı'na bağlı Jeugdinstelling denilen ıslah evlerinde kalmaktadır. Bu ıslah evlerine İslam dersi din

görevlilerinin tayinleri bu yıl içerisinde yapılmaya başlamıştır. Cezaevlerinde ise 18 yaş üzeri tutuklulara din dersi verilmektedir. Genelde ideal olan kadın mahkumlara kadın din görevlilerinin, erkek mahkumlara ise erkek din görevlileri tarafından derslerinin verilmesidir. Ancak din görevlileri, sayılarının yetersiz olmasından dolayı hem kadın hem de erkek tutuklulara din dersleri vermektedirler.

5. 18 Yaşından Küçük Tutukluların Din Derslerini Takibi

Bu konuda Müslümanları temsil kurumu (Executive Van De Moslims Van Belgie) ve Belçika sağlık bakanlığının yaptıkları çalışma neticesinde en az yüksek okul mezunu din görevlileri atamaları yapılmasıyla, 18 yaşından küçük tutuklulara genel İslami bilgiler verilmeye başlanmıştır.

6. İslam Derslerini Verebilme Açısından Karşılaşılan Zorluklar

Genelde İslam derslerini vermede veya mahkumların derslere katılmalarında karşılaşılan zorluklar şunlardır:

-Cezaevi yönetimince ceza alanlar sosyal faaliyetlere ve derslere katılamamaktadırlar.

-Mahkumların önceden din öğreticisi ile görüşme talebinde bulunmaları gerekir.

-Görüşme talebinde bulunan mahkumların inançları veya mensup oldukları din belirtilmediği için isimlerinden Müslüman oldukları tesbit edilmeye çalışılmaktadır.

7. Tutukluların İbadetlerini Yapabilecekleri Fiziki Mekanlar

Mahkumlar hem odalarında hem de kendilerine tahsis edilen mekanlarda ibadetlerini yapabilmektedirler. Normal odada kalanlar seccade ve başörtüsü kullanabilmektedirler. Özel odaya alınanların başörtüsü takmalarına izin verilmemektedir. Toplu ibadet 35 kişiden fazlası için güvenlik sebebiyle yasaklanmıştır. Dolayısıyla toplu bir şekilde Cuma namazı kılınmamaktadır.

8. İslam Din Derslerini Verirken Dikkat Edilen Hususlar

-Din görevlileri, mahkumlarla siyasi ve politik konulara girmeme hususuna dikkat etmektedir.

-Mahkumların işledikleri suçları din açısından değerlendirirken kelimeleri özenle seçtiklerini belirtmektedirler.

-İtikat, İbadet, pişmanlık ve tövbe konularını ağırlıklı ele almaya gayret etmektedirler.

9. Tutukluların İhtiyacı Olan Konuların Tespiti

Din görevlilerinin mahkumlarla yaptıkları şahsi görüşmelerde kendilerine İslam din görevlisi olarak nasıl yardımcı olunabileceği sorulmakta ve görüşme sonunda yapılan tesbitler ve görülen ihtiyaçlar not alınarak o konuda materyal teminine başlanmaktadır.

10. Din Öğreticilerin Tutukluları Yakından Tanıma İmkanı

Mahkumlar cezaevi din görevlilerini bir ruh terapisti olarak gördükleri için aralarında güven ortamı meydana geldikten sonra dertlerini ve sırlarını paylaşmaktadırlar. Bu şekilde uzun süre cezaevinde kalan mahkumları yakinen tanıma imkanı bulunabilmektedir.

11. Din Öğreticilerinin Tutuklularla İletişimi

Din görevlileri mahkumlara genel sohbetlerde hoca-öğrenci, ikili görüşmelerde ise arkadaş gibi davrandıklarını ancak her durumda belirli bir sınırı korumak gerektiğini belirtmişlerdir.

12. Derslerde En Çok Ele Alınan Konular

Derslerde genelde inanç ve ibadetle ilgili konular ele alınmaktadır.

13. Cezaevinde Kimler İslam Dersi Takip Etmektedir?

Cezaevi İslam din görevlilerinin verdiği dersler sadece Türk mahkumlar tarafından değil, bu dersleri takip etmek isteyen diğer Müslüman mahkumlar tarafından da takip edilmektedir. Hatta Müslüman olmayan bir mahkum da İslam derslerini takip etmek isterse onlarda bu derslere katılabilmektedirler. Onlara Flamanca kitap ve dokümanlar din görevlileri tarafından temin edilmektedir.

14. Dersler Hangi Dilde Verilmektedir?

Cezaevlerindeki din dersleri genelde mahkumların tercih ettikleri dilde verilmektedir. Türk mahkumlara Türkçe, diğer mahkumlara ise dersler Flamanca verilmektedir. Bazen de iki gruba ayrılmaktadır. Birinci gruba Türkçe, ikinci gruba ise Flamanca verilmektedir.

15. Derslerde Fiziki Ortam

Fiziki ortamın ders vermeye müsait olduğu belirtilmiştir.

16. Ders Materyalleri ve Araç Gereçleri

Derslerde kullanılan materyaller din görevlileri tarafından cezaevi idaresine bildirilmektedir. Eğer mahkumların ders materyalleri hususunda özel istekleri varsa aynı şekilde cezaevi idaresine dilekçe ile başvuruda bulunmaktadırlar. Belirlenen materyaller idare tarafından onaylandıktan sonra din görevlileri tarafından temin edilmektedir.

17. Ders Plan ve Programları

Derslerde herhangi bir yıllık veya günlük plan takip edilmediği, mahkumların ihtiyaç duydukları konular gözönünde bulundurularak sohbet şeklinde verildiği belirtilmiştir.

18. Eğitim Dönemi

Cezaevlerinde herhangi bir eğitim yılı takvimi takip edilmemektedir. 12 ay boyunca sabah 8.00 akşam 21.00 arası din dersleri verilmektedir.

19. Derslerin Seçimi ve Katılım

Müslüman mahkumların %90'ı İslam derslerini takip etmektedirler. İslam dersi veya başka dersleri seçmek için herhangi bir mecburiyetleri bulunmamaktadır. Bu dersleri kendi iradeleri ile seçmektedirler.

20. Tutukluların Din Derslerine Teşviki

Çoğunlukla mahkumlar birbirlerini teşvik etmektedirler. Yeni mahkumlar daha kıdemli olan mahkumlar tarafından teşvik edilmektedirler. Bunun yanında mahkumlar cezaevi din görevlileri ve cezaevi idaresi tarafından da teşvik edilmektedirler.

21. Cezaevi Din Eğitimcilerinin Mahkumları Teşviki

Cezaevi din görevlisi yeni gelen mahkumlara kendilerini tanıttıktan veya cezaevi koordinatörü tarafından mahkumun bilgilendirilmesinin istenmesinden sonra mahkumla konuşarak sohbetlere ve dersleri katılmaları teşvik edilmektedir.

22. Din Derslerine Başlayan Mahkumların Davranışlarında ve Düşüncelerindeki Değişiklikler

Daha önce dini bilgi almamış ve dini pratikleri hayatında uygulamamış olan mahkumlarda dini derslere başladıktan hızlı bir davranış değişikliği gözlenmektedir.

23. Bununla ilgili Din Görevlilerinin Aldığı Tepkiler

Cezaevi gardiyanları şeflere mahkumda gördükleri olumlu davranış değişikliğini bizzat ifade etmektedirler. Sonuçta gerek cezaevi idaresi gerekse bazı aileler mahkumda meydana gelen bu davranış değişikliğinden duydukları memnuniyeti din görevlilerine ifade etmektedirler.

24. Haftada Verilen Din Dersi Saati

Cezaevi din görevlisi tam gün çalışıyor ise haftada 38 saat din dersi vermektedir.

25. Tutuklular İslam Derslerini Takip Etme Süreleri

Mahkumlar, cezaevinde kaldıkları süre içerisinde istedikleri müddetçe din dersi takip etmektedirler.

26. Cezaevi Din Eğitimcisinde Bulunması Gereken Özellikler

Cezaevinde görev yapan bir din eğitimcisinde bulunması gereken özellikler şunlardır:

- Sabırlı, esnek ve her soruya açık olmalı.
- Hoşgörülü ve önyargısız olmalı.
- İşini severek yapmalı.
- Sır tutabilmeli.
- Avrupa'nın sosyal ve kültürel ortamını tanımalı.

27. Din Derslerinin (Cezaevlerinde) Daha Verimli Hale Getirilmesi İçin Yapılması Gerekenler

- Cezaevlerinde çalışan din görevlisi sayısı artırılmalıdır.
- Mahkumların bazıları Flamanca bilmedikleri için kendi dillerini konuşabilen din öğreticileri görevlendirilmelidir.
- Cezaevi din görevlileri daha fazla hizmetiçi eğitime tabi olmalıdır.

28. Müslüman Din Görevlisi Dışında Din Dersi Veren İnanç Grupları

Müslüman din görevlilerinden başka Katolik (40 yıldır din dersi veriyorlar), Protestan, Anglikan, Moral (Din dışı ahlak dersleri), Ortodoks, Yahudilik ile ilgili din dersleri verilmektedir.

29. İslam Din Öğreticisi ve Diğer Din Öğreticilerinin Toplantıları

Cezaevi görevli din görevlileri cezaevi müdürünün inisiyatifi ile yılda iki kez bir araya gelmektedirler. Bu görevlilerden bir tanesi koordinatör seçilmekte ve

koordinatörün başkanlığında diğer dinlere mensup meslektaşlar bir araya gelerek ortak çalışmalar organize etmektedirler.

Bunun yanında Belçika Müslümanları Temsil Kurumu tarafından organize edilen toplantılarla da Müslüman cezaevi görevlileri ve müfettişleri bir araya gelerek İslam derslerinin verilmesinde ortaya çıkan problemler, çalışma metodları ve çözüm önerileri noktasında ortak çalışmalar yapmaktadırlar.

30. Cezaevinde Ramazan ve Kurban Bayramı Programları

Derslere ve sohbetlere güvenlik sebebiyle en fazla 30 kişi katılabildiği için genel bir bayramlaşma programı yapılmamaktadır. Ancak yine de bayram havasını teneffüs ettirmek için cezaevi bütçesinden baklava ve couscous (Fas'ın milli yemeği) yaptırılıp mahkumlara dağılmakta ve bayramları tebrik edilmektedir.

31. Cezaevinde Özel İlgilenilen Mahkumlardaki Davranış Değişiklikleri

Açlık grevi yapan veya terör suçlusu mahkumlarla bazen özel ilgilenilmesi istenmektedir. Bu konuşmalardan gayet olumlu sonuçlar alınmaktadır. Açlık grevi yapan mahkumların yapılan görüşmeler sonucunda bu eylemlerinden vazgeçmeleri din görevlisinin mahkumlar üzerindeki etkisi göstermesi açısından önemlidir.

32. Cezaevi Din Görevlilerinin Teftişi

Cezaevi din görevlileri gerek görüldüğünde veya herhangi bir şikayet durumunda, Belçika Müslümanları Temsil Kurumu'nca görevlendirilen bir müfettiş tarafından teftiş edilmektedirler.

33. Cezaevinde Cuma Namazı

Cezaevlerinin binalarının müsait olmaması, gardiyanların nöbet değişiminin ve yemek saatinin aynı vakte tekabül etmesi gibi sebeplerden dolayı cezaevlerinde cuma namazı kılınmamaktadır.

34. Vakit Namazları

Cezaevlerinde mahkumların genelinin katılıp toplu namaz kılmaları yasaktır. Ancak mahkumlar odalarında kalacakları kişileri kendileri seçebildikleri için ikili ve dörtlü odalarda kalanlar arkadaşları ile cemaat halinde vakit namazı kılabilenlerdir.

35. Cezaevinde Ramazan Orucu

Cezaevlerinde genel için akşam yemeği verilmektedir. Müslüman mahkumlar için ayrıca sahur yemeği verilmediği halde mahkumların odalarında buz dolabı ve su ısıtıcıları mevcuttur. Oruç tutmak isteyenler kendi odalarında sahur yapabilmektedirler.

36. Cezaevlerinde İzlenen Televizyon Kanalları

Daha önceki yıllarda Türk ve Fas televizyon kanalları açılınca diğer mahkumlarda kendi ülkelerine ait TV kanalları talebinde bulunmalarından dolayı cezaevi idaresi bütün yabancı kanallarını yasaklama kararı almıştır. Bu sebeple Türk mahkumların herhangi bir televizyondan dini yayın izleme imkanları bulunmamaktadır.

37. Tutukluların İstifade Ettikleri İslam Dersi Materyalleri

İhtiyaç duyulan kitaplar cezaevi din görevlileri tarafından temin edilmektedir. Cezaevlerine USB flaş bellek veya telefon sokulması yasaktır. Ancak CD'ye izin verilmektedir.

38. Türk Din Öğreticisine Türk Mahkumlarla Diğer Müslüman Mahkumların Gösterdiği İlgî Farkı

Türk mahkumlar cezaevlerinde görevli Türk kökenli cezaevi din görevlilerini kendilerine daha yakın hissediyorlar. Ama din görevlileri tüm mahkumlarla yakinen ilgilenmek mecburiyetindedirler.

39. Mahkumların Din Görevlisinden Talep Ettikleri Eğitim Materyalleri

Mahkumlar cezaevlerine yeni geldiklerinde kendilerinin İslam dersleriyle ilgili olarak ihtiyaç duyacakları ders materyalleri set halinde kendilerine verilmektedir. Bunun yanında Kuran-ı Kerim, Amme cüzü, dua kitapları ve namaz hocasını talep eden mahkumlar olduğunda kendilerine din görevlileri tarafından temin edilmektedir.

40. Mahkumların Din Öğreticisine En Fazla Soru Yöneltdikleri Konular

Mahkumların %99'u suçlarının idrakindedirler. Bununla ilgili din görevlilerine sıklıkla yönelttikleri sorular şunlardır:

- Allah beni affeder mi?
- Tevbem kabul olur mu?
- Bunu yapmasaydım yinede burada mahkum olur muydum?
- Allah beni seviyor mu?
- Ayrıca ibadet ve ilmihalle ilgili çeşitli sorular yöneltmektedirler.

41. Cezaevleri Din Görevlilerinin Belirtmek İstedikleri Diğer Hususlar

Cezaevlerinde Müslüman din öğreticilerine çok ihtiyaç vardır. Ancak din görevli sayısı yeterli değildir. Hastanelerde özellikle psikoloji bölümünde yatan hastaların da İslam din görevlilerine çok ihtiyacı olmasına rağmen bununla ilgili resmi bir görevlendirme henüz yapılmamıştır. Müslüman din görevlilerinin sayılarının artırılması konusunda Müslümanları Temsil Kurumu'nun (Executive Van De Moslims Van Belgie) daha etkili çalışmalar yapması gerekmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Belçika’da Türk toplumunun çeşitli dernek ve vakıflarına ait camileri resmi olarak 1982 yılından itibaren faaliyet göstermektedir. Camiler, Belçika Türk toplumu için dini, kültürel ve sosyal faaliyetlerin yürütüldüğü merkezlerdir. Antwerpen ili sınırlarındaki Türklere ait camilerde ve Antwerpen cezaevlerinde yapılan yaygın İslam din eğitimi çalışmaları hakkında din öğreticilerinin görüşlerini aldığımız çalışmamızda önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Ulaşılan sonuç ve öneriler şunlardır:

1. Belçika’nın Antwerpen il sınırları içerisindeki camilerde görevli imamların büyük çoğunluğunun yüksek öğretim mezunu olduğu tespit edilmiştir. Bu durum Antwerpen Bölgesi’ndeki Türk cami görevlilerinin mesleki donanımına sahip olduklarını göstermektedir.

2. Araştırma sonucunda İmamların en az 1 yılda buldukları yere ve yeni görev yerlerine uyum sağladıkları tespit edilmiştir. Yurtdışı görevlendirmelerinde bu durum gözönünde bulundurulmalıdır.

3. Din görevlilerinin %90’ının buldukları ülkenin dilini veya bir başka yabancı dili konuşamadıkları belirlenmiştir. Bu durum hizmet alan genç nesille din görevlileri arasındaki iletişimini güçleştirmektedir.

4. Antwerpen il sınırlarındaki Türk vatandaşlarının %47’sinin dini, etnik, mezhepsel ve inanç zayıflığından kaynaklanan sebeplerden dolayı camilerdeki dini faaliyetlerden istifade etmemektedirler.

5. Kadın cemaate yönelik faaliyetlerde görev yapacak bayan din görevlilerinin sayısının yeterli olmadığı belirlenmiştir.

6. Belçika Diyanet Vakfı camilerinde görev yapan din görevlilerinin hepsi iki ülke dışışleri bakanlıklarının anlaşması neticesinde yıllardır Türkiye’den görevli gelirken son yıllarda Belçika-Türkiye arasında vize problemi ortaya çıkmıştır. Bu durum ise din hizmetlerinde aksamalara neden olmaktadır.

7. Camilerin çoğunluğunun fiziki ortamının çok iyi olmasına karşılık, bazı camilerin fiziki ortamının iyileştirilmesi gerektiği tespit edilmiştir.

8. Kadın cemaate yönelik faaliyetlerin %50'sinde imamların aktif görev almadıkları belirlenmiştir.

9. Hafta sonu camilerde ders veren din öğretmenlerinin %38'inin pedagojik formasyona sahip olmadıkları tespit edilmiştir.

10. Velilerin gerek derslere devam, gerekse verilen derslerin yapılıp yapılmadığı konusunda cami din eğitimcilerine yardımcı olmaları, çocuklarının gittiği okullardaki gibi ilgilenmeleri çocuklarının başarısını ve motivasyonunu olumlu yönde etkileyecektir.

11. Bazı camilerin fiziki ortamının müsait olmamasından ya da yeterli sayıda eğitimci olmamasından dolayı, sınıflarda kapasitenin üzerinde öğrenci bulunmaktadır. Yine bu sebeplerden dolayı farklı seviye ve yaş gruplarındaki öğrenciler aynı sınıfta ders görmek zorunda kalmaktadır. Bu durum ise derslerin verimini ve öğrencilerin motivasyonunu olumsuz etkilemektedir.

12. Din öğretmenlerinin karşılaşılan problemlerin çözümü noktasında en çok desteği cami yönetimlerinden ve ailelerden aldığı tespit edilmiş.

13. Antwerpen Bölgesi'ndeki Türk camilerinde ana sınıflarına yönelik din derslerinin çok az sayıda öğrenciye verildiği belirlenmiştir. Ayrıca çoğunluğu lise mezunu bayanlardan oluşan ana sınıfı din eğitimcilerinin görevlerini severek yerine getirmelerinin yanında, pedagojik formasyonlarının yeterli olmadığı, bu eğitimcilerin 3-5 yaş grubuna verecekleri derslerin içerik ve metodlarını eğitim yılı başlangıcında iyi tespit etmeleri gerekmektedir.

14. Eğitim yılı sonunda camilerin %46'sında herhangi bir eğitim bitirme belgesi verilmediği belirlenmiştir.

15. Eğitimcilerin %43'ünün bir eğitim yılı boyunca bağlı buldukları kurum tarafından herhangi bir teftişe tabi tutulmadıkları tespit edilmiştir. Bu konuyla ilgili yapılacak haberli habersiz denetimler öğrenciler üzerinde verimi artıracaktır.

16. Yapılan çalışma ve gözlemler neticesinde Antwerpen il sınırları içerisindeki BİF'in camilerinde yapılan yaygın din eğitim faaliyetlerinin gerek kullanılan materyal, gerekse eğitimcilerin kontrol ve teftişi açısından daha ciddi olduğu belirlenmiştir. Belçika İslam Federasyonu İGMG (İslam Toplumları Milli Görüş) ile birlikte çalışan bir federasyondur. Bu konuyla ilgili olarak BİF yöneticileri diğer federasyonlara bağlı camilerin de bu materyallerden istifade edebileceklerini ifade etmişlerdir. Belçika- Türk toplumunun iki önemli çatı kuruluşu olan Belçika Diyanet Vakfı ve Belçika İslam Federasyonu eğitimcileri ayda bir kez bir araya gelerek öğretim tecrübelerini (eğitim materyalleri dahil olmak üzere) paylaşabilirler. Böyle bir çalışma camilerde yapılan din derslerini daha düzenli hale getirecek ve eğitimin kalitesinin artıracaktır.

17. Belçika Diyanet Vakfı'nın Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne bağlı bir vakıf olması hasebiyle Belçika'da yaygın din eğitimi çalışmalarının öncülüğünü yaparak, bu konuda diğer dernek ve federasyonlara plan, program ve dil yönüyle hitap edecek, örnek olacak materyal çalışması gerekmektedir.

18. "Executief van de Moslims van Belgie (EMB)"nin Belçika'daki Müslüman toplum tarafından da tanınması için çatı kuruluşları ve cami yönetimleriyle temas kurması ve camilerde cemaate yönelik faaliyetler ve bilgilendirme toplantılarıyla kendisini tanıtmaya çalışması gerekmektedir. Aksi halde sadece belirli resmi fonksiyonları icra eden bir kurum olarak kalacaktır.

Araştırmamızın bir diğer yönünü oluşturan Antwerpen İl sınırlarındaki cezaevlerindeki görevli Müslüman din öğreticilerinin görüşlerinden ise şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1.Cezaevlerindeki Müslüman mahkumların %90'ı İslam derslerini takip etmektedirler. Bu dersleri daha verimli hale getirmek için din görevlisi sayısının artırılması gerekmektedir.

2.Mahkumların bazıları Flamanca bilmedikleri için onlara ana dilleriyle dini anlatabilecek Müslüman din öğreticilerinin görevlendirilmesi gereği tesbit edilmiştir.

3.Özellikle son yıllarda sayıları artan çocuk ıslah evlerindeki Müslüman çocuklara yönelik çalışmaların yeni başladığı, bu kurumlara da yeterli sayıda ve donanımda din eğitimcilerinin görevlendirilmesi gerektiği belirlenmiştir.

4.Ayrıca hastanelerde ve psikolojik tedavi merkezlerinde bulunan Müslüman hastalara Müslümanları temsilen hiçbir kurumdan dini ve manevi destek yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu konuda Belçika Müslümanları Yürütme Kurulu'nun "Executief van de Moslims van Belgie (EMB)" daha aktif rol alması, belirtilen yerlere İslam dini açısından manevi bakım rehberleri görevlendirmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Aydın, Mehmet Zeki, “Belçika’da İlk ve Ortaöğretimde Din ve Ahlak Öğretimi”, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sivas 1999, 3.Sayı.
- Aydın, Mehmet Zeki; Yardım Müşerref, Belçika’da İslam ve Müslümanlar, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Dilek Matbaacılık, 2008, Sivas.
- Belçika Göç İstatistik Bilgileri, http://www.myria.be/files/Migratie2016-2-Migratie_in_Belgie_statistische_gegevens.pdf, (18.03.2018)
- Bilgin, Beyza, Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi, A.Ü İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1990.
- Davudoğlu, Ahmed, Kuran-ı Kerim ve İzahlı Meali, Çelik Yayınevi, İstanbul 1981.
- Dodurgalı, Abdurrahman, Ailede Din Eğitimi, Timaş Yayınları, İstanbul 2011.
- Gazet van Antwerpen, 03.06.2016, (Antwerpen’de Türk toplumu ne kadardır?)https://www.gva.be/cnt/dmf20160602_02320818/overzicht-zo-groot-is-de-turkse-gemeenschap-in-antwerpen (18.03.2018).
- İnam, Abdülhalim, Belçika Katolik Eğitim Kurumlarında Okul öncesi Dönemde Din Eğitimi,(Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi), Konya 2013.
- İnam, Abdülhalim, Belçika’da Katolik Din Dersi Öğretmenleri Yetiştirme Programları Üzerine Bir Araştırma, (Yüksek Lisans Tezi Selçuk Üniversitesi), Konya 2006.

Janssen, Caroline, Moslims en Moskeen In Zeven Europese Landen. een Literatuurstudie Gevolgd Door Vier Vlaamse Case-studies.Gent 2010, s.44-45. https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/786/437/RUG01-001786437_2012_0001_AC.pdf (03.05.2018)

Kanmaz Meryem, El Battiui Mohamed, Moskeeën, İmams en İslamleerkrachten in België, Een publicatie van de Koning Boudewijnstichting, Brussel 2004.

Komisyon, Din Eğitimi El Kitabı, Grafiker Yayınları, Ankara 2012.

Tavukçuoğlu, Mustafa, Belçika'da Türk Ailesi ve Din Eğitimi, Mehir Vakfı Yayınları, Konya 2000.

Temel, Ali Rıza, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları İşletmesi, İstanbul 1992, Belçika “Ülkede İslamiyet” maddesi.

Türk Basınında ATİB-3, Avrupa Türk-İslam Birliği Yayınları, Köln 2002.

Tosun, Cemal, Din Eğitimi Bilimine Giriş, Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2012.

Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2013.

Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu, İlahiyat Bilimleri Vakfı Yayınları, Kayseri 2003.

Yıldırım, Ali, Şimşek, Hasan, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayınları, 2013 Ankara.

2000'li Yıllara Doğru Batı Avrupa Türklerinin Ana Meseleleri, Avrupa Türk-İslam Birliği Yayınları, İstanbul 2000.

İnternet Kaynakları

- <https://www.belgium.be> (Erişim Tarihi: 09.08.2018)
- <https://www.embnet.be/nl> (Erişim Tarihi: 30.03.2018)
- <http://www.lavigerie.be> (Erişim Tarihi: 09.08.2018)
- <https://www.vlaanderen.be/nl/gemeenten-en-provincies/provincie-antwerpen>
(Erişim Tarihi: 12.04.2018)

EKLER

EK-1: Cami Din Görevlilerine Yönelik Araştırma Soruları

Dernek/Cami : _____

Tarih ve saat (başlangıç-bitiş): ___ / ___ / _____

Görüşmeci: _____

SORULAR

1. Ne kadar süredir İslam din öğreticiliği yapıyorsunuz?

- En son hangi okulu bitirdiniz?.....
- Yaş durumunuz? .....
- Pedagojik formasyon aldınız mı? .....
- Kaç yıldır Belçika'da görev yapıyorsunuz?.....yıl

1. Ne kadar süredir İmam-hatiplik yapıyorsunuz?

3. Belçika'da görev yapan bir din eğitimcisi olarak hangi dini faaliyetleri yürütüyorsunuz?

- İmamet görevi
- Vaaz ve hutbe
- Dini dersler ve sohbetler
- Diğer .....

4. Vaaz konularını seçerken nelere dikkat ediyorsunuz?

5. Hutbe konularını seçerken nelere dikkat ediyorsunuz?

6. Sizce vaaz ve hutbelerin cemaatin eğitiminde etkisi nedir?

7. Yapılan irşad faaliyetlerinin cemaat üzerindeki etkisini nasıl tesbit ediyorsunuz?

8. Cemaatin dini bilgilerini artırmak için yapılan en etkili eğitim faaliyeti nedir?

En etkili dini eğitim faaliyetinden etkisi az olana doğru 1,2,3,4 veya 5 şeklinde sıralayınız.

- Vaaz
- Hutbe
- Dini dersler
- Ev sohbetleri
- Diğer .....

9. Cemaatin dini eğitime katılım faaliyetlerini yeterli görüyor musunuz?

10. Cemaatin dini eğitim faaliyetlerine katılımını artırmak için neler yapılmalıdır?

11. Haftanın hangi günü dini eğitime cemaat daha çok rağbet ediyor ?

12. Belçika'da imamlık yapan din görevlilerinde bir eğitimci olarak hangi özelliklerin bulunması gerekir?

13. Size göre Belçika şartlarında bir din görevlisi, cemaatin sosyal ve kültürel ortamını tanımak için ne kadar bir süreye ihtiyaç duymaktadır?

14. Din görevlilerinin belli bir süre sonunda görev yerlerinin değiştirilmesi gerektiği görüşüne katılıyor musunuz?

- Evet. Ne kadar süre sonunda görev yeri değişikliği gerçekleştirilmeli?

.....

- Hayır . Çünkü .....

.....

.....

.....

.....

15. Türk toplumuna ait bir camide görev yapmanıza rağmen cemaatin bir kısmı da başka Müslüman ülkelerden gelen Müslümanlardan oluşturmaktadır. Onlara yönelik özellikle hutbelerde yerel dille özet açıklamalarda bulunulması gerektiğini düşünüyor musunuz?

16. Belçika’da görev yapan bir din eğitimcisi olarak hocalarımızın yabancı dille de konuşabilme becerilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

17. Hangi dilleri konuşabiliyorsunuz?

- Arapça
- Fransızca
- Flamenkçe
- .....

18. Ortalama cemaat sayınız günlük namazlarda ne kadardır ?

19. Ortalama cemaat sayınız cuma namazında ne kadardır ?

20. Ortalama cemaat sayınız bayram namazında ne kadardır ?

21. Diğer Türk camilerini de göz önüne alarak bu bölgede oturan Türklerin yüzde kaç cemaat veya üye olarak camilerdeki dini öğretimden istifade etmektedir?

22. Camide cemaate yönelik yapılan faaliyetlerin en yoğun olduğu dönem hangisidir? Bu dönemde cemaate yönelik hangi dini faaliyetleri yapıyorsunuz?

23. Kadın cemaatin dini bilgi elde etmesinde hangi faaliyetler yürütülmektedir? Siz bu faaliyetlere aktif olarak katılıyor musunuz?

24. Hanımlara yönelik faaliyetler genellikle kimler tarafından organize edilmektedir?

- Bazı Camilerdeki kadın derneği yönetimi
- Cami derneği
- Cami imam hatibi
- Bir görevli hoca hanım
- Diğer(belirtiniz) .....

25. Kadınlara yönelik hangi sosyal ve kültürel faaliyetleri yapıyorsunuz?

.....
.....
.....
.....
.....

26. Çocuklara yönelik hangi sosyal ve kültürel faaliyetleri yapıyorsunuz?

.....
.....
.....
.....
.....

27. Gençlere yönelik hangi sosyal ve kültürel faaliyetleri yapıyorsunuz?

.....
.....
.....
.....
.....

28. Yetişkinlere yönelik hangi sosyal ve kültürel faaliyetleri yapıyorsunuz?

.....
.....
.....
.....
.....

29. Son olarak belirtmek istediğiniz şeyler nelerdir? yazınız.

.....
.....
.....
.....
.....

EK-2: Antwerpen Bölgesi'ndeki Türk Camilerinde Yaygın Din Eğitimi Hakkında Öğretici Görüşleri

Dernek/Cami : _____

Tarih ve saat (başlangıç-bitiş): ___ / ___ / _____

Görüşmeci: _____

Araştırma Amaçları

- (1) Antwerpen Bölgesindeki Türk toplumundaki yaygın İslam din eğitimi çalışmalarını tesbit etmek.
- (2) Antwerpen bölgesindeki yaygın İslam din eğitimi faaliyetlerinin problemleri ve çözüm önerileri hakkında öğretmenlerin düşüncelerini tesbit etmek.
- (3) Yapılan yaygın İslam eğitim çalışmalarının problemlerini tesbit etmek.
- (4) Yapılan yaygın din eğitimini daha verimli hale getirmek için öneriler sunmak.

1. Ne kadar süredir İslam din öğreticiliği yapıyorsunuz?

- En son hangi okulu bitirdiniz?.....
- Yaşınız? .....
- Pedagojik formasyon aldınız mı? .....
- Kaç yıldır Belçika'da görev yapıyorsunuz?.....yıl,

2. Hangi yaş guruplarına yönelik dersler veriyorsunuz?

.....

3. Öğrencilerin başarılarını nasıl tesbit ediyorsunuz? Hangi kriterleri baz alıyorsunuz?

4. Bir din eğitimcisi olarak karşılaştığınız problemler nelerdir?

5. Bu problemlerin çözümü noktasında kimlerden destek ve yardım görüyorsunuz?

- Cami derneği yöneticilerinden,
- Cemaatten,
- Diğer meslektaşlardan,
- Çatı kuruluştan,
- Anne-babadan.

6. Yaygın din eğitimini daha da kaliteli hale getirmek için sizce neler yapılmalıdır?

7. Sizce bulunduğunuz bölgede 9-13 yaş grubundaki öğrencilerin yüzde kaç bir dernek veya camide din dersi takip etmektedir?

8. Bazı öğrencilerin cami ve derneklere din dersi takip etmemelerinin sebepleri nelerdir?

9. Sizce yaygın din eğitimine katılımın artırılması için yapılması gerekenler nelerdir?

10. Bazı camilerin bünyesinde 3-5 yaş gurubuna yönelik din dersi ana sınıfları oluşturulmaktadır. Caminizde bu tür faaliyetler yapılmakta mıdır?

o Yapılıyorsa bu öğrencilere dersler kimler tarafından verilmektedir?

o Bu yaş gurubundaki öğrencilere ders verebilmek için hangi şartlar gerekmektedir?

(Fiziki şartlar, eğitimci, materyaller, müfredat) gibi

11. Bir din eğitimcisi olarak hocaların sınıf yönetiminde neleri gözönünde bulundurmalarını tavsiye edersiniz?

12. Bir din eğitimcisinin başarılı olmasının ölçüsü sizce nedir?

13. Derse gerekli ilgiyi göstermeyen veya çok devamsızlık yapan bir öğrencinin motivasyonunu artırmak için neler yapılmalıdır?

14. Din eğitiminde öğrencinin başarısını etkileyen kişileri yüzde olarak değerlendirmek gerekirse nasıl bir yüzdeler sıralaması yapılabilir?

- Öğrenci %.....
- Veli %.....
- Eğitimci %.....
- Dernek ve cami %.....
- Fiziki ortam %.....

15. Belçika’da yetişen Türk öğrencilerine din dersi veren hocalarımızın hangi özelliklere haiz olmaları gerekmektedir? (En önemliden başlayarak 1’den 4’e doğru numara veriniz).

- Pedagojik formasyon almış olma
- Avrupa’nın sosyal ve psikolojik ortamını tanıma
- Öğrencilerin ferdi ve ailevi durumlarını tanıma
- Öğrencilerin hangi lise programına dahil olduklarını (genel lise,teknik lise,meslek lisesi vs ..) bilmek
- .....

16. Belçika okullarında verilen din dersleriyle cami ve derneklere verilen din dersi arasında hangi açıdan farklar bulunmaktadır?

- Fiziki ortam
- Ders müfredatı
- Ders plan ve program
- Eğitimciler açısından
- Diğer(belirtiniz).....

17. Bir din eğitimcisi olarak kendinizi başarılı buluyor musunuz? Eleştirmeniz gerekse kendinizi hangi yönlerden eleştirirdiniz?

18. Herhangi bir teftişe tabi tutuluyor musunuz? Teftişi kimler, hangi sıklıkta yapmaktadır? Teftişte sizden neler beklenmektedir?

- Müfredat
- Haftalık ders programı
- Günlük ders planı
- İmtihan ve değerlendirmeler
- Öğrenci motivasyonu açısından

19. Sizi değerlendiren veya teftiş edenler hangi özelliklere sahip olmalıdırlar?

20. Eğitim yılı sonunda veya dönem ortasında herhangi bir karne veya belge veriyor musunuz?

21. Diğer İslam din öğretmenleriyle, meslektaşlarınızla bir araya gelip din eğitimini değerlendirme imkanı bulabiliyor musunuz?

22. Tatil değerlendirme kursları düzenliyor musunuz? Cevabınız evet ise, hangi tatilde yoğun tatil değerlendirme kursları düzenliyorsunuz?

Hayır

Evet

- Sonbahar tatil değerlendirme kursu Yatılı Gündüzlü
- Yılbaşı tatil değerlendirme kursu Yatılı Gündüzlü
- Şubat tatil değerlendirme kursu Yatılı Gündüzlü
- Bahar tatil değerlendirme kursu Yatılı Gündüzlü
- Yaz tatil değerlendirme kursu Yatılı Gündüzlü

23. Son olarak belirtmek istediğiniz şeyler nelerdir?

EK-3: Cezaevi Din Öğreticilerine Yönelik Araştırma Soruları

Tarih ve saat (başlangıç-bitiş): ___ / ___ / _____

Görüşmeci: _____

1. Ne kadar süredir İslam din öğreticiliği yapıyorsunuz?

- En son hangi okulu bitirdiniz?.....
- Yaş durumunuz ve cinsiyetiniz? ..... Kadın Erkek
- Pedagojik formasyon aldınız mı? .....
- Kaç yıldır görev yapıyorsunuz?.....yıl

3. Hapishanelerde İslam din görevlisi olmak için hangi eğitimi almak gerekiyor?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Belçika’da hapishanelerin cezaevi veya tutukevi diye ayrıldığı ifade ediliyor.Bunların ayrımı neye göre yapılmaktadır?

.....

.....

.....

.....

.....

4. Cinsiyet ve yaş grubuna göre hangi mahkumlara din dersi veriyorsunuz?

- 18 yaş üzeri kadın tutuklulara
- 18 yaş üzeri erkek tutuklulara
- Diğer(belirtiniz) .....

5. 18 yaşından küçük tutuklular gerek okulla ilgili dersleri gerekse din derslerini nasıl takip ediyorlar?

.....

.....

.....

.....

.....

6. İslam derslerini verebilme açısından veya mahkumların derse rahatlıkla katılımları açısından hangi zorluklarla karşılaşıyorsunuz?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7. Tutukluların ibadetlerini yapabilecekleri fiziki mekanlar mevcut mu?

.....

.....

.....

.....

.....

8. İslam Din derslerini verirken nelere dikkat ediyorsunuz?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

9. Tutukluların ihtiyacı olan konuları nasıl tesbit ediyorsunuz?

.....

.....

.....

.....

.....

10. Derslerinizde en çok hangi konuları işliyorsunuz?

- İnançla ilgili konular
- İbadet
- Aktüel
- Diğer .....

11. Onlarla nasıl bir iletişim bağı kuruyorsunuz? Bu bağın hoca-öğrenci mi, yoksa iki arkadaş bağlamında mı olması dini davranışların kazanılmasını hızlandırıyor?

- Hoca-öğrenci gibi
- Arkadaş gibi

12. Derslerinizde en çok hangi konuları ele alıyorsunuz?

- İnançla ilgili konular
- İbadet
- Aktüel
- Diğer .....

13. Sadece Türk mahkumlara mı yoksa diğer Müslüman mahkumlara da İslam din dersi veriyorsunuz?

.....

.....

.....

.....

.....

14. Dersleri hangi dilde veriyorsunuz?

.....

.....

.....

.....

.....

15. Fiziki ortam ders vermeye müsait mi?

.....

.....

.....

.....

.....

16. Ders materyalleri ve araç gereçleri nasıl temin ediyorsunuz?

.....

.....

.....

.....

.....

17. Dersleri herhangi bir plan dahilinde mi yoksa sohbet şeklinde mi veriyorsunuz?

.....
 .....
 .....
 .....
 .....

18. Belçika'da okullar 1 Eylül-30 Haziran döneminde eğitim ve öğretime açıktır. Cezaevleri derslerinde böyle bir eğitim takvimi takip ediyor musunuz?

.....
 .....
 .....
 .....

19. Müslüman mahkumların yüzde kaçını İslam derslerini takip ediyor? Mahkumlar din derslerini kendileri mi seçiyor yoksa mecburen takip etmek zorunda mı kalıyorlar?

.....
 .....
 .....
 .....

20. Tutuklular din dersi takip etmeleri için kimler tarafından teşvik ediliyorlar?

.....
 .....
 .....
 .....

21. Cezaevinde görevli İslam din eğitimcisi olarak siz bu konuda neler yapıyorsunuz?

.....
 .....
 .....
 .....
 .....

22. Din derslerine başlayan mahkumların davranışlarında ve düşüncelerinde bir değişiklik gözlemliyor musunuz?

.....
.....
.....
.....
.....

23. Bununla ilgili gerek cezaevi görevlileri gerekse tutuklu yakınlarından olumlu tepkiler alıyor musunuz?

.....
.....
.....
.....

24. Haftada kaç saat din dersi veriyorsunuz?

.....
.....
.....
.....

25. Tutuklular ne kadar süre İslam derslerini takip etmekte?

.....
.....
.....
.....

26. Size göre, Cezaevinde görev yapan din eğitimcisinde bulunması gereken özellikler nelerdir?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

31. Cezaevinden davranışları nedeniyle tarafınızdan özel olarak ilgilenilmesi istenilen mahkumlar oluyor mu? Daha sonra davranışlarındaki değişimleri diğer sorumlularla birlikte değerlendirme imkanı bulabiliyor musunuz?

.....
.....
.....
.....
.....

32. Bağlı bulunduğunuz kurum tarafından herhangi bir teftişe tabi tutuluyor musunuz?

.....
.....
.....
.....

33. Tutuklular Cuma namazlarını kılabiliyorlar mı ?

.....
.....
.....
.....

34. Tutuklular cemaatle vakit namazı kılabiliyorlar mı?

.....
.....
.....
.....

35. Müslüman tutukluların Ramazan ayında oruç tutmalarına izin veriliyor mu? Sahur yemeği veriliyor mu?

.....
.....
.....
.....

36. Cezaevlerinde Türk mahkumlar herhangi bir televizyondan dini yayın izleyebiliyorlar mı?

.....
 .....
 .....

37. Tutukluların Kur'an- ı Kerim ve diğer kitap taleplerine cezaevi yönetimi olumlu cevap veriyor mu?

.....
 .....
 .....

38. Bir din öğreticisi olarak Türk mahkumların size ve dersinize gösterdiği ilgiyle diğer Müslüman mahkumların gösterdikleri ilgi arasında ne tür farklar görüyorsunuz?

.....
 .....
 .....

39. Cezaevindeki tutuklu veya mahkumlar sizden en çok ne tür eğitim materyalleri istiyorlar?

.....
 .....
 .....

40. Mahkumlar size dini konularda hangi soruları daha çok yöneltmektedirler?

.....
 .....
 .....

41.Cezaevleri ve İslam dersleri ile ilgili olarak belirtmek istediğiniz nelerdir?

.....
 .....
 .....

EK-4: Bir Cami Din Görevlisinin Haftalık Çalışma Programı

BİF Antwerpen- Zuid Hz. Abbas Camii İmam- Hatibi Haftalık Çalışma Programı

PAZARTESİ	SALI	ÇARŞAMBA	PERŞEMBE	CUMA	C.TESİ	PAZAR
			Yasin -Şerif	Cuma Sohbeti	Hafta sonu Din Dersleri	Hafta sonu Din Dersleri
Akşam- Yatsı namazı arası Yetişkinlere Kuran-1 Kerim dersi.	09.00-12.00 İslam Akademisi dersleri Bayanlara	Evrad- Şerif	Lokal Dersi (Yatsı sonu)	Gençliğe Ev Sohbeti (Yatsı sonu)	Hafta sonu Din Dersleri (9-13 Yaş Grubu)	Hafta sonu Din Dersleri (9-13 Yaş Grubu)
		Akşam- Yatsı namazı arası Yetişkinlere Kuran-1 Kerim dersi.				

EK-5: Antwerpen Bölgesindeki Türk Camilerinden Yaygın Din Eğitime Dair Görüntüler

Belçika İslam Federasyonu Yatılı Nisan Tatil Değerlendirme Kursundan Bir Görüntü

Belçika İslam Federasyonu Hizmet Camisinden Hafta sonu Din Derslerinden Bir Görüntü

Belçika Türk -İslam Birliği (BİTİB) Sınıf ve Camisinden Görüntüler

Belçika İslam Federasyonu Antwerpen-Zuid Hz. Abbas Camii Sınıf ve Dini Sohbetinden Görüntüler

Belçika İslam Federasyonu Antwerpen-Zuid Hz. Abbas Camii Sınıf ve Dini Sohbetinden Görüntüler

BİF Nisan Tatil Değerlendirme Yatılı Kurs Görüntüsü

Belçika İslam Federasyonu 17-25 Yaş grubu İslam İlimler Dersleri İle İlgili Görüntü

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı:	Mehmet TÜRKMEÑOĞLU	İmza:	
Doğum Yeri:	KARAPINAR		
Doğum Tarihi:	03/03/1971		
Medeni Durumu:	EVLİ		

Öğrenim Durumu

Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	MUSTAFA ŞENER		KARAPINAR	1981
Ortaöğretim	KARAPINAR İHL		KARAPINAR	1984
Lise	KARAPINAR İHL		KARAPINAR	1989
Lisans	SELÇUK ÜNİVERSİTESİ	İLAHİYAT	KONYA	1996
Yüksek Lisans	NECMETTİN ERBAKAN	SOSYAL BİLİMLER	KONYA	2018

Becerileri	
İlgi Alanları:	
İş Deneyimi:	
Aldığı Ödüller:	
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:	
E-posta	mehmet-turkmenoglu@hotmail.com
Tel:	0537 692 34 36
Adres	Türüdiye Mah. Şehit Selçik Cad. No: 10/B Karapınar/KONYA